

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

ULFİLAS VE GOTLARIN HİRİSTİYANLAŞMASINDAKİ ROLÜ

Yüksek Lisans Tezi

Mahmut Esat ÖZCAN

Ankara, 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

ULFİLAS VE GOTLARIN HİRİSTİYANLAŞMASINDAKİ ROLÜ

Yüksek Lisans Tezi

Mahmut Esat ÖZCAN

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Mehmet KATAR

Ankara, 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

ULFİLAS VE GOTLARIN HİRİSTİYANLAŞMASINDAKİ ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mehmet KATAR

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

1- Prof. Dr. Mehmet KATAR

2- Doç. Dr. Yasin MERAL

3- Dr. Öğr. Üyesi Musa Osman KARATOSUN

Tez Savunması Tarihi: 18.01.2023

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Mehmet KATAR danışmanlığında hazırladığım “Ulfilas ve Gotların Hıristiyanlaşmasındaki Rolü (Ankara, 2023)” adlı yüksek lisans tezindeki bütün bilgilerin akademik kural ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 10.01.2023

Mahmut Esat ÖZCAN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iv
GİRİŞ.....	1
A. Cermenlerin Kısa Tarihi	1
B. Gotların Kısa Tarihi	5
C. Ulfilas'a Dair Literatür	9
1. Philostorgius'un Kilise Tarihi	9
2. Auxentius'un Mektubu.....	10
3. Socrates Scholasticus'un Kilise Tarihi.....	12
4. Sozomen'in Kilise Tarihi	13
5. Theodoret'in Kilise Tarihi.....	14
D. Ulfilas İsminin Farklı Transkripsiyonlarına Dair	15
1.BÖLÜM: ULFİLAS'IN HAYATI ve STATÜSÜ	17
A. Ulfilas'ın Hayatı	17
1. Doğum Tarihi ve Yeri.....	22
2. Ulfilas'ın Piskopos Olarak Takdis Edilmesi	24
2.1. Piskopos Olarak Takdisinin Gerçekleştiği Zaman Meselesi	32
2.2. Piskopos Olarak Takdisinin Gerçekleştiği Mekân Meselesi	34
3. Piskopos Atanmasından Sonraki Dönem	38
4. Ölümü	43
B. Ulfilas'ın Statüsü	44
1. Ulfilas'ın Dini Statüsü	45
2. Ulfilas'ın Siyasi Statüsü	47
2.BÖLÜM: ULFİLAS'IN GOTLARIN HİRİSTİYANLAŞMASINDAKİ ROLÜ 51	
A. Ulfilas Öncesinde Gotlar Arasında Hıristiyanlık	51
B. Ulfilas'ın Gotların Hıristiyanlaşma Sürecine Etkisi	57
1. Ulfilas'ın Hayattayken Gotların Hıristiyanlaşmasına Etkisi	57

2. Ulfilas'ın Ölümünden Sonra Gotların Hıristiyanlaşmasına Etkisi	61
2.1. Kitab-1 Mukaddes'in Gotça Çevirisi.....	62
2.2. Teolojisi.....	69
2.2.1. İznik Yanlısı Geleneğe Mensup Olduğu İddiası.....	69
2.2.2 Ariusçu Geleneğe Göre Ulfilas'ın Teolojik Çizgisi	74
2.2.2.1 Ariusçu Gruplar	75
2.2.2.2 Ulfilas'ın Ariusçuluğu	77
2.3. Ulfilas Ekolü.....	84
SONUÇ	92
KAYNAKÇA.....	95
EKLER	106
ÖZET	112
ABSTRACT	113

ÖNSÖZ

Ülkemizde Geç Antik Çağ (MS III-VIII. yüzyıllar) olarak adlandırılan ve Orta Çağ'a (VIII-XV) geçiş aşaması olarak kabul edilen döneme yönelik sınırlı sayıda genel nitelikli çalışma bulunmaktadır. Oysa bu dönem özelde Avrupa genelinde ise tüm dünya tarihini etkileyen; siyasi, ekonomik, dini, sosyal ve demografik açıdan değişikliklerin yaşandığı, oldukça önemli bir zaman dilimini oluşturmaktadır. Bu dönemdeki önemli gelişmelerden birisi Avrupa kuzeyinden gelen Cermen halklarının Avrupa ana kıtasına yayılmasıdır. Geç Antik Çağ'da bu halkların ve faaliyetlerinin pek çok açıdan bir dönüm noktası oluşturduğu görülmektedir.

Geç Antik Çağ, Hıristiyanlık ve Cermenler tarihi açısından ele alındığında yapılan çalışmaların daha az olduğu dikkati çekmektedir. Sözelimi bu dönemde Hıristiyanlığın Roma'nın resmi dini olma ayrıcalığına eriştiği, Batı Avrupa'da yayılışının hız kazandığı hatta bu sayede Orta Çağ'da en güçlü otoritenin Kilise olduğu belirtilmekte fakat Hıristiyanlığın pagan halklar olan Cermenler arasında nasıl yayıldığına dair bilgiler eksik kalmaktadır. Bu eksiklik, Cermen halklarının Hıristiyanlığın yayılmasında rol oynadığına ya da bu yayılışa engel olduğuna dair pek çok yorumu beraberinde getirmektedir. Mevcut yorumların kesinlik kazanması genelde Cermen halklarının, özelde ise Cermenlerin en önemli kolunu oluşturan Gotların Hıristiyanlıkla ilişkisi ve Hıristiyanlaşma sürecinin incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Gotlar, Hıristiyan inancını benimseyen ilk Cermen halkı olmalarıyla Hıristiyan tarihi açısından özel bir yere sahip bulunmaktadır. Kaynaklar sıklıkla Gotların Hıristiyanlaşmasında Ulfilas'ın etkisinden söz etmektedirler. Ulfilas, Batı'da farklı yönleriyle çeşitli çalışmalara konu olmasına karşılık ülkemizde fazla bilinmemektedir. Ülkemizde Ulfilas ve Gotlarla alakalı bilgi eksikliğinin bulunması ve akademik bir çalışmanın yapılmamış olması bizi Ulfilas ve Gotların Hıristiyanlaşmasındaki Rolü başlığıyla konuyu incelemeye teşvik etti. Ulfilas'a dair yapacağımız bu çalışmanın, hem

Geç Antik Çağ'da Batı'da Hıristiyanlığın seyrine ve Cermen halkların Hıristiyanlıkla ilişkisine dair giriş niteliğinde bir çalışma olmasını hem de ülkemizde önemli bir eksiği doldurmasını umuyoruz. Günümüzde Avrupa medeniyetinin kimliğini oluşturan özelliklerden ikisi olan Cermen halklar ve Hıristiyanlığın, bu topraklardaki serüvenine dair bir perspektif sunmasını temenni ediyoruz.

Tezimiz giriş, iki ana bölüm ve sonuç kısımlarından oluşmaktadır. Giriş bölümünde ilk olarak Cermenlerin ve bir Cermen halkı olan Gotların kısa tarihini anlatmaya çalıştık. Daha sonra birinci el olma özelliği taşıyan kaynakların tanıtılmasına gayret ettik.

Birinci bölümde Ulfilas'ın hayatı ve statüsünü inceledik. Ulfilas'ın hayatının önemli aşamalarını farklı yorumlarla birlikte değerlendirmeye ve onun Gotlar arasındaki dini ve siyasi statüsüne dair bir fikir vermeye çalıştık. İkinci bölümde Ulfilas'ın Gotların Hıristiyanlaşmaları üzerindeki rolünü konu edindik. Onun Gotlar üzerindeki rolünü anlamak için ilk olarak Ulfilas öncesinde Gotlar arasında Hıristiyanlığın olup olmadığını daha sonra Ulfilas'ın Gotların Hıristiyanlaşma sürecine etkisini ele aldık. Son olarak Ulfilas'ın Gotlar üzerinde etkili olmasını sağlayan, geride bıraktığı geleneğe yoğunlaştık. Sonuç kısmında Ulfilas'ın hayatı, statüsü ve Gotlar arasında Hıristiyanlığın yayılmasındaki rolüne dair çalışmamız boyunca varmış olduğumuz kanaatleri sıraladık.

Çalışmamız boyunca Ulfilas hakkında bilgi veren birinci el kaynakların anlatımlarıyla modern kaynakların anlatımlarını konuyu anlamamıza yardımcı olacak şekilde birlikte kullanmaya gayret ettik. Pek çok yerde kaynakların anlatımlarını mukayese ederek kendi kanaatimize ulaştık. Zaman zaman karşılaştırmalı yöntemle başvurmakla birlikte temelde konuyu kronolojik bir yaklaşımla ele aldık. Bu çerçevede elde ettiğimiz verileri objektif bir şekilde aktarmaya çalıştık.

Çalışmamız, bir Cermen tarihi olmadığı gibi bir Got tarihi de değildir. Bu sebeple bu başlıklar altında ancak çalışmamız boyunca ön bilgi olmasını umduğumuz ve yardımcı olacağını düşündüğümüz kadarını anlatmakla yetindik. Yine çalışmamız Gotların Ulfilas dönemiyle sınırlıdır. Ulfilas'tan sonrası için bahsedilecek Got dönemlerini sadece Ulfilas'ın o dönemlerdeki etkisini açıklamak için söz konusu ettik. Dolayısıyla okuyucu, Ulfilas dönemi sonrasıyla alakalı ayrıntılı bir Hıristiyanlık okuması beklememelidir. Tezimizde Gotların Hıristiyanlaşma sürecini Ulfilas eksenli ele aldık. Gotların Hıristiyanlaşmasına etki eden politik nedenler örneğin Hıristiyan imparatorlar Konstantius ve Valens'in tesirlerini tezimizin dışında tuttuk. Tezimizde kullanılan bölge isimleri için Konstantinopolis (İstanbul) gibi çok bariz olanlar haricinde bölgeleri dönemin Roma isimlendirmeleriyle kullandık.

Tez çalışmamın hazırlanma sürecinde daima teşvikleri ve yönlendirmeleriyle bana rehberlik eden, desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Mehmet KATAR'a saygı ve şükranlarımı sunarım. Her daim yanımda olan ve bana güvenen sevgili aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Mahmut Esat ÖZCAN

Ankara, 2023

GİRİŞ

A. Cermenlerin Kısa Tarihi

Tarihte büyük halk hareketlerinin gerçekleştiği MÖ II. yüzyıldan, MS VI. yüzyıla kadar uzanan dönemde “Cermen” tabir edilen halkların Avrupa kıtası üzerinde büyük rol oynadıkları görülmektedir. Bu halkların kendilerini Cermen şeklinde adlandırmadıkları bilinmektedir.¹ Cermen olarak nitelenen ilk halk ve kelimenin anlamı hakkında tarihçiler arasında bir uzlaşmaya rastlanmamaktadır. Roma İmparatorluğu, Cermen ismini Roma sınırları dışında kalan halklar için kullanmaktadır. Romalı tarihçi Tacitus (MS 56-120), Cermen isminin ilk kez “Tungriler”² için kullanıldığını belirtmekle birlikte anlamına dair bir görüş bildirmemektedir.³ Cermen kelimesinin anlamıyla alakalı önemli bir yorum VII. yüzyılın önemli teologlarından olan Sevillalı İsidor’dan (560-636) gelmiştir. İsidor, Latince “german” kelimesinin “bereket” ve “abartılı artışı” ifade ettiğini belirtmiştir.⁴ İsidor, bereket anlamından hareketle kuzeyden gelen bu halklara Cermen denmesini onların kalabalık olmasına bağlamış bu halkların yaşadığı coğrafyayı ise “Cermen toprağı” anlamında “Germania” olarak adlandırmıştır.⁵

¹ Malcolm Todd, *The Early Germans* (Oxford: Blackwell Publishing, 2004), 8-9; Walter Goffart, *Barbarian Tides: The Migration Age and the Later Roman Empire* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2006), 41.

² Tungrilerin, MS I. yüzyılda Ren Nehri’ni geçerek, günümüzde Belçika’nın doğusunda kalan kısımlara yerleşen bir Cermen kolu olduğu sanılmaktadır. Bkz. Todd, *The Early Germans*, 9.

³ Cornelius Tacitus, *Germania*, çev. Mine Sarucan (İstanbul: Alfa Kitap, 2016), 28-29.

⁴ Isidore of Seville, *The Etymologies of Isidore of Seville*, çev. Stephen A. Barney vd. (Cambridge: Cambridge University Press, 2006) (XVII.4.19).

⁵ Isidore of Seville, *The Etymologies of Isidore of Seville* (XIV.4.4). Ayrıca Cermen kelimesinin kökeni hakkında dil ile alakalı değerlendirmeler için bkz. Todd, *The Early Germans*, 11-14; Klaus Rosen, *Kavimler Göçü*, çev. Mehmet Yıldırım (İstanbul: Runik Kitap, 2021), 19.

Tarihi vesikalarda kuzeyden gelerek Avrupa ana kıtasının merkezine ve zamanla güneyine, Akdeniz civarına yerleşen halklara yönelik ilk bilgiler, MÖ VI. ve V. yüzyıllarda Greko-Romen dünyaya ait yazarlar ve tarihçiler tarafından verilmiştir. Kuzeyden gelen ilk halkların Cermenlerden önce İskitler ve Keltler olduğu söylenmiştir. MÖ VI. yüzyıl tarihçisi Hekateus (MÖ 550-476) ve V. yüzyıl tarihçisi Herodot (MÖ 484-425), Cermenlerle alakalı bilgi vermemişler sadece Avrupa'nın kuzeydoğusundaki İskitler ile kuzeybatısındaki Keltlerden bahsetmişlerdir.⁶

MÖ IV. yüzyıl son çeyreğinde Yunan coğrafyacı Piteas (MÖ 380-310), gezilerini anlattığı ve günümüze sadece sonraki tarihçilerin anlatılarıyla ulaşan ifadelerinde Britanya ve Jutland'ı⁷ dolaştığını söylemiş, Jutland'da "Töton" ve "Guiones"⁸ adlı halkların varlığından bahsetmiştir.⁹ Piteas'ın bu ifadeleri her ne kadar bu ismi kullanmasa da Cermenlerin farkına varılmaya başlandığının işareti sayılmıştır. Piteas böylece bugün Cermen olduğuna kanaat getirilen Tötonları ayrı bir halk olarak nitelemekle Cermenleri Keltlerden ayıran ilk kişi olmuştur.¹⁰ MÖ II. yüzyılda *Histories* adlı eserinde Apamealı

⁶ Herodotos, *Tarih*, çev. Müntekim Ökmen (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021) (IV.48-49). Ayrıca bkz. Malcolm Todd, *Everyday Life of the Barbarians* (London: B.T. Batsford LTD, 1972), 3; Todd, *The Early Germans*, 1.

⁷ Jutland, küçük takımadaları dışarıda tutularak Danimarka'nın büyük çoğunluğunu oluşturan ve Almanya'nın kuzeyinde konumlanan yarımada verilen isimdir. Bkz. "Denmark", *Worldmark Encyclopedia of Nations*, ed. Timothy L. Gall - Jeneen M. Hobby (Detroit: Thomson Gale, 2007), 5/169, 171.

⁸ Bu ifade muhtemelen bölgede yaşayan ve daha sonra Gotlar olarak anılacak olan Guthonlar için kullanılmış ancak yanlış ifade edilmiştir.

⁹ Bkz. Barry Cunliffe, *The Extraordinary Voyage of Pytheas the Greek* (London: Penguin Books, 2002), 147.

¹⁰ Todd, *Everyday Life of the Barbarians*, 3; Todd, *The Early Germans*, 1-2.

Posedionus (MÖ 135-51), Tötonları; Keltler ve İskitlerden ayrı bir barbar ırkı olarak kaydetmiş ve Cermenlerin farklı bir kavim olduğu vurgusunu belirginleştirmiştir.¹¹

Britanyalı tarihçi John Bagnell Bury, Cermenleri kendi içinde coğrafi bir ayrıma tabi tutmuş ve Cermenlerle alakalı en tutarlı sınıflandırmanın coğrafi sınıflandırma olacağını dile getirmiştir. Bu sınıflandırmaya göre Cermen halklarının anayurdu Güney İskandinavya, Danimarka ve Elbe-Oder nehirleri arası olarak kabul edilmiştir. Batı'da, Elbe ve Ren nehirleri arasında ise Keltler yerleşmiştir. MÖ 1000'den itibaren Elbe ve Oder arasında yaşayan Batı Cermenleri, Elbe'den Ren'e kadar yayılan Keltlerin topraklarını işgal etmeye ve onları bu bölgeden sürmeye başlamışlardır.¹² Yüzyıllar boyu devam eden bu sürecin sonunda Cermenlerin Keltler ile olan sınırı daha batıya kaymıştır. Cermenler sadece batıya doğru ilerlememiş, güneye doğru da bir yayılım göstermiş ve MÖ II. yüzyıla gelindiğinde Galya sınırına dayanmıştır. Elbe ve Oder arasından Batı'ya, Keltlerin üzerine giderek genişleyen Batı Cermenlerinin bu ilerleyişi Jülius Sezar ile kesilmiştir.¹³

Cermenler sadece Avrupa'nın batısı ve güneyine değil, ayrıca doğusuna doğru ilerlemiştir. İskandinavya'dan gelerek Oder ve Vistül nehirleri arasına yerleşen bir Cermen kolu, zamanla Vistül Nehri'nin doğusuna uzanmıştır. Bu bağlamda İskandinavya'dan gelen ve Doğu Cermenleri olarak adlandırılan bu ikinci kolun yerleşimi Batı Cermenlerinin MÖ 1000'den itibaren başlayan yayılma sürecinden çok daha sonra, MÖ VI. yüzyıl ile III. yüzyıllar arasında yaşanmıştır. Bury, Cermenleri coğrafi olarak

¹¹ Todd, *The Early Germans*, 2.

¹² "Germany", *Worldmark Encyclopedia of Nations*, ed. Timothy L. Gall - Jeneen M. Hobby (Detroit: Thomson Gale, 2007), 5/265; John Bagnell Bury, *Barbarların Avrupa'ya İstilas*, çev. İslam Kavas - Yusuf Akbaba (İstanbul: Kronik Kitap, 2020), 18.

¹³ Bury, *Barbarların Avrupa'ya İstilas*, 18. Roma'nın ilk kez Sezar ile Cermenlere boyun eğdirdiğine dair bkz. Goffart, *Barbarian Tides: The Migration Age and the Later Roman Empire*, 52.

Doğu ve Batı Cermenleri şeklinde ayırmış, batıdakilerin kökenlerini Avrupa ana kıtasının en kuzeyi, doğudakilerin kökenlerini ise Güney İskandinavya ile irtibatlandırmıştır.¹⁴ Bury'nin tasvir ettiği bu haritaya göre henüz MÖ I. yüzyıla gelmeden her iki Cermen kolu da Baltık Denizi'nin güney sahillerine, yani Avrupa'nın kuzey kıyılarına yerleşmiş dahası Roma'nın Ren ve Tuna sınırlarına dayanmıştır.

Cermenlerin, Roma İmparatorluğu'nun gündemine ilk kez girmesi, MÖ II. yüzyılın sonunda Töton ve Kimberlerin imparatorluk sahasına akın etmesiyle başlamıştır.¹⁵ Bu aşamadan sonra Cermenler, Roma için özellikle sorun haline gelecekleri MS III. yüzyıla kadar sürekli gündemde olmuşlardır.¹⁶ MÖ II. yüzyıldan itibaren Roma ile etkileşime geçen Cermen halkları başlangıçta kabile ve klanlar şeklinde ikamet etmişlerdir.¹⁷ MS I. yüzyıl sonunda Romalı tarihçi Tacitus tarafından kaleme alınan ve Cermenleri konu edinen en önemli Antik Çağ kaynağı olma özelliğine sahip *Germania* adlı eserde, Cermen halklarının her birinden tek tek kabileler şeklinde bahsedilmiştir. Tacitus, bu eserinde “Batavi”, “Chatti”, “Tencteri”, “Bructeri” ve “Chamavi” gibi pek çok Cermen kabilesinden söz etmiştir.¹⁸

Cermen kabileleri MS II. yüzyıl sonları itibariyle birleşik kabileler şeklini, yani konfederasyon halini almaya başlamış ve Tacitus'un bahsettiği kabile isimleri ortadan kalkmıştır. Özellikle III. yüzyıl başlarına ait anlatımlarda bu birleşik kabilelerin isimleri

¹⁴ Bury, *Barbarların Avrupa'yı İstilas*, 18-19.

¹⁵ Todd, *Everyday Life of the Barbarians*, 3.

¹⁶ Jacques Le Goff, *Ortaçağ Batı Uygarlığı*, çev. Hanife Güven - Uğur Güven (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2019), 30.

¹⁷ Ye. Agibalova - G. Donskoy, *Ortaçağ Tarihi*, çev. Çağdaş Sümer (İstanbul: Yordam Kitap, 2019), 15.

¹⁸ Tacitus, *Germania*, 56-62.

ön plana çıkmaya başlamıştır.¹⁹ Bunlardan Alamanlar yukarı Ren’de; Franklar Aşağı ve Orta Ren civarında; Saksonlar Kuzey Denizi kıyılarında yerleşmiştir.²⁰ Kuzey Britanya'daki Piktler ile Doğu Karpatlar ve Aşağı Tuna'daki Gotların da birleşik kabileler olduğu iddia edilmiştir.²¹ İsmi en son zikrettiğimiz Gotlar, Roma’nın etkileşim alanına giren ve uzun süre hiç çıkmayacak olan Cermen boylarından birisini belki de en önemlisini temsil etmiştir. Got halkı, Hıristiyanlığı kabul eden ilk Cermen halkı olması nedeniyle tarihte önemli bir yer tutmuş ve tezimizin konusunu oluşturmuştur.

B. Gotların Kısa Tarihi

Gotlar hakkında spesifik bir eser kaleme alan ilk kişi VI. yüzyıl tarihçisi Jordanes olmuştur. Got kökenli olan Jordanes, *Getica* adlı eserinde Gotların, Kral Berig önderliğinde Scandza Adası’ndan hareket ederek Baltık Denizi’ni geçtiklerinden ve günümüz Polonya kıyılarında karaya çıktıklarından söz etmiştir. Bir süre bu bölgede kalan Gotlar, Berig’den sonra beşinci kralları olan Filimer döneminde artan Cermen nüfusu ve bereketli toprak ihtiyacı nedenleriyle daha güneye inerek Karadeniz’in

¹⁹ “Franklar”, “Alamanlar” ve “Saksonlar” bu konfederasyonların isimleridir. Bkz. Charles Seignobos, *Avrupa Kavimlerinin Mukayeseli Tarihi* (İstanbul: Kanaat Kitabevi, 1939), 1/81; Guy Halsall, “The Barbarian Invasions”, *The New Cambridge Medieval History* (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), I/45; Guy Halsall, *Barbarian Migrations and the Roman West, 376-568* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), 118-119; Bury, *Barbarların Avrupa’yı İstilas*, 21-22. Cermenlere yönelik birinci el kaynak olma özelliği taşıyan, kronolojik sırayla Sezar, Yaşlı Plinius ve Tacitus’un eserlerinde Frank isimli bir kavimden bahsedilmemiştir. Bu durum Frank isminin de bir birleşik kabile ismi olduğunu göstermektedir. Bkz. Bailey K. Young, “Merovingian Franks”, *Ancient Europe 8000 BC-1000 AD: An Encyclopedia of the Barbarian World*, ed. Peter Bogucki - Pam J. Crabtree (New York: Charles Scribner’s Sons, 2004), 2/396.

²⁰ Halsall, “The Barbarian Invasions”, I/45; Halsall, *Barbarian Migrations and the Roman West, 376-568*, 118-119.

²¹ Halsall, “The Barbarian Invasions”, I/45.

güneydoğusuna yerleşmiş ve Hunların bölgeye gelişine kadar burada kalmışlardır.²² Gotlar farklı coğrafyalara yönelik bu istila süreci sonucunda MS I. yüzyılda Polonya'ya,²³ MS III. yüzyılda ise Karadeniz bölgesine kadar yayılmış,²⁴ böylece Roma İmparatorluğu'nun sınırlarına dayanmışlardır.

Gotlar, Roma topraklarına ilk saldırılarını 238 yılında gerçekleştirmişlerdir.²⁵ Uzun süre devam eden Roma-Got savaşları 251 yılında İmparator Decius'un (201-251) Gotlar tarafından öldürülmesine kadar gitmiştir.²⁶ Bu tarihten itibaren Gotlar, Roma topraklarına dahil olan Trakya ve Küçük Asya (Anadolu) bölgelerine baskınlar yapmaya

²² Jordanes, *Getica: The Origin and Deeds of the Goths*, çev. Charles Christopher Mierow (North Carolina: Fyrnlore Bookmearnsing, 2019) (IV.25-28). Jordanes, Gotların Baltık Denizi'ni aşarak yerleştikleri yeri Gothiscandza; Karadeniz kuzeyini ise İskit toprakları olarak belirtmiştir. Bkz. Jordanes, *Getica: The Origin and Deeds of the Goths* (IV.27). Gotların kökeninin İskandinavya olduğuna dair bkz. Mert Kozan, "Gotların Anayurdu ve Kökeni", *Tarih Araştırmaları Dergisi* 33/55 (2014), 86. Gotların anayurdunun İskandinavya değil Polonya toprakları olduğuna dair bkz. Michael Frassetto, "Visigoths", *Encyclopedia of Barbarian Europe: Society in Transformation* (Santa Barbara: Abc & Clio, 2003), 355-357; Przemysław Urbańczyk, "Goths Between the Baltic and Black Seas", *Ancient Europe 8000 BC-1000 AD : An Encyclopedia of the Barbarian World*, ed. Peter Bogucki - Pam J. Crabtree (New York: Charles Scribner's Sons, 2004), 2/389-390; Peter Heather, *Gotlar*, çev. Erkan Avcı (Ankara: Phoenix Yayınevi, 2012), 52-55.

²³ Heather, *Gotlar*, 60; Kozan, "Gotların Anayurdu ve Kökeni", 73.

²⁴ Edward Arthur Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila* (London: Duckworth, 2008), 2.

²⁵ Herwig Wolfram, *History of the Goths*, çev. Thomas J. Dunlap (California: University of California Press, 1990), 44; Frassetto, "Visigoths", 357; Michael Kulikowski, *Rome's Gothic Wars* (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), 18; Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, 2; Herwig Wolfram, *Germenler: Kökenleri ve Roma Dünyasıyla İlişkileri*, çev. Tuğba İsmailoğlu Kacı (İstanbul: Kronik Kitap, 2020), 89. Bury, bu tarihi 247 olarak vermiştir. Bkz. Bury, *Barbarların Avrupa'yı İstilas*, 27.

²⁶ Frassetto, "Visigoths", 357; Kulikowski, *Rome's Gothic Wars*, 18; Wolfram, *Germenler: Kökenleri ve Roma Dünyasıyla İlişkileri*, 89; Bury, *Barbarların Avrupa'yı İstilas*, 27. Ayrıca bkz. Wolfram, *History of the Goths*, 45-46.

başlamışlardır. Bu baskınlar zaman zaman deniz saldırıları şeklinde olmuştur. Özellikle 253-254 yıllarında Gotların Trakya bölgesine yaptıkları akınlar artmaya, Roma İmparatorluğu'nun bölgedeki hakimiyeti zayıflamaya başlamıştır.²⁷ Karadeniz ve Trakya civarında sıklaşan saldırılar 270 yılı itibariyle daha büyük bir sorun haline gelmiş ve 275 yılında Gotlar Roma İmparatorluğu'nun Tuna'nın kuzeyindeki sınır eyaleti olan Daçya'yı ele geçirmişlerdir. Böylece Roma İmparatorluğu sınırları Tuna Nehri'nin güneyine gerilemiştir.²⁸ Bazı kaynaklar bu aşamadan sonra Daçya eyaleti için "Got toprağı" veya "Gotların yurdu" anlamında "Gothia" tabirini kullanmışlardır.²⁹

İmparator Konstantin (273-337) zamanında 315 yılından itibaren Gotlar, Tuna'nın güneyini zorlamaya başlamışlardır. Bunun üzerine İmparator Konstantin Gotları püskürtmeyi başarmış ve ileride yaşanacak yeni saldırıları önlemek için onlarla uzlaşma yönüne gitmiştir. Bu çerçevede onlara, "feoderati"³⁰ statüsü vererek, onları belirli bir

²⁷ Wolfram, *History of the Goths*, 48-49; Kulikowski, *Rome's Gothic Wars*, 18-19.

²⁸ Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, 3. Ayrıca bkz. Thomas Samuel Burns, *A History of the Ostrogoths* (Bloomington: Indiana University Press, 1984), 30; Kulikowski, *Rome's Gothic Wars*, 20-21.

²⁹ William H. Bennett, *An Introduction to the Gothic Language* (New York: The Modern Language Association of America, 1980), 22-23. Ayrıca bkz. Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, 18. Askerî açıdan yukarıda ifade ettiğimiz faaliyetleri sergileyen Gotlar, bu askeri etkinliği pekiştirecek bir idari yapılanma içerisinde olmuştur. Önceleri Got toplumu kabileler halinde örgütlenmişken askeri etkinliğinin arttığı IV. yüzyıla gelindiğinde tüm kabile şeflerinin üstünde olan ve "judex" olarak isimlendirilen liderler görünmeye başlamıştır. Bu liderler özellikle zor zamanlarda etkin kararlar almışlardır. Gotlar savaflara genelde kabile şeflerinin üstünde yer alan bu birleşik kabile liderleri önderliğinde gitmişlerdir. Bkz. Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, 43-46.

³⁰ Feoderati statüsü, farklı örneklerine rastlanmakla birlikte o dönemde Gotların imparatorluk sınırlarını koruması karşılığında yıllık gıda ve para ihtiyaçlarının imparatorluk tarafından karşılanması şeklinde işleyen bir konumdur. Bkz. Peter Heather, "Foedera and Federati of the Fourth Century", *From Roman Provinces to Medieval Kingdoms*, ed. Thomas F. X. Noble (London: Routledge, 2006), 243.

bedel karşılığında buldukları bölgede Roma'nın sınırlarını korumakla görevlendirmiştir.³¹ Feoderati olarak tanımlanan bu zoraki müttefikliğe rağmen Roma İmparatorluğu, 332 yılında Gotların Sarmatlarla³² yaptığı savaşta, bir tehdit olarak algıladığı Gotlara karşı Sarmatlara destek vermiştir. Böylece Gotlar yenilmiş ve Roma tarafından tanınan ayrıcalıklarının bir kısmını yitirmişlerdir.³³

291 yılında Gotlar iki kola bölünmüştür. Başlarındaki hanedanlara nispetle doğudakiler “Greuthungi”, batıdakiler ise “Tervingi” adıyla anılmıştır. Batı Gotları Daçya ve Trakya üzerinde etkili olmuş ve bu bölgeye yerleşmiştir. Doğu Gotları ise Dinyester ve Dinyeper nehirleri arasında yerleşmiş ve daha çok Karadeniz kıyılarına saldırılar gerçekleştirmiştir.³⁴ Ayrıca Batı Gotları 376 yılında, İmparator Valens döneminde, Roma İmparatorluğu ile anlaşmaya varmış ve Roma sınırları içerisinde yer alan Trakya topraklarına yerleşme izni elde etmiştir.³⁵ Zamanla her iki Got kolu da hem birbirinden hem de Roma'dan ayrılmış ve V. yüzyılda krallık kurmuştur.³⁶

³¹ Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, 10.

³² Sarmatlar, MÖ I. yüzyıl sonlarında Orta Asya'da ortaya çıkmış ve MS I. yüzyıl içerisinde Tuna kuzeyinde etkili olmuştur. Bkz. Todd, *The Early Germans*, 26.

³³ Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, 10-12. Ayrıca bkz. Burns, *A History of the Ostrogoths*, 35; Eusebius, *Life of Constantine*, çev. Averil Cameron - Stuart G. Hall (Oxford: Clarendon Press, 1999), 155; Todd, *The Early Germans*, 142; Heather, “Foedera and Federati of the Fourth Century”, 243-244. İmparator Konstantin ve Gotlar arasında imzalanan 332 antlaşmasına dair özellikle bkz. Peter Heather, *Goths and Romans: 332-489* (Oxford: Clarendon Press, 1991), 78-80, 107-110.

³⁴ Bury, *Barbarların Avrupa'yı İstilas*, 30.

³⁵ Edward Arthur Thompson, “Early Visigothic Christianity”, *Latomus* 21/3 (1962), 505; Peter Heather, “The Crossing of the Danube and the Gothic Conversion”, *Greek Roman and Byzantine Studies* 27/3 (1986), 289, 292.

³⁶ Wolfram, *Germanler: Kökenleri ve Roma Dünyasıyla İlişkileri*, 104. Krallıklar için bkz. Wolfram, *Germanler: Kökenleri ve Roma Dünyasıyla İlişkileri*, 105-109.

Çalışmamıza konu olan Ulfilas'ın yaşadığı çağda Vizigot ve Ostrogot isimleri kullanılmamakta bu kavramlar yerine yukarıda da bahsettiğimiz gibi Batı ve Doğu Gotları tabirleri kullanılmaktadır. Batı Gotları için Vizigot, Doğu Gotları için ise Ostrogot isimlendirmesi ancak VI. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır.³⁷ Ulfilas'ın yaşadığı dönemde Daçya bölgesi Batı Gotları'nın elinde bulunmaktadır. Bu nedenle çalışmamız boyunca Got ifadesiyle Batı Gotları'nı kastedeceğiz. Batı Gotları'nın toprakları haline gelen Daçya bölgesi yerine ise Gothia tabirini kullanacağız.

C. Ulfilas'a Dair Literatür

Ulfilas hakkında bilgi veren ve birinci el kaynak olma özelliği taşıyan Geç Antik Çağ eserleri tespit edebildiğimiz kadarıyla beş tanedir.

1. Philostorgius'un *Kilise Tarihi*

Philostorgius (368-425), IV. yüzyılın ikinci yarısı ile V. yüzyılın ilk yarısı içerisinde yaşamış Arianusçu bir Kilise tarihçisidir. En meşhur eseri olan 12 ciltlik *Kilise Tarihi*'ni, ilk Kilise tarihi eserini yazan Kayseryalı Eusebius (265-339)'un tarihine devam niteliğinde olması amacıyla yazmıştır. 315-425 yılları arası dönemi konu edinen eser, günümüze ancak İstanbul Patriği Photius'un (810-893) özeti ve yorumuyla fragmanlar halinde ulaşabilmiştir.³⁸ Philostorgius, eserinde Ulfilas'a dair kayda değer bilgilere yer vermiştir. Bu nedenle çalışmamızın temel kaynaklarından birisi olacaktır. Biz tez çalışmamızda, Philostorgius'un *Kilise Tarihi* için; editörlüğünü John T. Fitzgerald'ın yaptığı *Writings from the Greco-Roman World* dizisinin 23. kitabı olarak yayınlanan ve Philip R. Armidon tarafından *Church History* adıyla İngilizce'ye çevrilen versiyonu tercih ettik.

³⁷ Wolfram, *Germanler: Kökenleri ve Roma Dünyasıyla İlişkileri*, 103.

³⁸ Francis Xavier Murphy, "Philostorgius", *New Catholic Encyclopedia*, ed. Thomas Carson (Detroit: Thomson/Gale, 2002), 11/307.

Philostorgius, sırasıyla; Ulfilas'ın Tuna'nın kuzeyinden güneyine zulüm altındaki büyük bir toplulukla gelmesi; Ulfilas'ın Kapadokyalı ataları; piskopos olması; Got alfabesi üzerine çalışması ve Kitab-ı Mukaddes'i, Krallar Kitabı hariç, Gotça'ya çevirmesi; beraberindekilerle birlikte Mezya bölgesine yerleştirilmesi ve bizzat İmparator Konstantius tarafından çağın Musa'sı olarak onurlandırılması³⁹ hadiselerinden bahsetmiştir.

2. Auxentius'un Mektubu

Auxentius, IV. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış Ariuşçu bir piskopostur ve Ulfilas'ın öğrencisidir. Ailesinin, yetiştirmesi ve eğitmesi için kendisini Ulfilas'a teslim ettiğini bizzat kendisi mektubunda dile getirmiştir.⁴⁰ Auxentius, Ariuşçu Kilise tarihçisi Philostorgius'un çalışmasından etkilenmiş ve bu çalışmayı referans alarak Ariuşçu perspektifle hocası Ulfilas'tan da bahsettiği bir metin kaleme almıştır.⁴¹ Bu metin, Alman tarihçi Georg Waitz sayesinde günümüze ulaşmıştır. Waitz, 1840 yılında Louvre Kütüphanesi'nde MS⁴² isimli bir parşömene rastlamıştır.⁴³ Bu parşömen, 381'de

³⁹ Philostorgius, *Church History*, thk. William Adler - Everett Ferguson, ed. John T. Fitzgerald, çev. Philip R. Armidon (Atlanta: Society of Biblical Literature, 2007) (II.5).

⁴⁰ Peter Heather - John Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (Liverpool: Liverpool University Press, 1991) (34.55).

⁴¹ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, viii.

⁴² MS kısaltması, metnin derleyenine nispetle "Maximin's Script (Maximin'in Metni) şeklinde anlaşılmaya olanak tanısa da kanaatimizce doğru açılım "Marginal Script" (Kenar Metni) şeklindedir. Parşömenin yapısı bu anlamı destekler niteliktedir. Metin Aquileia Konsili kararlarının yer aldığı parşömenin kenar boşluklarına yazılan notların toplamından oluşmaktadır. Parşömenin kenar boşluklarının elli sayfayı aşkın bir hacme karşılık geldiği tahmin edilmektedir. MS'ye dair bkz. Charles Archibald Anderson Scott, *Ulfilas: Apostle of the Goths* (Cambridge: Macmillan and Bowes, 1885), 34.

⁴³ Scott, *Ulfilas: Apostle of the Goths*, 32.

Hıristiyanlık içerisinde Ariusçu ve İznik yanlısı⁴⁴ fikirlerin tartışıldığı Aquileia Konsili'nin⁴⁵ karar metni olan *Acta* nüshasının kenar boşluklarına dercedilen kayıtlardan oluşmuştur.⁴⁶ Ariusçular ve İznik yanlıları arasında tartışmalara sahne olan konsilde, azınlık kesimi temsil eden Ariusçular sıklıkla manipüle edilmiştir. Ariusçu tarafın verdiği cevaplar, konsil kararlarının ve işlenişinin yer aldığı *Acta*'ya ya kaydedilmemiş ya da yanlış ve eksik kaydedilmiştir. Bu yanlış beyanların düzeltmeleri ve açıklamaları için başka bir Ariusçu teolog, kendi *Acta* nüshasının geniş kenar boşluklarını kullanmış ve MS'nin bu şekilde ortaya çıktığı anlaşılmıştır. Bu açıklama ve düzeltmelere ilave olarak MS isimli parşömen; Poitiersli Hilare'in bazı yazıları, Milan Piskoposu Ambrose'nin kaleme aldığı "De Fide" eserine ait iki bölüm, Palladius'un metni ve Auxentius'a ait bahsettiğimiz metni ihtiva etmiştir.⁴⁷

⁴⁴ İznik yanlısı tabirini; 325 İznik Konsili'nde alınan kararları destekleyen Hıristiyan teolog ve ruhbanları için kullanıyoruz.

⁴⁵ 381 yılında toplanan, İtalya ve İliya eyaletlerinin IV. yüzyıldaki politik ve teolojik durumunu gösteren Aquileia Konsili, iki tarafın tartışmalarına sahne olmuştur. Taraflardan birisi Rathialı Palladius tarafından önderlik edilen Ariusçu teologlardır. Diğeri ise Milan Piskoposu Ambrose önderliğinde konsile iştirak eden İznikçi teologlardır. Konsil kararlarının yazılı olduğu *Acta* isimli belge, konsilin toplandığı 3 Eylül 381 tarihinde gerçekleşen olayları anlatmaktadır. Bkz. Kenneth B. Steinhauser, "The Acts of the Council of Aquileia (381 C.E.)", *Religions of Late Antiquity in Practice*, ed. Richard Valantasis (New Jersey: Princeton University Press, 2000), 275-276; Paola Francesca Moretti, "Orality in the Gesta Concilii Aquileiensis (AD 381)", *Philologia Classica* 14/1 (2019), 107-108. İznik yanlısı geleneğin anlatımlarına göre bu konsilde Ariusçu grup ağır bir hezimete uğramış ve İznik'te Ariusçulara vurulan heretik damgası daha da pekişmiştir. Hatta Ariusçuluk bu konsil sonrası Batı'da etkisini yitirmiştir. Bkz. Steinhauser, "The Acts of the Council of Aquileia (381 C.E.)", 278.

⁴⁶ Scott, *Ulfilas: Apostle of the Goths*, 33; Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, 124.

⁴⁷ Scott, *Ulfilas: Apostle of the Goths*, 33-34.

MS'nin derleyicisi hakkında fazla bilgiye ulaşılamamaktadır. Kendisini tanıtırken kullandığı ifadelerden, adının Maximin olduğu ve bir piskopos olarak görev yaptığı öğrenilmektedir. Belgenin kapsamından ve Ariuşçuların çarpıtılan ifadelerini düzeltme eğiliminden Maximin'in aynı zamanda bir Ariuşçu olduğu açıkça anlaşılmaktadır.⁴⁸ Belgenin yazılma tarihinin en geç 440'lı yıllar olduğu tahmin edilmektedir.⁴⁹ Biz çalışmamızda Auxentius'un Mektubu'nun; Peter Heather ve John Matthews tarafından kaleme alınan ve Liverpool Üniversitesi yayınevinden çıkan *The Goths in the Fourth Century* adlı eserdeki İngilizce çevirisini esas aldık.

Auxentius, Ulfilas'ın hayatına dair, Ulfilas'ın otuz yaşına kadar Gotlar arasında lektör (Kutsal Kitap okuyucusu) olarak görev yaptığını ve otuz yaşında piskopos olduğunu;⁵⁰ Tuna'nın kuzeyinde yedi yıl piskoposluk görevini yaptıktan sonra Tuna güneyine sürgün edildiğini;⁵¹ toplamda kırk yıl piskoposluk yaptıktan sonra İstanbul'da öldüğünü⁵² anlatmıştır. Auxentius'un amacı hocası Ulfilas'ın hayatını aktarmak olmadığı için kısaca hayatının önemli kesitlerine yer vermekle yetinmiş, temel olarak onun fikirlerine eğilmiştir. Bu sebeple Ulfilas'ın teolojik fikirleri mektubun geneline yayılmıştır.

3. Socrates Scholasticus'un Kilise Tarihi

İstanbul'da hukuk eğitimi alan Socrates Scholasticus (380-450), kitabında 305 yılı ile 439 yılları arasını kaleme almıştır. Eser, geleneksel Hıristiyan öğretisini esas almakla birlikte teolojik tartışmalardan uzak, heretik gruplara karşı ılımlı ve kısmen adil

⁴⁸ Bkz. Scott, *Ulfilas: Apostle of the Goths*, 33-34. Ayrıca bkz. Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, 135.

⁴⁹ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, 136.

⁵⁰ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (35.56).

⁵¹ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (37.59).

⁵² Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (39.61).

yaklaşımıyla meşhur olmuştur.⁵³ Socrates, konu edindiği yıllar çerçevesinde Gotlar ve Ulfilas'tan da eserinde bahsetmiştir. Biz çalışmamızda, 1853 yılında Londra'da yayınlanan ve İngilizce mütercimi bilinmeyen *The Ecclesiastical History of Socrates* adlı basımı referans aldık.

Socrates; Ulfilas'ın Gotik alfabe üzerine çalışması, Kitab-ı Mukaddes'i Gotça'ya çevirmesi ve Gotlara öğretmesi; Got beyleri Athanarik ve Fritigern arasında başlayan iç savaş; Athanarik'in, idaresi altındaki Hıristiyanlara karşı sert önlemler alması ve Got topraklarındaki zulüm dönemi⁵⁴ konularına değinmiştir.

4. Sozomen'in Kilise Tarihi

Ulfilas hakkında bilgi veren bir başka temel kaynak; Sozomen'in Kilise Tarihi adlı eseridir. Bu eser, Beyrut ve İstanbul'da hukuk eğitimi alan Kilise tarihçisi Salaminius Hermias Sozomen (400-450) tarafından kaleme alınmıştır. O, 439-450 arasında yazdığı Kilise Tarihi eserini İmparator II. Theodosius'a (401-450) adanmıştır. Eserinde dokuz bab halinde 324-439 yılları arasını işlemiştir, ancak 425-439 yılları arasındaki kısımlar kayıptır. Sıklıkla çağdaşı Socrates'i izlemiş ve ondan iktibaslar yapmıştır. Eseri üslup olarak Sokrates'i aşmıştır, ancak analizler bakımından Socrates'in çalışmasından geri kalmıştır.⁵⁵ Tezimizde Sozomen'in bu önemli eseri için; Edward Walford'un İngilizce'ye çevirdiği, Londra'da Henry Bohn matbaasından çıkan 1855 tarihli *The Ecclesiastical History of Sozomenus* adlı basımı kullandık.

⁵³ Hermigild Dressler, "Socrates, Byzantine Historian", *New Catholic Encyclopedia*, ed. Thomas Carson (Detroit: Thomson/Gale, 2003), 13/293.

⁵⁴ Socrates, *The Ecclesiastical History of Socrates*, çev. Anonymous (London: Henry G. Bohn, 1853) (IV.38).

⁵⁵ Francesco Paolo Chiovaro, "Sozomen", *New Catholic Encyclopedia*, ed. Thomas Carson (Detroit: Thomson/Gale, 2003), 13/372.

Sozomen; Hunlar tarafından sürülen Gotların, Ulfilas önderliğindeki bir heyeti Doğu Roma İmparatoru Valens (328-378) ile görüşmeye göndermesi; Got beyleri Fritigern ve Athanarik arasındaki iç savaş; Doğu Roma İmparatoru Valens'in desteği sonucunda Fritigern'in üstünlük sağlaması ve karşılığında İmparator Valens'in benimsemiş olduğu Ariusçu Hıristiyanlığı benimsemesi; Ulfilas'ın başlangıçta İznik Konsili çizgisinde bir Hıristiyanlığı benimsediği, ancak sonradan Ariusçuluğa geçtiği iddiası; yine Ulfilas'ın Gotça alfabe üzerine çalışması ve Kutsal yazıları Got diline çevirmesi⁵⁶ konularına değinmiştir.

5. Theodoret'in Kilise Tarihi

Antakyalı tarihçi ve teolog Theodoret (393-465), dönemin Hıristiyanlık içerisindeki yoğun teolojik tartışmalarında yer almış ve teolojik tartışmaları da içeren çok sayıda eser kaleme almıştır. Ana dili Süryanice olmasına rağmen eserlerini Yunanca yazmıştır. Theodoret, 449 yılında kaleme aldığı Kilise Tarihi eserinde Eusebius'un eserini 323 yılından itibaren alarak 428 yılına kadar tamamlamayı amaçlamıştır. Bunu yaparken Socrates ve Sozomen'in Kilise Tarihi çalışmalarından faydalanmıştır.⁵⁷ Tez çalışmamızda bu eserin *Ecclesiastical History: A History of the Church* ismiyle 1843 tarihinde Londra'da basılan ve çevirmeni bilinmeyen İngilizce nüshasını tercih ettik.

Theodoret eserinde; Gotların Tuna'nın güneyine geçtikten sonra Doğu Roma İmparatoru Valens ve İstanbul Piskoposu Evdoksius (?-370) tarafından Ariusçuluğa geçmeye çağrılmaları, kabul etmemeleri üzerine Evdoksius'un Gotların piskoposu

⁵⁶ Sozomen, *The Ecclesiastical History of Sozomen*, çev. Edward Walford (London: Henry G. Bohn, 1855) (VI.37).

⁵⁷ Pierre Canivet, "Theodoret of Cyr", *New Catholic Encyclopedia*, ed. Thomas Carson (Detroit: Thomson/Gale, 2003), 13/878-879.

Ulfilas'ı Ariusçuluğa ikna etmesi ve böylece Gotların Ariusçu teolojiyi kabul ettiklerini anlattığı kısımda Ulfilas'tan söz etmiştir.⁵⁸

Ulfilas hakkında bilgi veren temel kaynaklara bu şekilde yer verdikten sonra, onun hakkında ülkemizde yapılan çalışmaların durumuna bakmak faydalı olacaktır. Ülkemizde doğrudan Ulfilas'ı konu edinen bir kaynağa rastlanmamakta ancak genel olarak Hıristiyanlık yahut Ariusçu Hıristiyanlık ile ilgili yapılan bazı çalışmalarda Ulfilas'a kısmen temas edilmektedir. Bu bağlamda Servet Doğan'ın 2021'de Eskiyei Yayınları'ndan yayınlanan *Aryüsçü Hıristiyanlık: Gotlar Dönemi ve Sonrası* adlı kitabı, Ulfilas ile alakalı tespit edebildiğimiz en kapsamlı bilgiyi içermektedir. Doğan bu eserinde ona ve Kitab-ı Mukaddes çevirisine bir başlık ayırmaktadır. Bu bilgiler Ulfilas hakkında genel bir fikir edinmek için ideal olmakla birlikte, eser tamamen Ulfilas'ı konu edinen bir çalışma olmaması nedeniyle onun hakkında doyurucu bilgi vermemekte ve Ulfilas'a dair genel kabulleri tercih etmektedir. Bu nedenle konuya ilişkin detayları mercek altına almamakta ve farklı görüşleri değerlendirerek bir tahlil yapmamaktadır. Çalışmanın kapsamının çok daha geniş olması bu şekilde bir muhteva belirlenmesinde etkili olmuş gözükmektedir. Bu sebeple biz çalışmamızda, Ulfilas'a dair genel kabulleri aktarmakla birlikte, literatürümüzde eksikliği bariz olan bu şahsı, önsözde de bahsettiğimiz gibi geniş bir şekilde ele almaya çalışacağız.

D. Ulfilas İsminin Farklı Transkripsiyonlarına Dair

Tezimize konu olan Aziz Ulfilas'ın ismi klasik kaynaklarda farklı transkripsiyonlarla karşımıza çıkmaktadır. İsmi kökeninin Gotça olduğu bilinmekle birlikte, transkripsiyonlar yazılan eserlerin diline göre farklılık göstermekte ve temelde iki dildeki farklı yazımlara rastlanmaktadır. Bunlar Yunanca ve Gotça'dır. Kaynaklarda

⁵⁸ Theodoretus, *Ecclesiastical History: A History of the Church*, çev. Anonymous (London: Samuel Bagster and Sons, 1843) (IV.37).

karşımıza çıkan “Oulphilas” ya da “Ourphilas” şeklindeki transkripsiyon Yunancadır. “Vulfila” şeklindeki yazım ise Gotça’dır.⁵⁹ Klasik kaynaklardaki yazım şekilleri bu iki dil üzerine yoğunlaşmaktadır.

Kilise tarihçileri Socrates, Sozomen ve Theodoret’in eserlerinde Yunanca “Oulphilas” yazım şeklinin benimsendiği görülmektedir. Philostorgius da Yunanca form olan “Ourphilas” yazımını kullanmaktadır. VI. yüzyılda yaşayan ve Gotlarla alakalı günümüze ulaşan ilk spesifik tarih eseri olma özelliği taşıyan *Getica* eserinin yazarı Jordanes, Gotça “Vulfila” transkripsiyonunu tercih etmektedir. Gotların tarihiyle alakalı eseri günümüze ulaşmayan Cassiodorus’un da Ulfilas’tan Gotça yazım olan “Vulphilas” şeklinde bahsettiği sanılmaktadır. Ulfilas’ın bilinen en meşhur öğrencisi Auxentius, ondan “Ulfila” şeklinde söz etmektedir. Sevilalı İsidor eserinde “Gulfila ve Gylfila” yazımlarına yer vermektedir.⁶⁰ Auxentius ve İsidor’un yazımları “Oulphilas” şeklindeki Yunanca formun Latinize edilmiş halleri olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu iki yazım şekli Latince ayrı bir form değildir.⁶¹ Modern kaynaklara bakıldığında en yaygın kullanımın Yunanca yazım şekline atıfla “Ulfila(s)” ya da Gotça’ya atıfla “V(W)ulfila” transkripsiyonları olduğu görülmektedir. Biz tezimizde dönemin birinci el kaynaklarında yaygın şekilde tercih edilmesinden ötürü Yunanca telaffuzun Latince yazılışı olan Ulfilas’ı tercih ettik.

⁵⁹ Bkz. Ernst Albrecht Ebbinghaus, “Ulfila(s) or Wulfila?”, *Historische Sprachforschung / Historical Linguistics* 104/2 (1991), 236-237; Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, vi.

⁶⁰ Bennett, *An Introduction to the Gothic Language*, 23.

⁶¹ Ebbinghaus, “Ulfila(s) or Wulfila?”, 237-238. Ayrıca bkz. J.M.Y Simpson, “Wulfila (Ulfilas) (311-382)”, *Concise Encyclopedia of Language and Religion*, ed. John F. A. Sawyer - J.M.Y Simpson (Oxford: Elsevier, 2001), 499.

1.BÖLÜM: ULFİLAS'IN HAYATI ve STATÜSÜ

A. Ulfilas'ın Hayatı

Ulfilas'ın hayatının her aşamasını anlatan ayrıntılı otobiyografik ya da biyografik bir metinden söz edilmemiştir. Onun hayatı, girişte belirttiğimiz birinci el kaynaklarda dahi ancak belli kesitler ekseninde ele alınabilmıştır. Batı'da Ulfilas'ı konu edinen modern dönem çalışmaların, Ulfilas'ın hayatına dair taşıdığı bilgi değeri birinci el kaynakların verdikleri bilgileri yorumlamaktan öteye geçememiştir.

Ulfilas'ın belli kesitler halinde verilen hayatını en net ve derli toplu bir şekilde Philostorgius ve Ulfilas'ın öğrencisi Auxentius sunmuştur. Bu iki kaynağı önemli kılan bir diğer etken yazarlarının; girişte kendilerinden bahsettiğimiz ve diğer birinci el kaynakları teşkil eden Kilise tarihi yazarları Socrates, Sozomen ve Theodoret'in aksine Ulfilas'ı bir heretik olarak değil de doğru inancı benimseyen bir Hıristiyan olarak görmeleri olmuştur. Ulfilas'ı heretik saymakla birlikte Socrates, Sozomen ve Theodoret, onun hayatına dair Philostorgius ve Auxentius'un yer vermediği bazı olaylara ışık tutmuşlardır. Bu sebeple Ulfilas'ın hayatına dair yapılacak bir çalışmada iki temel kaynak olma özelliği taşıyan Philostorgius ve Auxentius'un yanı sıra Ulfilas'ın hayatıyla alakalı bu iki yazarın bahsetmediği bilgiler içerdikleri için Socrates, Sozomen ve Theodoret'in eserlerinden de faydalanmak gerekmektedir.

Biz, Ulfilas'ın hayatına dair bilgileri önce bu beş klasik metinden sonra da modern kaynaklardan yola çıkarak kıyaslamak, yorumlamak ve tetkik etmek suretiyle kendi kanaatimizi sunmayı amaçladık. Ulfilas'ın hayatına dair bilgiler belli kesitler halinde verilmiş olsa da biz bu kesitler arasında kronolojik bir sıra izlemeye çalıştık.

İlk olarak, Ulfilas'ın atalarına dair bilgilere Philostorgius'un Kilise Tarihi çalışmasında rastlanmıştır. Philostorgius bu anlatımını dönemin tarihi arka planına değinerek sunmuştur. Buna göre; Roma İmparatoru Valerian (200-260) ve oğlu

Gallienus'un (218-268) ortak hüküm sürdüğü dönemlerde değişik istilacı topluluklar⁶² Tuna'nın güneyine, imparatorluk topraklarına geçmeye başlamıştır. İmparatorluk sınırlarına geçen halklardan birisi olan Gotlar, Anadolu özellikle de Galatya ve Kapadokya'ya⁶³ baskınlar düzenlemiştir. Gotlar bu baskınlar esnasında aralarında ruhban sınıfından bireylerin de olduğu pek çok kişiyi esir almış ve bu esirleri Gothia topraklarına götürmüşlerdir. Esirler arasında ileride Gotların Hıristiyanlaşmasında önemli role sahip olacak olan Ulfilas'ın ataları da yer almıştır. Ulfilas'ın ataları, İmparator Valerian ve oğlu Gallienus'un hüküm sürdüğü dönemde Gotlar tarafından yapılan Anadolu baskınlarından birinde Roma'nın Kapadokya eyaletine bağlı Parnasus⁶⁴ şehrine yakın bir konumda bulunan Sadagolthina kasabasında tutsak alınmış ve Gothia'ya götürülmüşlerdir.⁶⁵ Kaynaklar, Ulfilas'ın atalarının esir alınarak Got topraklarına götürüldüğü Got saldırısının kesin tarihi hususunda herhangi bir bilgi vermemektedir. Ancak Philostorgius'un anlatımında sunduğu bazı ipuçlarından hareketle belirli bir tarih aralığı ön plana çıkmaktadır. Kaynaklarda Valerian ve oğlu Gallienus'un ortak

⁶² Philostorgius, bu toplulukların hepsini, dönemin baskın topluluğu olan İskitlerle özdeşleştirmekte ve bunların hepsine birden İskit adını vermektedir. Kuzey kesimlerden gelerek Roma topraklarına sızan ve bu toprakları istila etmeye çalışan bu topluluklar içinde Gotlar da bulunmaktadır. Bkz. Kulikowski, *Rome's Gothic Wars*, 14-15.

⁶³ Got baskınlarının sebeplerine yönelik fikir vermesi açısından Kapadokya'nın önemi hususunda bkz. Ronald E. Heine, "Cappadocia", *Encyclopedia of Early Christianity*, ed. Everett Ferguson (New York: Routledge: Taylor & Francis, 1990), 213-215.

⁶⁴ Günümüzde Ankara'nın Şereflikoçhisar ilçesine bağlı olan Parlasan beldesi olarak geçmektedir. Bkz. Can Erpek, "Geç Antik Dönem'de Kapadokya'da Kentler", *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10/2 (2020), 651.

⁶⁵ Philostorgius, *Church History* (II.5).

hükümranlık döneminin 253 yılından 260 yılına⁶⁶ kadar sürdüğü ifade edildiğine göre Ulfilas ve atalarının esir alınarak Got topraklarına götürüldüğü saldırının 253-260 yılları arasında olduğu anlaşılmaktadır.

Ulfilas'ın Batı Gotları arasında yaşadığı noktadan hareketle Cambridgeli tarihçi Charles Anderson Scott, Anadolu'ya yapılan Got akınlarının çoğunun Doğu Gotları tarafından yapıldığını, Kapadokya üzerinde Kırım merkezli Doğu Got baskınlarının, Tuna merkezli Batı Got baskınlarına oranla daha fazla etkili olduğunu söylemiştir. O, Tuna'dan Kapadokya'ya ulaşan tek Batı Got saldırısının Valerian ve Gallienus'un eş imparatorlar olduğu 267 yılında gerçekleştiğini belirtmiştir.⁶⁷ Bu durumda Scott; ya 260-268 yılları arasında Valerian'ın artık olmadığını ve oğlu Gallienus'un tek başına hükmettiğini gözden kaçırmıştır ya da 257 yılını 267 şeklinde yazarak yazım hatası yapmıştır. Aynı hataya Ulfilas'a kısaca değindiği eserinde Henry Bradley ve *Evangelicals Around the World* adlı çalışmalarında Ulfilas'a yer veren Roy Peterson ile Gilles Gravelle de düşmüş ve Ulfilas'ın atalarının 267'de tutsak alındığını yazmışlardır.⁶⁸

Got tarihi çalışmalarıyla ön plana çıkan bazı araştırmacılar, Batı Gotlarının Kapadokya saldırısının 257 yılında olduğunu beyan etmişlerdir. Onlara göre Ulfilas'ın içerisinde yaşadığı Batı Gotları'nın Kapadokya bölgesine yaptığı baskınlar 257 yılında

⁶⁶ 260 yılında İmparator Valerian Perslere esir düşmüş, bu tarihten itibaren oğlu Gallienus'un sekiz yıl sürecek tekli hüküm dönemi başlamıştır. Bkz. Oğuz Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2019), 278-280; Neil Faulkner, *Roma: Kartalların İmparatorluğu*, çev. Çağdaş Sümer (İstanbul: Yordam Kitap, 2020), 278.

⁶⁷ Scott, *Ulfilas: Apostle of the Goths*, 50.

⁶⁸ Henry Bradley, *The Story of the Goths* (New York: G.P. Putnam's Sons, 1888), 56; Roy Peterson - Gilles Gravelle, "Evangelicals and Bible Translation", *Evangelicals Around The World*, ed. Brian C. Stiller vd. (Nashville: Thomas Nelson, 2015), 199.

gerçekleşmiştir.⁶⁹ Bize göre Ulfilas'ın atalarının esir alındığı Kapadokya baskını için ön plana çıkarılan 257 yılı hem Philostorgius'un anlatımıyla uyuşması hem de tarihi olarak Valerian ve oğlu Gallienus'un ikili imparatorluk dönemi içerisinde bulunmasından ötürü daha tutarlı gözükmektedir.

Ulfilas'ın atalarının tutsak alındığı 257 yılı ve isminin kökeni; onun aile üyelerine ve mensup olduğu ırka ilişkin elimizdeki tek ipucunu oluşturmaktadır. Ataları 257 yılında Tuna'nın kuzeyindeki Batı Gotlarının yurduna götürülen Ulfilas'ın, Gothia'da en erken üçüncü nesilden bir şahıs olduğu dile getirilmektedir.⁷⁰ Bu durum, Ulfilas'ın artık yerleşik Got kimliğine sahip olan bir çevrede doğduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Ulfilas'ın Kapadokya bölgesinden Gothia'ya getirilen iki nesil önceki atalarının Grek kökenli olmalarına rağmen zamanla yerleştikleri bölge ve içinde buldukları toplumun etkisiyle Gotlaştıkları ve Ulfilas'ın böyle bir çevrede dünyaya geldiği belirtilmektedir.⁷¹ Doğduğu

⁶⁹ Wolfram, *History of the Goths*, 76; Ralph W. Mathisen, "Barbarian Bishops and the Churches 'in Barbaricis Gentibus' During Late Antiquity", *Speculum* 72/3 (1997), 672; Herwig Wolfram, "Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum", *Wulfila 311-2011 International Symposium*, ed. Anders Kaliff vd. (Uppsala: Uppsala University, 2011), 27; Herwig Wolfram, "Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum, sed non apostolus eorum. Vulfila, Bishop and Secular Leader of His People but not Their Apostle", *Arianism: Roman Heresy and Barbarian Creed*, ed. Guido M. Berndt - Roland Steinacher (Burlington: Ashgate Publishing Company, 2014), 134; Ralph W. Mathisen, "Barbarian 'Arian' Clergy, Church Organization, and Church Practices", *Arianism: Roman Heresy and Barbarian Creed*, ed. Guido M. Berndt - Roland Steinacher (Burlington: Ashgate Publishing Company, 2014), 150; Wolfram, *Germenler: Kökenleri ve Roma Dünyasıyla İlişkileri*, 93.

⁷⁰ Bennett, *An Introduction to the Gothic Language*, 22; Wolfram, *History of the Goths*, 76; Mathisen, "Barbarian Bishops and the Churches", 672; Ingemar Nordgren, *The Well Spring of the Goths* (New York: IUniverse Inc., 2004), 368.

⁷¹ Maurice Wiles, *Archetypal Heresy: Arianism through the Centuries* (Oxford: Clarendon Press, 1996), 41.

bölge ve içerisinde bulunduğu toplumun Gotlaşmasına ek olarak Ulfilas adı da onun ve ailesinin Got kimliğini özümlediğini ortaya koymaktadır. Ulfilas ismi Gotça'dır ve "küçük kurt" anlamına gelmektedir.⁷² Kapadokya kökenli, aslen Grek soya sahip birisinin, Gotça isim taşıması hem onun aile üyelerinin hem de çevresinin ne derece Gotlaşmış olduğunu göstermektedir. Bu durum onun aile üyelerinden bir kısmının Got olabileceği ihtimalini de akla getirmektedir. Nitekim isminin Gotça olması sebebiyle Ulfilas'ın anne tarafından Kapadokyalı, baba tarafından Got olduğu düşüncesi ileri sürülmektedir.⁷³ Avusturyalı tarihçi Herwig Wolfram, bu kanaatin; Ulfilas'ın halefi Selenas'ın anne tarafından Kapadokyalı, baba tarafından Got olduğu bilgisinden alınarak ortaya atılmış olduğunu ve Selenas'ın aile kökenlerine yönelik tespitlerin Ulfilas'ın ailesine uyarlanmasıyla oluştuğunu savunmaktadır.⁷⁴ Ancak bizce bu genel kanaat Wolfram'ın dile getirdiğinden daha ciddi bir gerçeklik payı taşımaktadır.

Gotların Tuna'nın kuzeyine yerleştikten sonra kendi etnik yapılarını korumaya özen gösterdiklerini ve sadece kendi içlerinde evlilikler yaptıklarını söylemek pek mümkün görünmemektedir. Onların hem bölgede kalan yerli halk hem de Kapadokya'dan esir alınan kadınlarla evlilik bağları tesis ettikleri düşüncesi makul gözükmemektedir. Ulfilas'ın ailesiyle alakalı varsayımları bir yana bırakarak konu hakkında söyleyebileceğimiz tek kesin şey; Ulfilas'ın ailesinin köken itibarıyla Kapadokyalı

⁷² Wiles, *Archetypal Heresy: Arianism through the Centuries*, 41; Kathryn Hinds, *Barbarians! Goths* (New York: Marshall Cavendish, 2009), 27; Etienne Rassendren, "“Little Wolf” and the Alphabet: Nationality and its Spaces", *Artha-Journal of Social Sciences* 17/3 (2018), 16.

⁷³ Wolfram, *History of the Goths*, 76. Ayrıca bkz. Edward L. Smither, *Mission in the Early Church: Themes and Reflections* (Cambridge: James Clarke & Co, 2014), 102.

⁷⁴ Wolfram, *History of the Goths*, 76.

olduğu, ancak zamanla Gotlaştığı ve onun Gotların arasında doğup büyüdüğü hususundan ibaret olmaktadır.⁷⁵

1. Doğum Tarihi ve Yeri

Çalışmamızda birinci el kaynak olma özelliği taşıyan eserlerde Ulfilas'ın doğum tarihi ve yeri ile alakalı doğrudan bir bilgi yer almamaktadır. Klasik kaynaklarda onun doğum yeri hakkında dolaylı da olsa hiçbir bilgiye rastlanmamaktadır.⁷⁶ Modern kaynaklarda ise Gothia bölgesinde doğduğu dışında bir bilgi verilmemektedir.⁷⁷ Ulfilas'ın doğum tarihiyle alakalı klasik kaynaklar içerisinde sadece Auxentius'un mektubu bu konuda çıkarım yapmaya imkân tanıyacak ölçüde birtakım ipuçları sunmaktadır. Ulfilas'ın doğum tarihiyle ilgili ipuçları bu eserin Ulfilas'ın ölümü ya da onun piskoposluk makamına yükselmesiyle alakalı anlattıklarından çıkmaktadır.

Auxentius mektubunda, Ulfilas'ın otuz yaşındayken Gothia piskoposu olarak takdis edildiğini⁷⁸ ve piskoposluğunun kırkıncı yılını tamamladıktan sonra⁷⁹ Roma İmparatoru Theodosius'un daveti üzerine İstanbul'da bulunduğu sırada hastalanarak öldüğünü belirtmiştir.⁸⁰ Auxentius'un anlattıklarına göre Ulfilas otuz yaşında piskopos

⁷⁵ Gerald Simons, *Great Ages of Man: Barbarian Europe* (Virginia: Time-Life Books, 1979), 17; Wolfram, *History of the Goths*, 76.

⁷⁶ Bkz. Bennett, *An Introduction to the Gothic Language*, 22.

⁷⁷ Bradley, *The Story of the Goths*, 56; Nordgren, *The Well Spring of the Goths*, 368; Simpson, "Wulfila (Ulfilas) (311-382)", 499. Ayrıca bkz. Rossen Milev, "Wulfila's Cultural Heritage in Bulgaria and the Eastern Orthodox Tradition", *Wulfila 311-2011 International Symposium*, ed. Anders Kaliff vd. (Uppsala: Uppsala University, 2011), 125.

⁷⁸ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (35.56).

⁷⁹ Auxentius mektup boyunca üç yerde Ulfilas'ın kırk yıl süreyle piskoposluk görevi yaptığından bahsetmiştir. Bkz. Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (33.53),(38.60),(39.61).

⁸⁰ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (39.61). Ulfilas'ın İmparator Theodosius'un daveti üzerine İstanbul'a gitmesine dair ayrıca bkz. Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (23.41).

olmuş, kırk yıl bu görevi sürdürmüş ve I. Theodosius'un hükümler zamanında en az yetmiş yaşındayken ölmüştür. En az yetmiş yıl yaşayan Ulfilas'ın ölümünün, 378-395 yılları arasında hüküm süren İmparator I. Theodosius'un imparatorluğunun ilk yılında gerçekleşmiş olması halinde bile onun doğumu, en erken 308 yılında gerçekleşmiştir. Ancak Ulfilas'ı araştırma konusu edinmiş araştırmacılardan hiçbirisi onun doğum tarihi olarak bu yılı ileri sürmemiştir. Araştırmacılar arasında Ulfilas'ın doğum tarihi olarak yaygın şekilde 311 yılı ön plana çıkmıştır. Bu görüşün ön plana çıkmasında yine Auxentius'un verdiği bir bilgi etkili olmuştur.

Auxentius, Ulfilas'ın Gothia'da sadece yedi yıl piskoposluk görevini yaptığını ve sonrasında Got topraklarında Hıristiyanlara karşı başlatılan zulüm döneminde cemaatiyle birlikte sürüldüğünü anlatmıştır.⁸¹ Auxentius zulüm dönemini başlatan Got liderin ismini vermemiş sadece onun birleşik Got kabilelerinin lideri anlamında "Gotların judex'i" olduğu bilgisine yer vermiştir.⁸² Auxentius'un bahsettiği zulüm dönemi Gothia'da yürütülen iki zulüm döneminden ilki olarak tarihe geçmiş, 348 yılında başlamış ve bir yıl sürmüştür.⁸³ Bu bilgi doğrultusunda Ulfilas'ın 348 yılında piskoposluğunun yedinci yılında olduğu, 341 yılında piskopos olarak atandığı, atandığı zaman otuz yaşında olması sebebiyle 311 yılında doğduğu çıkarımı yapılmış ve bu görüş yaygın biçimde kabul edilmiştir. Bu genel kabul sebebiyle onun piskoposluk tarihiyle alakalı farklı görüşler ileri sürülse bile bir iki istisna dışında Ulfilas'ın doğum tarihinin 311 yılı olduğu hususu

⁸¹ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (37.59).

⁸² Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (36.58).

⁸³ Thompson, "Early Visigothic Christianity", 507-508; Wolfram, *History of the Goths*, 76; Heather, *Goths and Romans: 332-489*, 92; Wolfram, "Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum", 28-29. Ayrıca bkz. Scott, *Ulfilas: Apostle of the Goths*, 59.

araştırmacılar arasında benimsenmiştir.⁸⁴ Ortaya atılan diğer tezler zayıf olarak değerlendirilmiştir.⁸⁵

2. Ulfilas'ın Piskopos Olarak Takdis Edilmesi

Ulfilas, bir Hıristiyan din adamı olarak piskoposluk makamına getirilmeden önce kilisede Kutsal Kitap okuyuculuğu görevinde bulunmuştur. Kaynaklarda onun, din adamı olarak ilk göreve başlangıç zamanı hususunda bir bilgi verilmemiş, sadece onun piskopos olarak atanana kadar bu görevde kaldığı bilgisiyle yetinilmiştir.⁸⁶ Ulfilas'ın piskoposluk takdisinin yapıldığı yıl hususu ise araştırmacılar arasında tartışma konusu olmuş ve onun 336 veya 337 yahut 341 yılında piskopos olarak atandığı hususunda tahminlerde bulunulmuştur. Bazı araştırmacılar ise Ulfilas'ın piskoposluk takdisi noktasında kesin bir ifade kullanmamış, bunun yerine “336 ya da 341 yıllarından birisi şeklinde” genel bir açıklama yapmayı tercih etmişlerdir.⁸⁷ Klasik kaynakların kesin bilgi vermeyerek,

⁸⁴ Bradley, *The Story of the Goths*, 56; Todd, *Everyday Life of the Barbarians*, 142; Bennett, *An Introduction to the Gothic Language*, 23; Wolfram, *History of the Goths*, 76; Michael P. McHugh, “Ulfilas”, *Encyclopedia of Early Christianity*, ed. Everett Ferguson (New York: Routledge: Taylor & Francis, 1990), 1149; Simpson, “Wulfila (Ulfilas) (311-382)”, 499; Francis Xavier Murphy, “Ulfilas”, *New Catholic Encyclopedia*, ed. Thomas Carson (Detroit: Thomson/Gale, 2003), 14/281; Nordgren, *The Well Spring of the Goths*, 368; Milev, “Wulfila’s Cultural Heritage in Bulgaria and the Eastern Orthodox Tradition”.

⁸⁵ Bu farklı görüşlerden birisi Georg Waitz tarafından ortaya koyulmuştur. Waitz, Ulfilas'ın 318 yılında doğduğunu ileri sürmüştür. Bkz. Scott, *Ulfilas: Apostle of the Goths*, 41. Diğer görüş ise Ernst Ebbinghaus tarafından savunulmuştur. O, kesin bir tarih vermemiş bunun yerine Ulfilas'ın 307 öncesi bir tarihte doğduğunu belirtmiştir. Her iki iddia da araştırmacılar arasında dikkate alınmamıştır. Bkz. Ernst Albrecht Ebbinghaus, “The Date of Wulfila’s Episcopal Ordination”, *Neophilologus* 2/75 (1991), 313.

⁸⁶ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (35.56).

⁸⁷ McHugh, “Ulfilas”, 1149; Wiles, *Archetypal Heresy: Arianism through the Centuries*, 41; Nordgren, *The Well Spring of the Goths*, 368; Kulikowski, *Rome’s Gothic Wars*, 107.

konuyu yoruma açık bırakacak şekilde kırıntılar zikretmekle yetinmesi bu konu üzerinde farklı fikirlerin beyan edilmesini beraberinde getirmiştir. Bu bölümde, konunun geçtiği iki klasik kaynak olarak Philostorgius ve Auxentius'un anlatımlarına, sonra da kendi değerlendirmemize yer verilecektir.

Philostorgius; Ulfilas'ın, İmparator Konstantin zamanında bir heyetle Roma İmparatorluğu'na geldiğini ve burada Eusebius (?-341) ve beraberindeki piskoposlar tarafından Got topraklarının piskoposu olarak kutsandığını anlatmaktadır.⁸⁸ Burada bahsi geçen Eusebius hem Nikomedeia (İzmit) hem de İstanbul piskoposluğu yapmıştır. Onun bu takdisi hangi unvanı taşıırken gerçekleştirdiği Ulfilas'ın piskoposluk yılına ilişkin bilgi değeri taşımaktadır. Ancak Philostorgius, Eusebius'un o dönemde hangi şehrin piskoposu olduğu hususunda bir bilgi vermemektedir. Bununla birlikte İmparator Konstantin'in 22 Mayıs 337'de öldüğü ve Eusebius'un onun ölümünden bir yıl sonra oğlu Konstantius (317-361) zamanında 338 yılında İstanbul piskoposu makamına geçtiği bilinmektedir. Buna göre Philostorgius'un bu anlatımından Ulfilas'ın 337 yılının Mayıs ayı öncesinde Konstantin hala hayattayken ve Eusebius henüz Nikomedeia piskoposuyken Got topraklarının piskoposu olarak atandığı sonucu çıkmaktadır.⁸⁹

Ulfilas'ın piskopos olarak atanması hususunda bilgi veren bir başka kaynak olan Auxentius, Ulfilas'ın piskoposluğundan bahsederken onun otuz yaşındayken piskopos olduğunu, piskoposluğunun yedinci yılında Gothia'dan ayrıldığını,⁹⁰ toplamda kırk yıl piskoposluk yaptığını ve kırkıncı yılını tamamladıktan sonra, Roma İmparatoru Theodosius zamanında İstanbul'da öldüğünü söylemektedir. Philostorgius'un verdiği

⁸⁸ Philostorgius, *Church History* (II.5).

⁸⁹ Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, xiv-xv. Ayrıca bkz. Mathisen, "Barbarian Bishops and the Churches", 672.

⁹⁰ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (37.59).

bilgi ile Auxentius'un sunduğu bilgiler doğru kabul edildiğinde ve birleştirildiğinde ortaya birbiriyle açıkça çelişkili sonuçlar çıkmaktadır. Philostorgius'a göre Ulfilas, İmparator Konstantin zamanında bir Got heyetiyle İstanbul'a gelmekte, burada henüz Nikomedia piskoposu olan Eusebius ve beraberindeki diğer piskoposlar tarafından piskoposluk takdisi gerçekleşmektedir. Philostorgius'un anlatımına Auxentius'un anlatımı dahil edildiğinde ise ikisi de sorunlu iki farklı sonuç açığa çıkmaktadır. Yukarıda Philostorgius'un anlattıklarından hareketle Ulfilas'ın en geç 337 yılında piskopos olarak takdis edildiği, bu sırada Auxentius'un dediği gibi otuz yaşında olduğu ve kırk yıl piskoposluk yaptığı kabul edilmiş olmaktadır. Bu durumda onun, 307 yılında doğduğu ve en erken 377 yılında öldüğü tahmin edilmektedir, ancak bu durum bu kez de Auxentius'un verdiği, onun Theodosius zamanında öldüğü bilgisiyle çelişmektedir. Ulfilas'ın; otuz yaşında piskopos atandığı dikkate alınmaksızın 337'de piskopos olduğu ve Auxentius'un ifade ettiği gibi Theodosius zamanında öldüğü kabul edildiğinde bu kez onun piskoposluk yaptığı süre kırk yılı aşmaktadır. Böyle bir sonuç ise yine Auxentius'un; Ulfilas'ın kırk yıl piskoposluk yaptığı ve akabinde öldüğü bilgisiyle aykırılık göstermektedir. Kısaca, Ulfilas'ın piskoposluk takdisiyle alakalı Philostorgius ve Auxentius'un metinlerinin her ikisini birden oldukları gibi kabul etmek mümkün görünmemektedir.

Philostorgius ve Auxentius'un anlatımlarındaki zıtlıkları çözüme kavuşturmak ve Ulfilas'ın piskopos olarak takdis edildiği yıla dair kesin sonuca ulaşmak amacıyla araştırmacılar tarafından iki farklı yöntem izlenmiştir. Bunlardan ilki Ulfilas'ın piskopos oluşu hususunda kaynakların birini diğerine tamamen ya da kısmen tercih etmek şeklinde olmuştur. Auxentius'un anlatımı tercih edildiğinde Ulfilas, 341 yılında otuz yaşındayken piskopos olmuş, toplamda kırk yıl piskoposluk yapmış, 348 yılında piskoposluğunun yedinci senesindeyken Got topraklarını terk etmiş ve piskoposluğunun kalan otuz üç yılını da Roma İmparatorluğu'nun topraklarında geçirmiştir.

Timothy Barnes, Ernst Ebbinghaus ve Edward Thompson gibi bazı araştırmacılar Philostorgius'un anlatımına ağırlık vermekte ve Auxentius'un anlatımına şüphıyla yaklaşmaktadır. Bu araştırmacılardan Timothy Barnes; Ulfilas'ın hayatıyla alakalı kritik tarihlerin belirlenmesinde çoğunluk tarafından Auxentius'un tercih edildiğini, ancak bunun çok da doğru bir metot olmayacağını söylemiştir. Çünkü ona göre, Auxentius'un metni Ulfilas'ın ölümünden kısa bir süre sonra ortaya çıkmış ve Maximin isimli bir piskopos tarafından etkiye ve değiştirilmeye açık bir şekilde derlenmiştir. Buna karşılık Philostorgius; Ulfilas'ın ataları, Kapadokya kökenlerine dair söyledikleriyle konuya ilişkin oldukça özgün ve mantıklı bir yaklaşımla anlatısına başlamıştır. Barnes, bu faktörler sebebiyle Philostorgius'un anlatımının daha sağlam olduğunu ifade etmiştir.⁹¹

Barnes, Philostorgius'un eserine dair yukarıdaki değerlendirmeden sonra, Philostorgius'un anlatımından hareketle Ulfilas'ın piskopos olarak atanmasına dair řu yoruma yer vermektedir: Roma İmparatoru Konstantin, 336 yılında "tricennalia"⁹² kutlaması için İstanbul'da bir tören hazırlığı başlatmıştır. İmparator, kutlamadan önce İstanbul'da bir konsil toplamış ve bu konsilde İstanbul Piskoposu Alexander'dan (314-337), Arius'un üzerindeki aforozu kaldırarak onu komünyona tekrar dahil etmesini istemiştir. Böylece kutlama öncesinde ibre Ariuşular lehine dönmüştür. Barnes,

⁹¹ Timothy David Barnes, "The Consecration of Ulfila", *The Journal of Theological Studies* 41/2 (1990), 543-544.

⁹² MÖ I. yüzyılda Roma İmparatorluğu içinde, adına "decennalia" denilen ve imparatorun onuncu yılı anısına düzenlenen bir seremoni uygulanmaya başlanmıştır. İlk defa ilk Roma İmparatoru Augustus ile başlamış olan bu uygulama daha sonra bir teamül halini almıştır. Decennalia için bkz. Eusebius, *Life of Constantine* (I.48). Tricennalia ise üçüncü decennalia, imparatorun otuzuncu yılı, uğruna kutlanan bir seremonidir. İmparator Konstantin, 306 yılında "Doğu Agustusu" unvanıyla yönetime geçtiği için 336 yılında otuzuncu yıl kutlamasını gerçekleştirmiştir. Tricennalia için bkz. Eusebius, *Life of Constantine* (IV.40).

Ulfilas'ın 336 yılındaki tricennalia kutlaması öncesinde yapılan ve Ariusçular için barış ortamının sağlandığı bu konsilde Gotlara piskopos olarak atandığını ileri sürmüştür. O, Ulfilas'ın 336'da piskopos takdisine onay verilmesini imparatorlukta Ariusçular lehine dönen bu vaziyete bağlamıştır.⁹³

Ulfilas ile ilgili anlatımlarında Auxentius yerine Philostorgius'un anlatımını daha gerçekçi bulan bir başka bilim adamı olan Ernst Ebbinghaus da, tıpkı Barnes gibi özellikle Ulfilas'ın piskoposluk takdisi hususunda referans alınması gereken kaynağın Auxentius'tan önce Philostorgius olduğunu vurgulamıştır. Ebbinghaus, Philostorgius'un Ariusçu olması sebebiyle pek fazla tercih edilmediğini, ancak onun anlatımının daha gerçekçi olduğunu, zira onun ifadelerinin, tarihi kaynakların İmparator Konstantin'in hayatının son dönemiyle alakalı anlattıklarıyla örtüştüğünü ifade etmiştir. Buna göre İmparator Konstantin, 337 yılı boyunca, ölümüne kadar başkenti Nikomedeia olan Bitinya eyaletinde ikamet etmiştir. Ulfilas, 337'de İstanbul'a gelmiş, aynı yıl bizzat imparatorun ikamet ettiği şehir olan Nikomedeia'ya gitmiş ve bu şehrin piskoposu Eusebius tarafından piskopos olarak takdis edilmiştir.⁹⁴

Konuyla alakalı başka bir değerlendirme Edward Thompson'dan gelmiştir. Thompson, Ulfilas'ın, piskopos oluşu hususunda Philostorgius'un anlatımına bağlı kalmıştır. Ona göre Philostorgius'un anlatımı çerçevesinde; Ulfilas, İmparator Konstantin hayattayken İstanbul'a gelmiş, burada Nikomedeia piskoposu olan Eusebius ve beraberindekiler tarafından piskopos takdis edilmiştir. Thompson bu anlatıma sadık kalmanın en doğru yöntem olacağını dile getirmiş, ancak Ulfilas'ın piskopos olarak kutsanmasının tarihi hususunda, Philostorgius sadece "Konstantin zamanında" dediği ve yıl belirtmediği için net tarih olarak 337 yılını öne çıkarmamıştır. Thompson,

⁹³ Barnes, "The Consecration of Ulfila", 543-545.

⁹⁴ Ebbinghaus, "The Date of Wulfila's Episcopal Ordination", 311-313.

Auxentius'un otuz yaşında piskopos olarak atandığı ve kırk yıl görev yaptığı hesabının yuvarlak bir hesap olabileceğini, bu tür ifadeleri mutlak doğru olarak görmemek gerektiğini vurgulamıştır.⁹⁵

Philostorgius'u referans alan yazarlar, Ulfilas'ın piskoposluk takdisini Konstantin dönemine yerleştirmiş ve bunun sonucu olarak takdis için genelde 336 ve 337 yıllarını ileri sürmüşlerdir. Bu hesaba göre Ulfilas henüz yirmi beş ya da yirmi altı yaşındayken piskopos olmuştur. Ebbinghaus, bir kimsenin yirmili yaşlarda piskopos olmasının mümkün olmadığını bu sebeple Ulfilas'ın 337 yılında piskopos takdis edildiğinde yirmi altıdan çok daha ileri bir yaşta olması gerektiğini iddia etmiştir.⁹⁶

Yukarıda ifade ettiğimiz farklı hesaplamalardan anlaşıldığı gibi Ulfilas'ın piskoposluk takdisi hakkında net bir sonuca ulaşmak isteyenler konuyla ilgili iki kaynaktan birini diğerine tercih etmek durumunda kalmıştır. Bunun yanında bazı araştırmacılar ise Philostorgius ve Auxentius'un anlatımlarını uzlaştırma ya da düzeltme yolunu tercih ederek daha orta bir yol bulmaya çalışmıştır. Bunlar, Ulfilas'ın piskopos takdisiyle alakalı, temel iki kaynaktaki çelişkileri çözüme kavuşturma ve Philostorgius ile Auxentius'un anlatımlarını uzlaştırma adına üç farklı fikir ortaya atmıştır.

Philostorgius ve Auxentius'un anlatımlarını uzlaştırma çabasıyla ortaya atılan görüşlerden ilkinde göre onların anlatımları arasındaki uyumsuzluğa Philostorgius'un eserindeki yazım yanlışlığı sebep olmuştur. Nitekim ya Philostorgius ya da onun eserinin elimize ulaşmasını sağlayan İstanbul Patriği Photius, "İmparator Kostantius" yazmak yerine sehven "İmparator Konstantinus" yazmıştır. Bu ifadenin doğru kabul edilmesi halinde Ulfilas, aslında İmparator Konstantin zamanında değil, Konstantin'in oğlu Konstantius'un iktidarının ilk yıllarında imparatorluk topraklarına gelmiş ve o dönem

⁹⁵ Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, xiv-xvii.

⁹⁶ Ebbinghaus, "The Date of Wulfila's Episcopal Ordination", 313.

Nikomedeia piskoposluğundan İstanbul piskoposluğu makamına yükselmiş olan Eusebius tarafından takdis edilmiştir.⁹⁷

Philostorgius ve Auxentius'u uzlaştırma gayretiyle ileri sürülen ikinci iddiaya göre Ulfilas, Roma İmparatorluğu topraklarına yakın aralıklarla iki kez gelmiştir. Ziyaretlerinden ilkinin 337'de İmparator Konstantin ölmeden önce; diğerini ise 338 veya sonrasında, İmparator Konstantius imparator olduktan sonraki ilk birkaç yıl içerisinde ve Eusebius'un İstanbul piskoposu olarak atanmasından sonra gerçekleştirmiştir.⁹⁸ Bu çerçevede Philostorgius'un metninde geçen Ulfilas'ın İmparator Konstantin devrinde Got heyetiyle imparatorluk topraklarına gelmesi ve piskopos olarak takdis edilmesi iki ayrı olay olarak değerlendirilmiştir. Ulfilas 337 yılında İmparator Konstantin ölmeden önce onu ziyaret etmek ve imparatorluğun onayını almak amacıyla İstanbul'a gelmiştir. O, bundan birkaç yıl sonra, muhtemelen 341 yılında İstanbul'a tekrar gelmiş ve bu ikinci gelişinde Nikomedeia piskoposluğundan İstanbul patrikliğine terfi etmiş olan Eusebius tarafından Antakya'da Gotların piskoposu olarak takdis edilmiştir.⁹⁹

Yukarıda ifade ettiğimiz görüşü savunanlar Philostorgius'un yer verdiği "Eusebius ve beraberindeki piskoposlar" ifadesinden hareketle Ulfilas'ın mutlaka çok sayıda piskoposun bir arada olduğu bir konsil ya da en azından bir sinod sırasında piskopos ilan edildiğini savunmaktadırlar. 338 yılında İstanbul Patriği olan Eusebius'un, katıldığı ve organize ettiği en önemli konsilin 341 Antakya Konsili olması sebebiyle

⁹⁷ Bkz. Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, xv. Farklı görüşler için ayrıca bkz. Ebbinghaus, "The Date of Wulfila's Episcopal Ordination", 311.

⁹⁸ Bkz. Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, xv.

⁹⁹ Wolfram, *History of the Goths*, 77-78; Wolfram, "Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum", 28; Wolfram, "Vulfila, Bishop and Secular Leader of His People but not Their Apostle", 139-140.

Ulfilas'ın bu konsil esnasında piskopos olarak atandığını ileri sürmektedirler.¹⁰⁰ Bu iddiayı savunan araştırmacılar Ulfilas'ın piskopos oluşuna dair hem Philostorgius hem de Auxentius'un anlatımını desteklemekte, ancak piskopos olarak takdis edildiği tarihin belirlenmesi hususunda Auxentius'un anlatımına diğerine göre daha fazla ağırlık vermektedir. Anlatımlar bu şekilde yorumlandığında, Ulfilas hem İmparator Konstantin ile görüşmüş olmakta hem de onun piskoposluk takdisi tüm imparatorlukta en yetkin dini makamlardan birisi olan İstanbul piskoposu tarafından gerçekleştirilmektedir. Ulfilas'ın İmparator Konstantin ile görüşmüş olması Philostorgius'un anlatımına, 341 yılında İstanbul Piskoposu Eusebius tarafından piskopos olarak takdis edilmesi de Auxentius'un anlatımına uygun düşmekte böylece her iki kaynaktan faydalanılmaktadır.

Ulfilas'ın piskopos olarak takdis edilmesi hususunda ortaya atılan üçüncü bir görüşe göre ise Ulfilas, 337 yılında İmparator Konstantin hayattayken Got heyetiyle İstanbul'a gelmiş, fakat heyetle birlikte Gothia'ya dönmemiş ve orada kalmıştır. Kısa süre sonra İmparator Konstantin ölünce, oğlu Konstantius onun yerine geçmiş ve o, Nikomedeia Piskoposu Eusebius'u İstanbul patrikliğine getirmiştir. Yeni patrik Eusebius, 341 yılında Antakya Konsili'ni toplamış ve bu konsilde Ulfilas'ı da piskopos olarak takdis etmiştir.¹⁰¹

Buraya kadar anlattıklarımızdan anlaşılacağı gibi Ulfilas'ın piskopos olarak takdis edilmesiyle alakalı görüş farklılıkları temelde dönemin Roma imparatoru ve Eusebius'un statüsü hakkındaki bilgilere ve kabullere dayanmaktadır. Ulfilas'ın, İmparator Konstantius zamanında piskoposluk takdisinin gerçekleştiğini savunanlara göre o, İstanbul Piskoposu Eusebius tarafından 341 yılında düzenlenen Antakya Konsili sırasında

¹⁰⁰ Bkz. Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, xvi. Ayrıca bkz. Wolfram, "Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum", 28.

¹⁰¹ Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, xv-xvi.

takdis edilmiştir. Philostorgius'un aktardığı gibi Ulfilas'ın piskoposluk takdisi için İmparator Konstantin dönemini kabul edenlere göre ise Ulfilas, Nikomedia Piskoposu Eusebius tarafından 330'lu yılların sonlarında Got topraklarının piskoposu olarak atanmıştır. Ulfilas'ın Eusebius Nikomedeia piskoposluğu görevindeyken piskopos olarak takdis edilmiş olabileceği hususu, araştırmacıların pek çoğu tarafından onun statüsünü düşürmek olarak algılanmıştır. Buna karşılık piskopos takdisinin İmparator Konstantin dönemi değil de onun oğlu ve halefi İmparator Konstantius döneminde gerçekleşmesi durumunda Ulfilas'ın, ülkenin en güçlü dini otoritesi tarafından görevlendirilmiş olacağı savunulmuştur.¹⁰² Gerek kanaatlerine ayrıca yer verdiğimiz yazarların yorumları gerekse iki kaynağı uzlaştırma çabası olarak serdedilen görüşlerin hepsi temelde bahsettiğimiz kabullere göre şekillenmiştir. Ulfilas'ın piskopos olarak takdis edilmesi hususu onun hayatının sonraki aşamaları hakkında bilinenleri şekillendirdiği için konuyu iki perspektiften ele alarak kendi kanaatimize ulaşmayı amaçlıyoruz.

2.1. Piskopos Olarak Takdisinin Gerçekleştiği Zaman Meselesi

Ulfilas'ın piskoposluk takdisinin zamanıyla alakalı elimizde temelde üç farklı tarih bulunmaktadır. Bunlar 336, 337 ve 341 yılları olarak sıralanmaktadır. Bu üç görüşten sonuncusu tarihçiler arasında genel kabul görmektedir. Auxentius'un anlatımından hareketle Ulfilas'ın Gothia'dan zulüm nedeniyle ayrıldığı 348 yılında piskoposluğunun yedinci yılında olduğu bilgisi sebebiyle onun piskoposluk takdisi için 341 yılının ön plana çıktığı görülmektedir, ancak Auxentius'un verdiği yıl ifadelerine şüpheyle yaklaşmak gerekmektedir.

¹⁰² Wolfram, "Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum", 128. Ayrıca bkz. Bennett, *An Introduction to the Gothic Language*, 22; Thomas J. Craughwell, *How the Barbarian Invasions Shaped the Modern World* (Beverly: Fair Winds Press, 2008), 80.

Ulfilas'ın otuz yaşında piskopos olarak takdis edildiği bilgisinin devamında Auxentius; tıpkı Davud'un otuz yaşındayken kral ve peygamber olması gibi Ulfilas'ın da bir elçi olarak otuz yaşında ortaya çıktığını ve tıpkı İsa Mesih'in otuz yaşında kurtarıcı olarak ortaya çıkışı gibi otuz yaşında piskoposlukla görevlendirildiğini ifade etmiştir.¹⁰³ Auxentius, Ulfilas'ın piskoposluk görevinin yedinci yılında Gothia'da Hıristiyanlara yönelik zulüm döneminin başlamasından ötürü beraberindekilerle birlikte göç ettiği bahsini aynı şekilde benzetmeler yaparak devam ettirmiştir. O, Tanrı'nın Musa vasıtasıyla İsrailoğullarını Firavun ve Mısırlıların zulmünden kurtardığı gibi Got topraklarındaki inananları da Ulfilas vasıtasıyla barbarların elinden kurtardığını ifade etmiştir.¹⁰⁴

Yukarıdaki kıyaslamalardan anlaşılacağı gibi Auxentius, hocasının statüsünü yaptığı benzetmelerle yükseltmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle Auxentius'un verdiği bu tür rakamları olduğu gibi anlamaktansa hocasını yüceltmek için kullanılan benzetmeler şeklinde yorumlamak daha doğru görünmektedir. Dolayısıyla otuz yaş, yedi yıl ve kırk yıl söylemlerini olduğu gibi kabul etmemek ve bu söylemlere eleştirel bir şekilde yaklaşmak gerekmektedir. Bu durumda hem Ulfilas'ın 341 yılında piskopos olarak takdis edilmesi hem de piskopos olarak takdis edildiğinde otuz yaşında olduğu bilgileri sağlam bir mesnetten yoksun kalmaktadır. Bu nedenle Auxentius'un bahsettiği bu tür tartışmalı tarihlendirmeler yerine Philostorgius'un tarihlerini daha gerçekçi olarak görmek ve onun eserinin günümüze ulaşmasını sağlayan Photius'un anlatımında imparatorları karıştırdığı ve İmparator Konstantin'i, Konstantius olarak yazdığı iddialarına itibar etmemek gerekmektedir. Zira Philostorgius'un hem dönemin Roma İmparatoru hem de piskoposuna dair verdiği bilgi, yazım yanlışı şeklinde geçirilecek basitlikte değildir. Buna ilaveten Barnes'in iddia ettiği gibi Ulfilas'ın 336 yılında tricennalia kutlamaları

¹⁰³ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (35.57).

¹⁰⁴ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (37.59).

öncesinde İstanbul'da piskopos olarak takdis edildiği hususu da zayıf görünmektedir. Çünkü tricennalia kutlamaları öncesinde imparator huzuruna çıkmış bir Got heyetinin olduğuna dair hiçbir bilgiye rastlanmamaktadır.¹⁰⁵

2.2. Piskopos Olarak Takdisinin Gerçekleştiği Mekân Meselesi

Philostorgius'un, Ulfilas'ın piskoposluk takdisiyle alakalı anlatımı dikkatle incelendiğinde, çoğu araştırmacının iddia ettiğinin aksine Ulfilas ve Got heyetinin İstanbul şehrine geldiğine dair bir ibarenin olmadığı fark edilmektedir. O, şehir ismi belirtmeden Got heyetinin "imparatorluk topraklarına" elçi olarak geldiğinden ve Ulfilas'ın bu süreçte piskopos olarak takdis edildiğinden bahsetmektedir. İmparatorluk başkentinin İstanbul olmasından ötürü heyetin geldiği imparatorluk toprağından kastın bu şehir olduğu düşünülmektedir. Böyle bir düşünce makul olsa da önemli bir ihtimal gözden kaçırılmakta ve Ulfilas'ın İstanbul dışında bir yerde piskopos olarak takdis edilme ihtimali düşünülmemektedir. Oysa Philostorgius tarafından, onun imparatorluk topraklarında piskopos olarak atandığı ifade edilmekte, fakat herhangi bir yer belirtilmemektedir. Bazıları bu yerin belirsizliğinden hareketle Ulfilas'ın Antakya'da piskopos olarak atanmış olabileceğini iddia etmektedirler. Ancak her ne kadar Philostorgius'un ifadeleri Ulfilas'ın İstanbul dışında bir yerde piskopos takdis edilmesi yorumunu mümkün kılrsa da bunun; iddia edildiği gibi 341 yılında toplanan Antakya Konsili esnasında gerçekleştiği muhtemel gözükmemektedir.

Öncelikle hiçbir kaynakta Ulfilas'ın hayatının herhangi bir aşamasında Antakya'da bulunduğu şeklinde bir bilgi geçmemektedir. Onun Antakya Konsili'ne katılmış ve burada piskopos olarak takdis edilmiş olabileceği iddiasının arkasında Philostorgius'un eserinde zikrettiği, Ulfilas'ın "Eusebius ve beraberindeki piskoposlar" tarafından takdis edildiği ibaresi yatmaktadır. Bu ibare uyarınca Ulfilas'ın, Eusebius'un

¹⁰⁵ Hagith Sivan, "Ulfila's Own Conversion", *The Harvard Theological Review* 89/4 (1996), 380.

önderlik ettiği ve piskoposların katılım sağladığı bir konsilde bizzat Eusebius tarafından piskopos takdis edilmiş olmasının gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Bu şartları sağlayan ilk konsil olarak ise Antakya Konsili dikkat çekmektedir. Bununla birlikte 341 yılında yapılan tek konsilin Antakya Konsili olmaması ve kayıtlara geçirilmemiş veya günümüze ulaşmamış başka konsillerin olması, Ulfilas'ın bunlardan birisinde piskoposluk elde etmesi ihtimalleri birlikte düşünüldüğünde takdisin gerçekleştiği yer olması açısından Antakya iddiası sorunlu gözükmemektedir. Ayrıca piskoposluk takdisi için erken dönemlerden itibaren üç piskoposun yeterli olduğu bilinmekte,¹⁰⁶ bu durum Ulfilas'ın bir konsil ya da sinod sırasında piskopos olarak takdis edilme zorunluluğunun olmadığını göstermektedir.

Ulfilas'ın 341 yılında Antakya'da piskopos olarak takdis edilmesi veya 336 yılında tricennalia kutlamaları öncesinde takdisinin gerçekleşmesi iddialarının taşıdığı şüpheye karşın 337 yılında piskopos olarak atandığı iddiası tarihi olarak desteklenebilmektedir. Zira Ulfilas'ın aralarında olduğu ve Got beyleri tarafından gönderilen bir Got heyetinin 337 yılında imparatorluk topraklarına geldiği¹⁰⁷ bilinmektedir. İmparatorluğa gelen bir heyetin siyasi ya da dini bir amaçla geldiği farketmeksizin imparatorun bulunduğu şehre gelmesi beklenmektedir. İmparator Konstantin ise son yıllarında İstanbul'da bulunmamış ve 337 senesinde Bitinya eyaletinin

¹⁰⁶ W.J. O'Shea, "Ordinations in the Roman Rite", *New Catholic Encyclopedia*, ed. Thomas Carson (Detroit: Thomson/Gale, 2003), 10/636.

¹⁰⁷ Ulfilas'ın içerisinde bulunduğu heyetin 337 yılında imparatorluk topraklarına geldiği noktasında bir tartışmaya rastlanmamakla birlikte bu heyetin gelme nedenine ilişkin farklı yorumlarla karşılaşılmaktadır. Heyetin siyasi bir nedenle feoderati antlaşmasını yenilemek amacıyla geldiğine dair bkz. Sivan, "Ulfila's Own Conversion", 381. Ziyaretin piskoposluk ataması nedeniyle yapıldığına dair bkz. Ebbinghaus, "The Date of Wulfila's Episcopal Ordination", 312.

başkenti Nikomedeia'da ölmüştür.¹⁰⁸ Dolayısıyla Got heyetinin Nikomedeia'ya gelmiş olması ve Ulfilas'ın piskoposluk takdisinin burada gerçekleşmiş olması oldukça güçlü bir ihtimal olarak karşımızda durmaktadır.

Buraya kadar zikrettiklerimizden, Ulfilas'ın 341 yılında Antakya'da piskopos olarak takdis edildiği iddiasının tutarlı bir arka plana sahip olmadığı, bunun aksine 337 yılında Nikomedeia'da takdis edilmiş olmasının çok daha güçlü bir ihtimal olduğu anlaşılmaktadır. Ulfilas'ın piskopos olarak takdis edildiği zaman ve mekanla alakalı kanaatimizi pekiştirecek son nokta onun, piskoposluk takdisini gerçekleştiren Eusebius'un statüsü meselesidir.

Yaygın kanaate göre 341 yılında Ulfilas'ı piskopos olarak takdis eden Eusebius, bu takdisi İstanbul piskoposluğu makamındayken gerçekleştirmiştir. Ulfilas'ın, Eusebius ve beraberindeki piskoposlar tarafından takdis edildiği bilgisinden hareketle; takdis sırasında Eusebius'un yüksek bir makama sahip olduğu ileri sürülmüştür. İleri sürülen bu düşünce kapsamında Ulfilas'ın piskoposluk takdisini imparatorlukta en önemli piskoposluk makamının yapmış olması üzerinde durulmuştur. Bu sebeple Eusebius'un İstanbul piskoposluğu görevindeyken Ulfilas'ı takdis ettiği savunulmuştur; ancak Eusebius henüz Nikomedeia piskoposluğu görevindeyken de zamanının en önde gelen piskoposlarından birisi olarak tanınmış ve yanında sürekli başka piskoposlar yer almıştır. Ayrıca o, imparatorluk nezdinde daima önemli bir yere sahip olmuş, İmparator

¹⁰⁸ Eusebius, *Life of Constantine* (IV.61-64); Socrates, *The Ecclesiastical History of Socrates* (I.29). Ayrıca bkz. Timothy David Barnes, *Constantine and Eusebius* (Cambridge: Harvard University Press, 1981), 259-260; Timothy David Barnes, "Constantine and the Christians of Persia", *Journal of Roman Studies* 75 (1985), 132; Ebbinghaus, "The Date of Wulfila's Episcopal Ordination", 312.

Konstantin döneminde sürekli yanında bulunmuş ve onun oğlu Konstantius zamanında ise İstanbul piskoposluğu makamına getirilmiştir.¹⁰⁹

Eusebius'un İstanbul piskoposluğuna gelmeden önce görev yaptığı ve İmparator Konstantin'in ömrünün son zamanlarını geçirdiği Nikomedeia, İstanbul şehri kurulmadan, hatta kurulduktan sonraki ilk yıllarda dahi imparatorların meskeni olmayı sürdürmüştür. Zamanla bu şehrin piskoposluğu imparatorun ikamet ettiği şehrin piskoposluğu olmasıyla teorikte olmasa da pratikte imparatorluktaki en yüksek mevkilerden biri haline gelmiştir. Dolayısıyla Ulfilas'ın piskoposluk takdisinin, Eusebius İstanbul piskoposu değil de Nikomedeia piskoposu iken yapılmış olması hem piskoposluk takdisini gerçekleştiren Eusebius'un hem de piskopos takdis edilen Ulfilas'ın statüsünün düşük olduğu anlamına gelmemiştir.

Sonuç olarak yaptığımız incelemeler neticesinde Ulfilas'ın; 337 yılında, muhtemelen yirmi altı yaşındayken Nikomedia Piskoposu Eusebius tarafından Nikomedeia'da Gotların piskoposu olarak atandığı anlaşılmaktadır. Ancak 314 yılında toplanan Neocaesarea Konsili'nin on birinci kanonuna göre, otuz yaşından önce hiç kimsenin rahip olarak bile atanamayacağı belirtilmektedir.¹¹⁰ Bu durumda Ulfilas'ın yirmi altı yaşında piskopos olduğu hususu tartışmalı hale gelmektedir. Bununla birlikte hem bu konsilin yerel bir konsil olması,¹¹¹ hem de kaynaklarda çok daha erken yaşlarda

¹⁰⁹ Bkz. Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, xvi.

¹¹⁰ Edward H. Landon, *A Manual of Councils of the Holy Catholic Church* (Edinburgh: John Grant, 1909), 1/394.

¹¹¹ Charles Munier, "Council", *Encyclopedia of Ancient Christianity*, ed. Angelo Di Berardino (Illinois: Downers Grove InterVarsity Press, 2014), 1/626.

piskopos atamalarının olduğunu belirtmesi,¹¹² Ulfilas'ın yirmi altı yaşında piskopos atanabileceğini göstermektedir.

3. Piskopos Atanmasından Sonraki Dönem

Auxentius'un, adını belirtmediği, çağdaş araştırmacıların ise Aorik (IV. yüzyıl ilk yarısı) olduğunu belirttiği Got liderinin, Gothia'da başlattığı birinci zulüm dönemi, Ulfilas'ın piskopos atanması sonrasındaki hayatı hakkında kaynaklarda yer bulan ilk önemli olay olmuştur. Kaynaklara göre Aorik döneminde Roma İmparatorluğu'nun, Tuna kuzeyindeki feoderati konumunda olan Gotlar, 340'lı yıllar boyunca barış içinde oldukları Roma ile zaman zaman sınır çatışmalarına girişmiş ve bu çatışmalar, Gothia'da Roma'ya ve Roma'nın dini olarak tanınan Hıristiyanlığa karşı bir tepkiye neden olmuştur.¹¹³ Böylece 348 yılında Gothia'da Hıristiyanlara karşı baskı ve zulüm başlamıştır.¹¹⁴

Ulfilas, piskoposluğunun on birinci yılında Hıristiyanlara karşı başlatılan bu baskı ve zulüm faaliyetleri nedeniyle beraberindeki bir grup Hıristiyanla birlikte Got topraklarını terk etmek zorunda kalmıştır. O ve beraberindekiler, İmparator Konstantius'un izniyle Tuna'nın güneyine yerleşmişlerdir.¹¹⁵ Onların Tuna'nın güneyinde nereye yerleştiklerine dair daha detaylı bilgiyi Philostorgius ve Jordanes vermişlerdir. Philostorgius, Ulfilas ve beraberindekilerin İmparator Konstantius'un izniyle Mezya bölgesine yerleştiklerinden söz etmiştir.¹¹⁶ Jordanes ise Getica adlı

¹¹² Angelo Di Berardino, "Clergy", *Encyclopedia of Ancient Christianity*, ed. Angelo Di Berardino (Illinois: Downers Grove InterVarsity Press, 2014), 1/556.

¹¹³ Wolfram, *History of the Goths*, 63.

¹¹⁴ Heather, *Gotlar*, 102-103; Servet Doğan, *Aryüsçü Hristiyanlık: Gotlar Dönemi ve Sonrası* (Ankara: Eskiyeeni Yayınları, 2021), 158.

¹¹⁵ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (37.59).

¹¹⁶ Philostorgius, *Church History* (II.5).

eserinde Ulfilas ve yanındakilerin Mezya bölgesinin Nicopolis¹¹⁷ şehri ve çevresine yerleştiklerini belirtmiştir.¹¹⁸ Jordanes'in ifadeleri Auxentius ve Philostorgius'u desteklemiştir. Auxentius, Philostorgius ve Jordanes'in anlatımları birleştirildiği zaman Ulfilas'ın, Gothia'da başlatılan ilk zulüm döneminden sonra İmparator Konstantius'un izniyle, takipçileriyle birlikte Roma İmparatorluğu'nun Tuna'nın güneyinde kalan Mezya bölgesine göç ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Ulfilas ve yanındakilerin Mezya'ya yerleşmelerinden bir süre sonra Got topraklarında Hıristiyanlara yönelik ikinci zulüm dönemi başlamıştır. Bu dönemde gerçekleştirilen zulüm faaliyetlerini ilk zulüm dönemini başlatan Got lider Aorik'in oğlu Athanarik yürütmüştür. Zulmün amacı, Gothia'daki Roma tesirinin önünü kesmek ve eski kabile dinlerinin terk edilmesini önlemek şeklinde açıklanmıştır.¹¹⁹ Bu dönem 369 yılında başlamış ve üç yıl boyunca devam ederek 372 yılında sonlanmıştır.¹²⁰ Zulüm sürecini tetikleyen olayın, 367-369 yılları arasında Roma İmparatorluğu ile Got lider Athanarik'in arasında gerçekleşen savaş olduğu belirtilmiştir. Kaynaklarda Roma ve Got tarafları arasında gerçekleşen bu savaşın, Got topraklarında yaşanan ikinci zulüm dönemini tetiklediği hususunda bir ihtilaf olmamakla birlikte, savaşın nedenleri hakkında iki farklı anlatım yer almış ve her iki anlatım da Ulfilas'ın bu dönemdeki durumuna yönelik

¹¹⁷ Nicopolis, bugün Bulgaristan'ın Tırnova şehri sınırları içerisinde yer almaktadır. Bkz. Bennett, *An Introduction to the Gothic Language*, 23; Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, xix; Bury, *Barbarların Avrupa'yı İstilas*, 43.

¹¹⁸ Jordanes, *Getica: The Origin and Deeds of the Goths* (LI.267).

¹¹⁹ Thompson, "Early Visigothic Christianity", 511.

¹²⁰ Zeev Rubin, "The Conversion of the Visigoths to Christianity", *Museum Helveticum* 38/1 (1981), 41-42; Burns, *A History of the Ostrogoths*, 146; Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, 20-21, 161, 164. Ayrıca bkz. Mathisen, "Barbarian Bishops and the Churches", 673; Thompson, "Early Visigothic Christianity", 508-509.

perspektif sunmuştur. Ulfilas'ın hayatının bu aşamasındaki durumunu anlamak amacıyla Roma İmparatorluğu ve Athanarik'in liderliği altındaki Gotlar arasında gerçekleşen savaşın nedenlerine dair bu iki anlatıma da göz atmak gerekmektedir.

Roma ve Gotlar arasındaki savaşın nedenine yönelik ilk anlatımda Kilise tarihçisi Socrates, Roma İmparatoru Valens döneminde Got beyleri Athanarik ve Fritigern arasında gerçekleşen bir iç savaştan bahsetmiş, bu iç savaşın Roma ve Got gerilimini yeniden başlattığını anlatmıştır. Socrates'e göre; Tuna'nın kuzeyinde yaşayan Gotların, kendi aralarında tutuştukları bir iç savaşın ardından¹²¹ Fritigern, Athanarik'e karşı Romalılardan yardım istemiştir. Bu yardım talebi üzerine Roma İmparatoru Valens, Trakya'daki garnizonlarını destek olarak göndermiş ve Got lider Fritigern bu yardım sayesinde rakibi Athanarik'e karşı Tuna'nın kuzeyinde zafer elde etmiştir. Bu zaferin ardından Got lider Fritigern, İmparator Valens'e olan şükran ve bağlılığını onun dinini benimseyerek ve hükmü altındakilerin de benimsemesini sağlayarak göstermiştir. Böylece pek çok Got, Arianizm Hıristiyanlığına girmiştir. Bu süreçte Ulfilas da etkin rol almış¹²² ve Hıristiyanlığı yaymaya çalışmış, ancak Athanarik onun bu girişimlerinden

¹²¹ Socrates'in eserinde anlatılanlara bakılarak iki Got lideri arasındaki mücadelenin, 367 yılı öncesinde yaşanmış olduğu ileri sürülmüştür. Bkz. Burns, *A History of the Ostrogoths*, 149. Benzer bir iç savaş anlatımı Kilise tarihçisi Sozomen'in eserinde de yer almaktadır. Ancak buradaki anlatıma göre Got beyleri arasındaki iç savaş çok daha farklı bir bağlamda gerçekleşmiş ve 376 yılından sonra yaşanmıştır. Bkz. Sozomen, *The Ecclesiastical History of Sozomen*, (VI.37).

¹²² Ulfilas'ın yaşanan iç savaş döneminde hem Athanarik tarafı hem de Fritigern tarafı ile ilişkilerini korumaya çalıştığı, ancak Athanarik'in sert tavrıyla karşılaştığı, bu sebeple bu mücadelede Hıristiyan olan Fritigern tarafını desteklediği ve zaman zaman iş birliği yaptıkları iddiası ortaya atılmıştır. Bkz. Wolfram, "Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum", 29.

rahatsız olmuş ve Roma'nın, rakibine verdiği desteğin de öfkesiyle idaresi altındaki Hıristiyanlara zulmetmeye başlamıştır.¹²³

Socrates, iç savaşta galip gelen Fritigern'in, Gothia'nın hangi bölgelerini hakimiyet altına aldığı ve Athanarik'in savaşı kaybetmesine rağmen Gothia bölgesinde kalmayı hatta burada Hıristiyanlara yönelik zulüm faaliyetleri başlatmayı nasıl başarabildiği hususunda bilgi vermemektedir. Bu bilgi eksikliği nedeniyle iç savaş hadisesinin gerçeği yansıtmadığı, Roma İmparatorluğu ile Gotlar arasındaki savaşa neden olmadığı ve dolaylı olarak Got topraklarında başlayan ikinci zulüm dönemine sebebiyet vermediği üzerinde durulmaktadır. Bunlara ek olarak Fritigern'in Hıristiyanlığına ve Gotları Hıristiyanlaştırdığına yönelik iddialara da şüpheyle yaklaşılmaktadır.¹²⁴

Gothia'da, Got liderler arasında bir iç savaş olmadığına ve İmparator Valens ile Got beyi Athanarik arasındaki savaşın sebebinin farklı olduğuna işaret eden bir bilgi Ammianus Marcellinus'tan (330-395) gelmiştir. IV. yüzyıl Roma tarihçisi Ammianus Marcellinus, Got beyleri Athanarik ve Fritigern arasında herhangi bir savaş olduğundan bahsetmemiş, savaşın doğrudan Gotlar ve Roma arasında gerçekleştiğini söylemiştir. O, İmparator Valens'in Perslere karşı sefere çıkmak üzereyken, Tuna Nehri'nin kuzeyinde

¹²³ Socrates, *The Ecclesiastical History of Socrates* (IV.33). Socrates'in anlatımına göre, Athanarik, Fritigern'e yenilmesine rağmen Hun saldırılarının başladığı 370'li yıllara kadar iktidarını sürdürmüştür. O, bu saldırıların başladığı ve Gotların Hunlara karşı duramadığı dönemde iktidarını kaybetmiştir. Bu süreçte onun yandaşları, Roma ile müttefik olan Fritigern'e tabi olmuş ve Hun saldırılarından kaçmak için Roma topraklarına sığınmışlardır. Bkz. Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, 22, 89. Athanarik'in 376 yılında Gotların çoğunluğu kendisini terk ettikten sonraki akıbeti hakkında fazla bilgi yoktur. Kendisine sadık olanlarla beraber Sarmatlar üzerine gittiği ve Karpatlar'da kendi halkına yer bulmaya çalıştığı bigisi aktarılmıştır. Bkz. Peter Heather, "The Huns and the End of the Roman Empire in Western Europe", *The English Historical Review* 110/435 (1995), 7.

¹²⁴ Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, 157-158.

yaşayan Gotların, Trakya'daki bölgelere saldırı düzenlemeye hazırlandıklarını öğrendiğini ve bunun üzerine Gotlar üzerine yürüdüğünü ifade etmiştir.¹²⁵ Buna göre Roma İmparatoru Valens, Socrates'in anlatımında olduğu gibi sadece Gothia'ya bir ordu göndermekle kalmamış, iki yıl boyunca burada karargâh kurmuş ve orduya bizzat komuta etmiştir. Ayrıca Fritigern'in bu savaştaki yeri ve rolünden hiç bahsedilmemiştir. Marcellinus'un verdiği bilginin daha doğru olduğu ve Gothia'da bir iç savaşın gerçekleşmediği fikri daha gerçekçi bulunmuştur.¹²⁶

Ulfilas'ın, yukarıda bahsettiğimiz savaş ve zulüm döneminin yaşandığı tarih aralığında nerede olduğu hususu, konuya ilişkin yorumda bulunmaya olanak tanımaktadır. Ulfilas hem Valens ile savaşın yapıldığı 367-369 yılları arasında hem de bu sürecin ardından başlayan 369-372 yılları arasındaki ikinci zulüm döneminde Roma İmparatorluğu topraklarında yer alan Mezya bölgesinde bulunmaktadır. Dolayısıyla Gothia'da yapılan bir savaştan ve Hıristiyanlara yönelik yürütülen bir zulüm faaliyetinden doğrudan etkilenmeyecek bir konumda yer almaktadır. Ayrıca bir iç savaşın gerçekleşmesi halinde onun, Mezya'da etkin olduğu süre zarfında Gothia'ya dönüp de oradaki iç savaşla ilgilendiğini ve kendisini karışık bir coğrafyanın içine attığını düşünmek pek makul gözükmemektedir. Bu anlatımlardan Ulfilas ile alakalı olarak yapılabilecek muhtemel çıkarım, onun Gothia'da bir iç savaş olmaması nedeniyle iki Got lider arasındaki herhangi bir iç savaşta arabuluculuk yapmadığı, ancak Gothia'da farklı gruplara Hıristiyanlığı yaymaya çalıştığı şeklindedir.

¹²⁵ Ammianus Marcellinus, *Roma Tarihi*, çev. Samet Özgüler (İstanbul: Historia Yayınları, 2020) (XXVI.6.11). İmparator Valens, üç kez Tuna'nın kuzeyine geçerek Gotların üstüne yürümüş ve nihayetinde Athanarik'e üstünlük sağlamıştır. Bkz. Marcellinus, *Roma Tarihi* (XXVII.5.1-10).

¹²⁶ Bkz. Rubin, "The Conversion of the Visigoths to Christianity", 42; Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, 88.

4. Ölümü

Kaynaklarda Ulfilas'ın ölümü ile alakalı iki farklı görüş belirtilmekte ve onun 381¹²⁷ ya da 383¹²⁸ yılında öldüğü ifade edilmektedir. Ulfilas'ın ölümünden bahseden tek klasik kaynak olan Auxentius'un mektubunda Ulfilas'ın, piskoposluğunun kırkinci yılını tamamladıktan sonra İmparator Theodosius'un çağrısıyla, düzenlenecek bir konsile katılmak üzere İstanbul'a gittiği ve burada bulunduğu sırada öldüğü söylenmektedir.¹²⁹ Auxentius'un verdiği bilgiler çerçevesinde sunulan Ulfilas biyografisinde onun, 341 yılında piskopos olarak takdis edildiği, bu tarihte otuz yaşında olduğu belirtilmekte ve piskoposluğunun kırkinci yılına denk gelen 381 yılında öldüğü ileri sürülmektedir.¹³⁰ Bu bilgiye karşın yine Auxentius'un verdiği bir başka bilgi, Ulfilas'ın yukarıda belirttiğimiz 381 yılından sonra öldüğüne işaret etmektedir. Ulfilas'ın daha geç bir tarihte öldüğünü ima eden bu bilgede Auxentius, Ulfilas'ın Palladius ve Secundianus isimli iki piskoposla beraber İstanbul'a gittiğini beyan etmektedir.¹³¹ Palladius isimli bu kişiye nispet edilen bir metin de, Aquileia Konsili'nde Ariusçu gruplar ve İznik yanlıları arasında geçen bir tartışmadan bahsetmekte, tartışmada Ariusçu grupların ikinci bir konsil talebinde bulduklarından söz etmektedir. Dahası bu ikinci konsil talebinin sonuç verdiğini, İmparator Theodosius tarafından yapılan davetin sebebinin düzenlenecek bu ikinci konsil

¹²⁷ Bradley, *The Story of the Goths*, 64; Bennett, *An Introduction to the Gothic Language*, 23; Simpson, "Wulfila (Ulfilas) (311-382)", 499.

¹²⁸ Barnes, "The Consecration of Ulfila", 542; McHugh, "Ulfilas", 1149; Sivan, "Ulfila's Own Conversion", 373; Murphy, "Ulfilas", 14/383; Kulikowski, *Rome's Gothic Wars*, 109; Milev, "Wulfila's Cultural Heritage in Bulgaria and the Eastern Orthodox Tradition", 125; Marilyn Dunn, *Belief and Religion in Barbarian Europe c.350-700* (London: Bloomsbury, 2013), 35; Murat Tural, "Cermenlerin Dini Dönüşümü", *History Studies* 12/1 (2020), 321.

¹²⁹ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (39.61).

¹³⁰ Bkz. Barnes, "The Consecration of Ulfila", 542.

¹³¹ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (23.41).

olduğunu söylemektedir. Palladius metninde, bu konsile Ulfilas, Auxentius ve pek çok piskoposla birlikte katıldığından bahsetmektedir. Sözü edilen bu konsilin 381 yılında toplanan Aquileia Konsili'nden sonra toplandığı anlaşılmaktadır. Bu durum, Ulfilas'ın 381 yılından daha sonraki bir tarihte, muhtemelen 383 yılında öldüğü düşüncesini desteklemektedir.¹³²

Ulfilas'ın 383 yılında öldüğü bilgisini diğerine kıyasla daha güvenilir kılan başka bir nokta Auxentius'un, Ulfilas'ın ölümüyle alakalı verdiği bilginin detayında yer almaktadır. Auxentius, onun piskoposluğunun kırkinci yılı içerisinde değil, kırkinci yılını tamamladıktan sonra İstanbul'da bulunduğu sırada hastalanarak öldüğünü belirtmektedir. Buna göre Ulfilas'ın 341 yılında piskopos olduğu kabul edilse bile onun ölümü piskoposluğunun kırkinci yılı olan 381 yılında değil, en erken 382 yılında gerçekleşmiş olmaktadır. Ulfilas'ın, İstanbul'da bulunduğu sırada hastalanarak ölmesi de onun bir müddet şehirde bulunduğunu düşündürmektedir.¹³³ Ulfilas'ın ölümüyle alakalı verilen bilgiler değerlendirildiğinde onun 382 yılında veya daha büyük bir ihtimalle 383 yılında ölmüş olmasının, 381 yılına oranla daha muhtemel olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

B. Ulfilas'ın Statüsü

Ulfilas, Gotların tarihinde ön plana çıkan ve Gotların havarisi¹³⁴ olarak adlandırılan tek isim olarak bilinmektedir. Onun Got tarihindeki bu eşsiz yere yerleşmesinde elbette kendi çabalarının yanı sıra sahip olduğu statünün etkisini de göz

¹³² Bkz. Scott, *Ulfilas: Apostle of the Goths*, 39-40.

¹³³ Bkz. Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (39.61). Ayrıca bkz. Barnes, "The Consecration of Ulfila", 542.

¹³⁴ Çalışmamızda sıklıkla referansta bulunduğumuz Charles Scott, XIX. yüzyıl ikinci yarısında ortaya koyduğu çalışmasına başlık olarak Ulfilas'a bu sıfatı uygun bulmuştur. Kitap, *Ulfilas: Apostle of The Goths* (Ulfilas: Gotların Havarisi) adını taşımaktadır ve Scott, bu başlığı tercih ederek onun Gotlar arasındaki önemine ve konumuna dikkat çekmiştir.

önünde bulundurmak gerekmektedir. Hayatının uzun bir aşamasında piskopos olarak görev yapan Ulfilas'ın statüsü sadece dini statü şeklinde kendisini göstermemekte, bunun yanında halkı adına yerine göre siyasi önderlik görevini üstlendiği görülmektedir.

1. Ulfilas'ın Dini Statüsü

Ulfilas'ın, hayatının bilinen kesitlerine bakıldığında Gotlar arasında önemli bir dini statüye sahip olduğu görülmektedir. Onun en belirgin dini statüsü, Gotların yurdu halini alan Gothia topraklarının piskoposu olarak atanmasında karşımıza çıkmaktadır. Ulfilas piskoposluk takdisi sonrasında aldığı bu unvanla tüm Gothia'daki en yüksek ruhbanlık makamını elde etmiş olmaktadır.¹³⁵ Ulfilas'ın piskoposlukla kazandığı konum öncesinde 337 yılında Roma topraklarına gönderilen Got heyetinde yer alması, onun piskoposluk öncesindeki Kutsal Kitap okuyuculuğu döneminde de belli bir dini etkinliğe sahip olduğunu akla getirmektedir.

Ulfilas'ın dini hiyerarşideki etkinliği yanında hem yaşadığı toplum hem de Roma İmparatorluğu'nda tanınan bir kimse olduğunu gösteren bazı bilgiler bulunmaktadır. Nitekim onun 337 yılında Gothia'dan, bölgeye bir piskopos atanması talebiyle bazı Got beyleri tarafından belirlenerek Roma İmparatorluğu'na gönderilen heyette yer alması, onun Gotlar tarafından tanındığını ve Gotların kendilerini temsil hakkını onda gördüklerini göstermektedir.¹³⁶ Ulfilas'ın, önemli bir statüye ve Got halkı arasında itibarlı bir yere sahip olmaması durumunda muhtemelen piskopos takdisi için imparatorluk

¹³⁵ Bkz. Edward Arthur Thompson, "Early Visigothic Christianity (Continuation)", *Latomus* 21/4 (1962), 796.

¹³⁶ Louis Duchesne, *Early History of the Christian Church* (London: John Murray Publishers, 1907), 2/451; Edward James, *Europe's Barbarians, AD 200-600* (New York: Routledge: Taylor & Francis, 2009), 220. Ayrıca Ulfilas'ın Yunanca, Latince ve Gotça bilmesi sebebiyle imparatorluk görevlileri ve Got heyeti arasında tercümanlık görevini sürdürdüğü söylenmiştir. Bkz. Bradley, *The Story of the Goths*, 57; Sivan, "Ulfila's Own Conversion", 381-382.

topraklarına gelen heyette yer alamayacağı ifade edilmektedir. Roma İmparatoru'nun karşısına çıkan heyette tanınmayan veya düşük statüde bir kimsenin bulunmasının İmparator Konstantin ve beraberindeki Nikomedeia Piskoposu Eusebius tarafından olumsuz karşılanabileceği, onların gelen heyeti görüşmek için uygun bir muhatap olarak kabul etmeyebilecekleri, hatta böyle bir heyeti kendilerine karşı yapılmış bir hakaret olarak addedebileceklerine işaret edilmektedir.¹³⁷ Bütün bunlar Ulfilas'ın piskopos olmadan önce henüz Kutsal Kitap okuyuculuğu görevindeyken bile Gothia'da tanınan birisi olduğu izlenimini pekiştirmektedir.

Ulfilas'ın Roma topraklarına giden heyete seçilmesi onun Gotlar arasında tanınan biri olduğunu ortaya koyarken kilise hiyerarşisinde alt kademede yer alan Kutsal Kitap okuyuculuğundan piskoposluğa terfi ettirilmesi, onun aynı zamanda bu terfiyi yapan Roma Kilisesi tarafından da tanındığını ortaya koymuştur.¹³⁸ O, bu tanınırlık sayesinde diyakoz ya da presbiterlik gibi Kilise hiyerarşisinde yer alan basamakları atlayarak doğrudan piskoposluğa yükselmiştir.¹³⁹ Bazıları Ulfilas'ın okuyuculuk görevinden doğrudan piskoposluğa geçmesini dönemin şartları ile izah etmeye çalışmış ve o dönem kilise personelinin yetersiz olduğunu, Roma İmparatorluğu sınırları dışındaki Hıristiyan gruplara ruhban görevlendirmekte zorluk yaşandığını ve bu nedenle Ulfilas'ın hızlı bir biçimde piskoposluğa terfi ettirildiğini iddia etmiştir. Onlara göre o dönemin politik ve

¹³⁷ Wolfram, *History of the Goths*, 76; Wolfram, "Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum", 27.

¹³⁸ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (35.56).

¹³⁹ Wolfram, *History of the Goths*, 76-77; Wolfram, "Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum", 27. Ebbinghaus, Ulfilas'ın Kilise'nin hiyerarşik basamaklarını atlamasıyla alakalı bu anlatımı zayıf görmekte ve Ulfilas'ın diyakoz ve presbiter mevkiini atlayarak henüz otuz yaşındayken piskopos oluşunu, İsa'nın tebliğe başlamasıyla arasında bir benzerlik kurma gayreti olarak değerlendirmektedir. Bkz. Ebbinghaus, "The Date of Wulfila's Episcopal Ordination", 312.

dini durumu, mensup oldukları toplumları Roma İmparatorluğu lehine yönlendirebilecek Ulfilas gibi kişilere hızlı şekilde yükselme fırsatı sunmuştur.¹⁴⁰ Bizim kanaatimize göre de bu tarz bir açıklama Ulfilas'ın hızlı yükselişine dair dönem şartları çerçevesinde makul bir açıklama sunmaktadır.

Ulfilas, Roma İmparatorluğu'nun en yüksek piskoposluk makamlarından birisi olan Nikomedeia piskoposu tarafından atanmış, Mezya bölgesinden sorumlu en yüksek mertebeye sahip kimse statüsüne erişmiştir. Ulfilas'ın sözlerinin Mezya'daki Gotlar için emir niteliği taşıdığı ve onun bölgede önemli bir dini lider konumunda bulunduğu söylenmiştir.¹⁴¹ Kilise tarihçisi Socrates bu durumu, Ulfilas'ın sözlerinin beraberindeki Gotlar için yasa hükmünde olduğunu söyleyerek ifade etmiştir.¹⁴²

Ulfilas'ın 337 yılında imparatorluk topraklarına gelen Got heyetinde yer alması ve doğrudan piskopos olarak atanması, onun Gotlar için önemli bir dini kişilik olduğunu göstermektedir. Onun heyetle birlikte Roma topraklarına gelişinin öncelikli sebebi piskoposluk ataması gibi dini bir amaca hizmet ediyor olsa da yapılacak görüşme bir boyutuyla siyasi özellik taşımaktadır. Zira heyetin, imparator karşısına çıkmak gibi bir sorumluluğunun olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, Ulfilas'ın siyasi üslup ve protokol kurallarına hâkim olduğunu düşündürmektedir. Bu sebeple Ulfilas'ın Got halkı arasındaki siyasi otoritesini incelemek gerekmektedir.

2. Ulfilas'ın Siyasi Statüsü

Ulfilas, Got tarihindeki tartışmasız önemi dolayısıyla siyasi olarak çok etkili bir konuma yerleştirilmiştir. Kimi araştırmacılar onu, Roma İmparatorluğu ve Gotlar

¹⁴⁰ Wolfram, *History of the Goths*, 77.

¹⁴¹ Wolfram, *History of the Goths*, 80-81; Wolfram, "Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum", 26.

¹⁴² Socrates, *The Ecclesiastical History of Socrates* (IV.33).

arasında yapılan her türlü görüşmeye dahil etmişlerdir. Örneğin Henry Bradley, Got tarihini incelediği *The Story of the Goths* adlı eserinde Ulfilas'ın, 332 yılında Roma İmparatorluğu ve Gotlar arasında yapılan bir antlaşmada hazır bulunduğunu ifade etmiştir.¹⁴³ Nitekim kaynaklarda Gotların Roma ile ilişkilerinde Ulfilas'ın önderliğine işaret eden bir anlatıma göre, 376 yılında Tuna'nın kuzeyindeki Gotlar, Hun tehdidi karşısında çareyi Roma İmparatorluğu'na sığınmakta bulmuş ve Ulfilas'ın başkanlık ettiği bir heyetle¹⁴⁴ Roma İmparatoru Valens'e, kendilerine imparatorluk sınırları içerisinde bir toprak parçası tahsis etmesi koşuluyla, girebileceği herhangi bir savaşta destek vereceklerini vaat etmişlerdir.¹⁴⁵ Ulfilas'ın başkanlık ettiği bu heyet sayesinde Gotlar, Roma sınırları içerisinde yer alan Trakya topraklarına yerleşme iznini elde etmişlerdir.¹⁴⁶ Böylece Ulfilas ve beraberindeki grubun 348 yılında Roma topraklarına yerleşmesinden sonra Gotlar, 376 yılında, bu kez topluluk halinde Roma topraklarına yerleşmeye başlamışlardır. Gotların imparatorluk topraklarına yerleşme umuduyla imparatorlukla yaptığı görüşmeler esnasında, başlarında yer alan komutanın ya da siyasi liderin değil de Ulfilas'ın ön plana çıkarılması, onun konumuna işaret etmekte ve gereken durumlarda Gotlara siyasi bir önderlik yaptığını göstermektedir.

Ulfilas'ın yukarıda zikrettiğimiz siyasal alana uzanan etkin dini önderliği sebebiyle Jordanes, *Getica* adlı eserinde Ulfilas'tan “Vulfila pontifex ipseque primas”¹⁴⁷

¹⁴³ Bradley, *The Story of the Goths*, 57. Ayrıca bkz. Tural, “Cermenlerin Dini Dönüşümü”, 322.

¹⁴⁴ Sozomen, *The Ecclesiastical History of Sozomen* (VI.37).

¹⁴⁵ Socrates, *The Ecclesiastical History of Socrates* (IV.34); Sozomen, *The Ecclesiastical History of Sozomen* (VI.37).

¹⁴⁶ Sozomen, *The Ecclesiastical History of Sozomen* (VI.37).

¹⁴⁷ Bu terkip, Gotların piskoposu ve seküler lideri yahut eksarhı anlamına gelmektedir. Bkz. Wolfram, “Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum”, 26; Wolfram, “Vulfila, Bishop and Secular Leader of His People but not Their Apostle”, 132.

terkihiyle bahsetmektedir.¹⁴⁸ O, genel olarak “prima” ifadesini kral benzeri bir otorite için kullanmaktadır. Ayrıca onun kelimeyi, “bir soyun ileri geleni veya o soya liderlik eden kimse” anlamlarında da kullandığı ifade edilmektedir. Ulfilas’tan bu şekilde bahsedilmesi, onun halkının dünyevi ve seküler lideri olduğu hususunu gündeme getirmektedir. Bu çerçevede Ulfilas’ın, Gotlar için siyasi bir lider statüsünde olduğu belirtilmekte¹⁴⁹ hatta onun yalnızca Gotlar arasında değil, tüm Cermen coğrafyasında ve Roma topraklarında tanındığı iddia edilmektedir.¹⁵⁰ Ulfilas’a ait olduğu sanılan ve 1875 yılında Yunanistan’a bağlı Korfu Adası’nda bulunan bir mührün üzerinde “Ourfila” yazması Ulfilas’ın potansiyel siyasi gücünün sanıldığından daha fazla olduğu düşüncesini pekiştirmektedir.¹⁵¹ Mührün Yunanistan’a nasıl ulaştığı ve ne zamana ait olduğu hususları ise cevaplanmayı beklemektedir.

Ulfilas’ın dini ve siyasi statüsü altında verilen bilgiler doğrultusunda onun Got toplumu içerisinde edindiği iki konum ve bu konumların sınırları belirlenebilmektedir. Ulfilas’ın dini ve siyasi olarak tüm Cermen ve Roma dünyası tarafından tanınması gibi çok büyük iddialar ortaya atılmasına rağmen bu kanaatlerin gerçeği pek yansıtmadığı görülmektedir. Her iki statü altında aktarılan olaylara bakıldığında zaman Ulfilas’ın asıl dini ve siyasi statü ve etkinliği Mezya topraklarına yerleştikten sonra bölgesel çerçevede elde ettiği, etkinlik alanının daha çok Mezya bölgesi olduğu anlaşılmaktadır. Mezya topraklarındayken mevcut statüsü de daha çok bölgesel görünmekte Gothia bölgesindeki

¹⁴⁸ Jordanes, *Getica: The Origin and Deeds of the Goths* (LI.267).

¹⁴⁹ Wolfram, “Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum”, 26; Wolfram, “Vulfila, Bishop and Secular Leader of His People but not Their Apostle”, 132.

¹⁵⁰ Wolfram, *History of the Goths*, 77; Wolfram, “Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum”, 27; Wolfram, “Vulfila, Bishop and Secular Leader of His People but not Their Apostle”, 135.

¹⁵¹ Bkz. Wolfram, “Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum”, 28.

tüm Gotlara uzanan önemli bir etkisinin olduğu söylenememektedir.¹⁵² O, ancak Mezya bölgesinde yaşayan Gotların arasında hem bir siyasi lider hem de dini lider olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulfilas, daha çok bölgesel etkinlik göstermekle birlikte, genel olarak Gotlar arasında tanınırlığı olduğunu gösteren olaylarda yer almış gözükmektedir. Onun, Gotların piskoposu olarak atanması bunun dini boyutunu, Roma ve Gotlar arasındaki anlaşmada Got heyetine başkanlık etmesi ise siyasi boyutunu göstermektedir. Ulfilas, bu tanınırlık sayesinde gerektiği durumlarda tüm Batı Got ulusunun önderliğini üstlenmektedir.

İncelemelerimiz doğrultusunda onun statüsüne yönelik hem abartı hem de indirgemeci tavrıdan uzak, şu şekilde bir sonuca ulaşmaktayız: Ulfilas, tanınırlık ve şöhret açısından neredeyse tüm Gotlar tarafından bilinmekteyken, onun etkinlik alanı, tanınırlığı kadar geniş bir alana ulaşmamış ve daha çok bölgesel kalmıştır. O, etkinlik alanının bu şekilde sınırlı kalmasına rağmen tanınırlığıyla Gotların tümünü etkileyecek olaylarda yer almıştır.

¹⁵² Thompson, “Early Visigothic Christianity (Continuation)”, 795.

2.BÖLÜM: ULFİLAS'IN GOTLARIN HİRİSTİYANLAŞMASINDAKİ ROLÜ

Ulfilas'ın Gotların Hıristiyanlaşmasındaki rolü iki temel mesele etrafında şekillenmektedir. Bunlardan birincisi Ulfilas'ın Gotlar arasında Hıristiyanlığın yayılmasına ne derece etki ettiği, ikincisi ise onun bu etkiyi nasıl oluşturduğu meselesidir. Tezimizin ikinci bölümünde bu iki sorunun cevabı aranacaktır. Ulfilas'ın Gotların Hıristiyanlaşmasındaki yerini anlamak için konuya, Got halkının onun öncesinde Hıristiyanlıkla tanışıp tanışmadığı hususuyla başlamak gerekmektedir.

A. Ulfilas Öncesinde Gotlar Arasında Hıristiyanlık

Ulfilas öncesinde Gotlar arasında Hıristiyanlık dinine inananların olduğu konusunda araştırmacılar arasında görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Nitekim Ulfilas'ın, piskopos olarak takdisi öncesinde Gothia'daki kilisede Kutsal Kitap okuyucusu olarak görev yapması ve Got heyetiyle birlikte imparatorluk topraklarına gelerek Gothia piskoposu olarak atanması, Got topraklarında Hıristiyanlığın tanınmakta olduğuna ve belirli bir Hıristiyan nüfusun bulunduğuna işaret etmektedir. Roma İmparatorluğu'nun o dönemdeki uygulamaları bu düşünceyi pekiştirmektedir. Buna göre Roma İmparatorluğu genelde Hıristiyan varlığına dair bir iz bulunmayan sınır dışı topraklara piskopos göndermemiştir. Eğer sınır ötesi topraklarda Hıristiyan varlığına dair bir bilgi varsa ve bu Hıristiyanlardan bir din adamı talebi gelirse o zaman bölgeye bir piskoposun gönderilmesi gündeme gelmiştir.¹⁵³

Roma İmparatorluğu'ndaki genel uygulamaya bakıldığında, Hıristiyanlıktan iz olmayan ve paganların yaşadığı bir bölgeye, halkı baştan aşağı Hıristiyanlaştırması için

¹⁵³ Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, vxii.

bir piskopos gönderilmediği anlaşılmaktadır.¹⁵⁴ Bu durumda Ulfilas'ın piskopos olarak kutsanması, bölgede Hıristiyan bir kesimin varlığını ve Roma İmparatorluğu'nun bölgedeki Hıristiyan varlığının farkında olduğunu göstermektedir. Gothia'da Hıristiyanların varlığı bilinmekle birlikte, bu Hıristiyanlar içerisinde Gotların oranı tam olarak tahmin edilememektedir. Konuya yönelik daha kapsamlı bir perspektife sahip olmak ve bir tahminde bulunabilmek için Ulfilas öncesinde Gothia bölgesinde Hıristiyanlığın durumuna bakmak ve burada ikamet eden Gotların Hıristiyanlık ve Hıristiyanlarla ilk temaslarını tespit etmek gerekmektedir.

Gotlar, Tuna'nın kuzeyinde yer alan Daçya eyaletini ele geçirip bölgeye yerleştikten ve burayı Gothia toprakları haline getirdikten sonra bir grup Hıristiyan Roma vatandaşı bölgede yaşamayı sürdürmüştür. Sayıları çok olmasa da bu kesimin, bölgeye yerleşmeye başlayan Gotların Hıristiyanlığa aşina olmasında rol oynadıkları ileri sürülmüştür. Bu durum, Roma vatandaşı Hıristiyanların Gotların Hıristiyanlaşmasına etkisine örnek olarak verilmiştir.¹⁵⁵ Ancak Gotların, kendi idarelerine boyun eğmiş olan bu yerli halkı daha düşük statüde görmesi sebebiyle, bunların inancından pek etkilenmedikleri dile getirilmektedir.¹⁵⁶

Gotların Hıristiyanlıkla karşılaşmasında, Got tahakkümü altına giren yerli Hıristiyan unsurlar yanında, dışarıdan getirilen Hıristiyan esirlerin de kısmi bir rolü olduğu ifade edilmektedir. Nitekim kaynaklarda, Gotların III. yüzyılın ikinci yarısında Roma toprakları içerisinde yer alan Anadolu'ya baskınlar yaptıkları ve buradan esir

¹⁵⁴ Edward Arthur Thompson, "Christianity and the Northern Barbarians", *The Conflict Between Paganism and Christianity in the Fourth Century*, ed. Arnaldo Momigliano (Oxford: Clarendon Press, 1963), 63; Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, vxii.

¹⁵⁵ Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, 78-80.

¹⁵⁶ Thompson, "Early Visigothic Christianity (Continuation)", 795.

aldıkları ve bu esirleri Gothia topraklarına götördükleri belirtilmektedir. Ancak bu grupta yer alan Hıristiyanların da köleleştirilmiş kişiler olmaları sebebiyle bölgede kalan yerli halktan daha fazla itibarlı olmadığı ve bu nedenle Gotların, bunların inançlarından etkilenmelerinin oldukça sınırlı kalacağı tahmin edilmektedir.¹⁵⁷

IV. yüzyılda Gothia’da Hıristiyanlığın tanınmasında Roma vatandaşı Hıristiyanlardan daha etkili olan iki gruptan söz edilmiştir. Bu gruplardan ilkinin, Roma ile yapılan antlaşma çerçevesinde imparatorluğun sınır birliği bünyesinde Roma ordusunda görev yapan ve daha sonra yurtlarına dönen Hıristiyanlaşmış Got askerler oluşturmuştur. Bu askerler, hizmetinde buldukları Roma İmparatorluğu’nun inancı olan Hıristiyanlıktan etkilenmiş ve bu dini kabul etmişlerdir. İkinci grubu ise tüccarlar teşkil etmiştir. Aynı antlaşma gereği ticaret serbestliğinin olması, Hıristiyan tüccarların¹⁵⁸ Got topraklarına giderek orada bir müddet kalmalarına ve böylelikle Gotların, tüccarlardan Hıristiyanlık dini hakkında bilgi edinmelerine sebebiyet vermiştir.¹⁵⁹

¹⁵⁷ Bkz. Duchesne, *Early History of the Christian Church*, 2/450; Alexander Alexandrovich Vasiliev, *The Goths in Crimea* (Cambridge, Massachusetts: The Mediaeval Academy of America, 1936), 6; Thompson, “Christianity and the Northern Barbarians”, 58; Heather, *Goths and Romans: 332-489*, 93; Wiles, *Archetypal Heresy: Arianism through the Centuries*, 41; Dale T. Irvin - Scott W. Sunquist, *History of the World Christian Movement* (Maryknoll: New York: Orbis Books, 2007), 1/145; Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, 81; Knut Schäferdiek, “Germanic and Celtic Christianities”, *The Cambridge History of Christianity: Constantine to c. 600*, ed. Augustine Casiday - Frederick W. Norris (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), 2/52; Hinds, *Barbarians! Goths*, 26; Smither, *Mission in the Early Church*, 15; Ayrıca bkz; Scott, *Ulfilas: Apostle of the Goths*, 18; Craughwell, *How the Barbarian Invasions Shaped the Modern World*, 16; Wolfram, *Germenler: Kökenleri ve Roma Dünyasıyla İlişkileri*, 93.

¹⁵⁸ Bu dönemde Gotlar ve Roma arasındaki ticarî faaliyetlerin kapsamı için bkz. Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, 36-42; Hinds, *Barbarians! Goths*, 11, 23.

¹⁵⁹ Thompson, “Christianity and the Northern Barbarians”, 61-62; Todd, *Everyday Life of the Barbarians*, 141.

Yukarıda zikrettiğimiz unsurlar Hıristiyanlığın, Ulfilas'tan önce Gotlar arasında tanınmasına ve belirli oranda yayılmasına etki etmiş ve Hıristiyanlığın bir oranda kurumsallaşmasını sağlamıştır. Nitekim Ulfilas'tan önce düzenlenen İznik Konsili'ne Gothia'dan Theophilus (IV. yüzyıl ilk yarısı) isimli piskoposun katılması da bu iddiamızı kanıtlamaktadır. Theophilus'un ismi, İznik Konsili kararlarını imzalayan ruhbanların kaydedildiği listelerin neredeyse tüm versiyonlarında geçmiştir. Theophilus, İznik Konsili kararlarını onaylamasından da anlaşılabilceği üzere İznik yanlısı bir tavır sergilemiştir.¹⁶⁰

Gothia'da görülen farklı Hıristiyan unsurlar vasıtasıyla Gotlar arasında Hıristiyanlığın sadece Roma İmparatorluğu tarafından kabul gören mezhebi yahut yorumu değil, heretik sayılan Hıristiyan öğretileri de yayılmıştır. Kaynaklar, bölgede heretik ya da ortodoks sayılan kurumsallaşmış birtakım Hıristiyan hareketlerin varlığından söz etmiştir. Bu bağlamda Gothia'da heretik Hıristiyanlığın varlığına işaret eden bir misyoner ve piskoposun ismine yer verilmiştir. Ulfilas'tan önce Gothia bölgesine gittiği bilinen bu misyonerin ismi Audius'tur ve Tuna'nın kuzeyinde kendi cemaatini

¹⁶⁰ Vasiliev, *The Goths in Crimea*, 11-13; Wiles, *Archetypal Heresy: Arianism through the Centuries*, 41; Theophilus'a dair ayrıca bkz. Duchesne, *Early History of the Christian Church*, 2/450; Mathisen, "Barbarian Bishops and the Churches", 670; Irvin - Sunquist, *History of the World Christian Movement*, 1/145; Schäferdiek, "Germanic and Celtic Christianities", 2/52; Theophilus'un Gothia'daki piskoposluk merkezinin nerede olduğuyla alakalı değerlendirme için bkz. Vasiliev, *The Goths in Crimea*, 14-17; Heather, *Goths and Romans: 332-489*, 93. İznik Konsili kararlarını onaylayan piskoposlar için bkz. David A. Michelson, *The Practical Christology of Philoxenos of Mabbug* (Oxford: Oxford University Press, 2014), 115; Natalia Semyonovna Smelova, "The Canons of the First Ecumenical Council of Nicaea in the Manuscript IOM, RAS Syr. 34", *Written Monuments of The Orient* 3/1 (2016), 45-46, 51. İznik Konsili isim listelerinin bulunduğu; yedi Latince, beş Yunanca, iki Süryanice ve birer Arapça ve Ermenice listede Theophilus'un ismi yazılmıştır. Bkz. Vasiliev, *The Goths in Crimea*, 12-13.

oluşturmuştur. Audius ve takipçileri hakkındaki bilgiler, IV. yüzyılda yaşamış olan Piskopos Epifanios'tan (310-403) gelmiştir.

Epifanios'un belirttiğine göre Audius, inançları yüzünden İmparator Konstantin tarafından İznik Konsili sonrasında İskit bölgesine sürgün edilmiş ve burada bir müddet yaşadıkdan sonra Gothia bölgesine geçmiştir. Audius, Gothia'da kendi Hıristiyanlık anlayışını yaymaya çalışmış ve burada yaşayan bazı Roma vatandaşları yanında Gotlardan da taraftarlar edinmiş ve oluşturduğu cemaat için piskoposluklar ihdas ederek buralara atamalar yapmıştır.¹⁶¹ O etrafına topladığı bu taraftarlarla mistik bir Hıristiyanlık anlayışını benimsemiş ve Gothia'da manastırlar kurmuştur.

Audius'un Gothia'da oluşturduğu cemaat ve bu cemaatin idari yapısı oldukça etkin olmuş ve bu etkinlik onun ölümünden sonra bile devam etmiştir. Ancak Gothia'da Hıristiyanlara karşı başlatılan ilk zulümlerle birlikte Audius takipçilerinin sayısı hızla azalmış ve kalanlar Roma topraklarına kaçmak zorunda kalmışlardır. Fakat bunlar, heretik olarak görüldükleri Roma topraklarının merkezi bölgelerinde barınamamış ve zamanla Filistin ve Arabistan Yarımadası'nda kurdukları manastırlara çekilmişlerdir.¹⁶² Audius ve takipçileri, bir müddet sonra ortadan kaybolmuş olsalar bile bu grubun hem Ulfilas öncesinde hem de Ulfilas döneminde Got topraklarında adından söz ettiren ve Gotların Hıristiyanlıkla temasa geçmelerini sağlayan topluluklardan birisi olduğu kabul edilmiştir. Ulfilas öncesinde Gothia'da bahsettiğimiz Hıristiyan gruplar arasında

¹⁶¹ Uranius ve Silvanus, bu amaçla görevlendirilen iki isimdir. Bkz. Epiphanius of Salamis, *The Panarion of Epiphanius of Salamis, Books II and III. De Fide*, thk. Johannes van Oort - Einar Thomassen, çev. Frank Williams (Leiden: Brill, 2013), 427.

¹⁶² Epiphanius of Salamis, *The Panarion of Epiphanius of Salamis*, 426-427. Ayrıca bkz. Duchesne, *Early History of the Christian Church*, 2/451; Vasiliev, *The Goths in Crimea*, 9; Thompson, "Early Visigothic Christianity", 506; Mathisen, "Barbarian Bishops and the Churches", 672; Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, 82-83.

Theophilus ve destekçilerinin İznik taraftarı olması haricinde diğerlerinin benimsediği Hıristiyanlık biçimi hakkında elimizde kesin bir bilgi yoktur.

IV. yüzyılda Gothia'da Audius gibi heretik kabul edilen şahısların öncülük ettiği birtakım Hıristiyan grupları bulunsa bile Hıristiyan nüfusun daha büyük kesimi, İznik yanlısı tavır sergileyen Theophilus gibi geleneksel çizgiyi benimseyenlerden oluşmuştur. Bu nedenle de İskenderiye Piskoposu Aziz Athanasius (298-373), 319-321 yılları arasında kaleme aldığı düşünülen *Enkarnasyon Üzerine* adlı yazısında, büyük çoğunluğu henüz Hıristiyanlığı benimsememiş olan Gotları, Hıristiyan topluluklar arasında saymıştır. Athanasius, Hıristiyan topluluklar olarak İskitler, Etiyopyalılar, Persler ve Ermenilerle birlikte zikrettiği Gotlar'dan barbarlığa, büyüye ve vahşete alışmış halklar şeklinde bahsetmiştir.¹⁶³ Athanasius bu ifadeleriyle Gotlar arasında Ulfilas'tan önce Hıristiyanlığın olduğuna işaret eden ilk isim olarak değerlendirilmiştir.¹⁶⁴

Buraya kadar yaptığımız incelemeler; Gothia'da yaşayan Gotlar arasında Hıristiyanlığın Ulfilas ile başlamadığını, bunun aksine Ulfilas öncesi bir geçmişe dayandığını göstermektedir. Gotların, Hıristiyanlıkla yaygın bir biçimde karşılaşmalarının, III. yüzyılın ikinci yarısında, Gotların Daçya topraklarını ele geçirerek burada kalan yerli Hıristiyan halkla bir arada yaşamaya başladıkları döneme dayandığı ve onların, III. yüzyılın ikinci yarısından itibaren birlikte yaşadıkları bu Hıristiyan grupların tesiriyle Hıristiyanlaşmaya başladıkları görülmektedir. Bu gruplardan hangisinin diğerlerine oranla Gothia'da baskın olduğunu ya da hangi Hıristiyan teolojisini benimsediklerini saptamak mümkün olmamaktadır. Söz gelimi Hıristiyan askerler ya da tüccarlar arasında yaygın olan Hıristiyanlık biçiminin İznik yanlısı veya başka bir Hıristiyanlık biçimi olup olmadığı belirsizliğini korumaktadır.

¹⁶³ St. Athanasius, *On the Incarnation*, çev. Archibald Robertson (London: D. Nutt, 1891), 89.

¹⁶⁴ Vasiliev, *The Goths in Crimea*, 10.

Yukarıda zikrettiğimiz gibi birbirinden farklı Hıristiyan kesimlerin Gotları etkilediği kesin olsa bile bu gruplar altında bulunan Hıristiyanların çoğunluğunun Gotlardan oluştuğunu ileri sürmek oldukça zor gözükmektedir. Gotlar arasında başlayan Hıristiyanlaşma eğilimlerine rağmen, Gothia'daki Hıristiyan gruplara dahil olanların çoğunun aslen Roma vatandaşı Hıristiyanlar olduğu, Gotların ise başlangıçta azınlığı temsil ettikleri düşünülmektedir. Bu dönemde Hıristiyanlaşmış Gotlardan ziyade Gotlaşmış Hıristiyanların varlığından söz etmek mümkün gözükmektedir.¹⁶⁵ Özetle Ulfilas öncesinde Gotlar arasında Hıristiyanlık bilinmekte ve Hıristiyan olan Gotlara rastlanmaktadır, ancak sayılarının fazla olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum, Gotların Hıristiyanlaşma sürecinde Ulfilas'ın nerede konumlandırılacağı sorusunu akla getirmekte ve Ulfilas'ın Gotları Hıristiyanlıkla tanıştıran kişi olmamakla birlikte, çoğunluğu Hıristiyanlaştıran kişi olabileceği hususunu gündeme getirmektedir.

B. Ulfilas'ın Gotların Hıristiyanlaşma Sürecine Etkisi

Ulfilas'ın Gotların Hıristiyanlaşması sürecine etkisi hayattayken ve öldükten sonra olmak üzere iki merhalede incelenecektir.

1. Ulfilas'ın Hayattayken Gotların Hıristiyanlaşmasına Etkisi

Ulfilas, Gothia'daki Gotlar arasında Hıristiyanlık emarelerinin görüldüğü ve farklı Hıristiyan grupların yaşadığı bir ortamda dünyaya gelmiş, Kutsal Kitap okuyuculuğu ve piskoposluk görevlerini böyle bir bölgede sürdürmüştür. Ulfilas'ın yaşadığı dönemde Gothia'da farklı gruplara mensup Hıristiyanlar yaşamasına rağmen, yine de onlar toplumun geneliyle kıyaslandıklarında azınlığı temsil etmişlerdir. Bölgedeki az sayıda Hıristiyandan çoğu Roma kökenliken az bir kısmı da Gotlardan oluşmuştur. Üstelik Gothia'da zaten az olan Hıristiyan sayısı Ulfilas zamanında gerçekleşen iki zulüm

¹⁶⁵ Schäferdiek, "Germanic and Celtic Christianities", 2/52.

döneminin ardından daha da azalmış, Hıristiyanlar baş gösteren zulüm dönemlerinin etkisiyle Roma topraklarına kaçmışlardır.¹⁶⁶

348 yılında Hıristiyanlara karşı başlatılan ilk zulüm döneminde Ulfilas ve beraberindekiler, Got lider Aorik ve kabile şefleri tarafından Gothia'dan sürülmüştür. Bu sürgünün temelinde, Hıristiyan azınlığın kendi halklarına karşı Hıristiyan Roma'yı destekleyecekleri veya destekledikleri kaygısı yatmaktadır.¹⁶⁷ Ulfilas'ın beraberindeki Hıristiyanlarla birlikte Got topraklarını terk etmeye zorlanması Hıristiyanlığın henüz Gotlar arasında özellikle de Got liderler tarafından kabul edilmediğine delil teşkil etmektedir.

Got topraklarındaki ilk zulüm Ulfilas'ın piskoposluğunun on birinci yılında başlamıştır. Ulfilas'ın Gothia'da geçirdiği nispeten uzun sayılabilecek bir zaman diliminin ardından Hıristiyan Gotların bölgeden sürülebilecek kadar küçük bir azınlık olarak kalması, onun Gotlar arasında Hıristiyanlığı yayma konusunda çok da etkili olmadığını ortaya koymaktadır.

Gothia'da 369-372 yılları arasında Hıristiyanlara yönelik başlayan ve devam eden ikinci zulüm dönemi, ilkinde göre çok daha sert geçmiş ve pek çok Hıristiyan öldürülmüştür. Kaynaklara göre öldürülen Hıristiyanlar arasında İznik yanlıları¹⁶⁸ olduğu kadar Ariuşçular da yer almıştır. Örneğin Kilise tarihçisi Socrates, İznik taraftarı olmasına

¹⁶⁶ Thompson, "Early Visigothic Christianity", 509.

¹⁶⁷ Heather, *Gotlar*, 103.

¹⁶⁸ İkinci zulüm döneminde öldürülen İznik yanlısı Hıristiyanlardan bazılarının isimleri elimize ulaşmıştır. Piskopos Goddas, Aziz Saba ve Nicetas bunlardan birkaçıdır. İsimleri bilinen bu Hıristiyanların yanında kaynaklarda, yirmi altı İznik taraftarı Hıristiyanın, bir ayın sırasında kilisenin ateşe verilmesi sonucu yanarak can verdikleri bilgisiyle karşılaşılmaktadır. Bkz. Thompson, "Early Visigothic Christianity", 506.

rağmen öldürülenler arasında çok sayıda Ariuşçu Hıristiyan olduğunu yazmıştır.¹⁶⁹ Socrates, zulümden en çok etkilenenlerin ise İznik taraftarları olduğunu ve onların bazılarının devam eden zulüm dönemine rağmen Got topraklarına döndüklerini bildirmiştir.¹⁷⁰ Bu bilgilerden anlaşıldığına göre zulmü başlatan ve yönlendiren Got liderleri, Hıristiyanları inanç biçimlerine göre ayırmamış ve Hıristiyanlığı benimsemiş olmalarını cezalandırılmaları için yeterli saymışlardır. Bununla birlikte etnisite zaman zaman, farklı ceza ve yaptırımları beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede bir Gotun Hıristiyanlığı ile Roma kökenli birisinin Hıristiyanlığı Got liderler tarafından aynı şekilde karşılanmamış ve Roma kökenli olanlara sürgün gibi daha hafif cezalar verilirken Got Hıristiyanlar; atalarının dinine ihanet, toplum yapısını bozmak ve Roma ile iş birliği yapmak gibi suçlamalarla çoğu zaman idama çarptırılmıştır.¹⁷¹ Gotlara yönelik daha ağır yaptırımı öngören bu cezalar, Gothia'daki Hıristiyanlar arasında çok fazla Got olmamasının nedenlerinden birisini teşkil etmiştir.

Gothia'da iki ayrı dönemde yürütülen zulüm faaliyetlerinden ikincisi, Ulfilas'ın altmış yaşına yakın olduğu ve Gothia dışında Roma İmparatorluğu sınırlarındaki Mezya topraklarında bulunduğu döneme denk gelmektedir. Gothia'daki ikinci zulüm dönemi, Hıristiyanlığın Tuna'nın kuzeyinde hala azınlıkta olduğunu, dahası Got liderlerin önemli bir kısmının hala pagan inançlarını sürdürdüğünü göstermektedir. Got idarecilerinin Hıristiyanlığa karşı bu katı tavırları sebebiyle de birinci zulüm dönemiyle ikinci zulüm dönemi arasında Hıristiyanlaşan Got sayısında pek bir artış olmadığı belirtilmektedir. Bu durum, Ulfilas'ın Gothia topraklarının Hıristiyanlaşmasını ve Gotların topluca Hıristiyanlığa geçmelerini sağlayamadığını kanıtlamaktadır. Nitekim Gotların Ulfilas

¹⁶⁹ Socrates, *The Ecclesiastical History of Socrates* (IV.33).

¹⁷⁰ Socrates, *The Ecclesiastical History of Socrates* (IV.37).

¹⁷¹ Bkz. Thompson, "Early Visigothic Christianity", 509-511.

aracılığıyla Roma İmparatorluğu topraklarına yerleşme iznini elde ettikleri 376 yılında çoğunluğun hala Hıristiyanlığa geçmediği belirtilmektedir.¹⁷² Bu tarihten birkaç yıl sonra, Ulfilas'ın öldüğü 383 yılında aynı şekilde Gotların çoğunluğunun pagan inançlarını sürdürdüğü görülmektedir. Bunu IV. yüzyılın tarihi olaylarını aktaran dört isim Ammianus Marcellinus, Ambrose (339-397), Themistius (317-387) ve Auxentius da metinlerinde teyit etmekte ve IV. yüzyılın son çeyreğine kadar Gotların çoğunluğunun Hıristiyan olduğuna dair bir bilgi vermemektedirler. Bu bilgiler değerlendirildiğinde Ulfilas'ın, hayattayken Gotların Hıristiyanlaşmasına fazla tesir etmediği kanaati pekişmektedir.¹⁷³

Ulfilas'ın piskoposluğu süresinde özellikle Mezya bölgesine yerleştikten sonra elde ettiği dini ve siyasi statü, Hıristiyanlar üzerine yürütülen zulüm faaliyetlerini engelleyememiştir. Ulfilas'ın statüsünün işlevselliği yaşadığı dönemde, kendisini takip eden Kilise müntesipleriyle sınırlı kalmış, paganlar üzerine fazla etki etmemiştir. Bunun yanında sayıları çok olmamasına rağmen heterojen bir yapı arzeden Gothia Hıristiyanları arasında Hıristiyan grupların dağılımını tespit etmedeki zorluk nedeniyle Ulfilas'ın tek bir etnik grup olarak Gotları temsil etmesi mümkün görünmemektedir. Got liderleri tarafından Roma İmparatorluğu'na yapılan piskopos talebi Gothia bölgesindeki herhangi

¹⁷² Wolfram, *Germenler: Kökenleri ve Roma Dünyasıyla İlişkileri*, 93-94. Sevilhalı İsidor, 378'de gerçekleşen Hadrianopolis Savaşı'nı aktarırken Ulfilas'ın Gotları olduğu düşünülen bir topluluktan bahsetmiştir. Savaştan galip çıkan Gotlar, Trakya civarında daha önce inançları nedeniyle Gothia topraklarından kovdukları bir Got topluluğuna rastlamışlardır. Onlardan kendilerine katılmalarını istemişler ancak teklifleri geri çevrilince bir kısmını öldürmüşlerdir. Bunun üzerine bu grup dağlık bölgelere çekilmiştir. Bkz. Isidore of Seville, *Isidore of Seville's History of the Goths, Vandals and Suevi*, çev. Guido Donini - Gordon B. Ford Jr. (Leiden: Brill, 1970), 7. Rastlanılan bu Got grubunun Ulfilas'ın Gotları olduğu söylenmekle birlikte bazı araştırmacılara göre karşılaşılan bu grup İznik yanlısı bir Hıristiyan gruptur. Bkz. Wolfram, *History of the Goths*, 81; Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, 103.

¹⁷³ Bkz. Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, 90-93.

bir kesim için değil, Gothia geneli için geçerlidir. İmparatorluk tarafından atanan Ulfilas'ın Got topraklarının piskoposu unvanıyla atanması ve tüm bölgeyi ifade eden "Got toprakları" ifadesinin kullanılması bu kanaate delil teşkil etmektedir. Böylece Got topraklarındaki Kilise, Hıristiyan Gotların oluşturduğu topluluk anlamına gelmemekte, Gotların yönetimi ve bölgesi altında yaşayan Hıristiyanların Kilisesi anlamını taşımaktadır. Başka bir ifadeyle Got Kilisesi tabiri, etnik bir isimlendirmeden ziyade bölgesel bir isimlendirmeye karşılık gelmektedir.

Gothia'da Hıristiyanlığın yavaş yayılması ve Roma'nın piskoposluk atamaları dikkate alındığında Ulfilas'ın Got topraklarına bir misyoner kimliğinden önce bir piskopos olarak gönderildiği sonucuna ulaşılmaktadır. Dolayısıyla Ulfilas'ın öncelikli amacı Gothia'da Hıristiyanlığı yaymak değil, mevcut Hıristiyan Kilisesi'ne ve Hıristiyanlara piskoposluk yapmaktır. Sonuç olarak, Ulfilas'ın hayatta olduğu dönemde Gotların tamamıyla Hıristiyanlaşmasına sebep olduğu söylenememektedir; çünkü o Gotlara yönelik misyonerlik faaliyetlerinden çok Hıristiyan Got cemaatine piskoposluk etmekle görevlidir. Dolayısıyla onun görevi Hıristiyanlığı yaymaktan ziyade, mevcut Hıristiyanlığa katkıda bulunmaktır. Bununla birlikte Ulfilas'ın ölümünden sonra başlayan süreçte Gotlar arasında Hıristiyanlığın yayılmasının hız kazandığı görülmektedir. Bu durum Ulfilas'ın hayattayken Gotların Hıristiyanlaşmasına fazla tesir etmemiş olsa bile hayattayken yaptıkları sayesinde ölümünden sonra etki etmiş olabileceğini düşündürmektedir.

2. Ulfilas'ın Ölümünden Sonra Gotların Hıristiyanlaşmasına Etkisi

Ulfilas'ın hayatta olduğu dönemde Hıristiyanlaşma hızı son derece düşük olan Gotların, onun ölümünü takip eden süreçte hızlı bir şekilde Hıristiyanlaşmaya başladıkları anlaşılmaktadır. Nitekim Geç Antik Çağ tarihçisi Orosius (385-420), 410 yılında Roma

şehrini ele geçiren Gotların Hıristiyan kutsal günlerine saygı gösterdiklerini,¹⁷⁴ Hıristiyan mabetlerine ve bu mabetlere sığınanlara zarar vermediklerini¹⁷⁵ anlatarak onların Hıristiyanlaştığını dolaylı olarak ifade etmektedir.

Gotların V. yüzyılda hızla Hıristiyanlığı benimsemesiyle Ulfilas'ın onlar arasındaki saygınlığı artmaya başlamış ve Ulfilas, Gotların Hıristiyanlık anlayışında merkezi bir figür haline gelmiştir. Ulfilas'ın Hıristiyan Gotlar arasındaki bu saygınlığı sonraki yüzyıllarda da devam etmiş ve o Gotların havarisi konumuna yükselmiştir. Ulfilas'ın sağlığında elde edemediği bu etki ve saygınlığa ölümünden sonra kavuşmuş olması dikkat çekmiş ve bunun nedenleri üzerine bazı açıklamalar yapılmıştır. Bu açıklamalara göre o, ölümünden sonra Gotlar arasındaki saygınlığının artmasına sebep olacak çok önemli bir faaliyette bulunmuş ve Hıristiyan Kitab-ı Mukaddesi'ni Gotça'ya çevirmiştir. Ulfilas bu temel rolü yanında teolojisi ve sağlığında Gothia'daki Kilise'de gösterdiği çabayla da belirli bir saygınlığa erişmiştir. Tezimizin bu kısmında ilk olarak Ulfilas'ın Kitab-ı Mukaddes çevirisi ve teolojisini detaylıca ele alacağız. Ardından bu iki unsurun sonraki nesillere taşınmasına vesile olan ve bizim "Ulfilas Ekolü" şeklinde tabir ettiğimiz etkiyi inceleyeceğiz. Böylece hem Gotların Hıristiyanlığının karakteri hem de Ulfilas'ın onların Hıristiyanlaşmasına tesirini ortaya koyacağız.

2.1. Kitab-ı Mukaddes'in Gotça Çevirisi

Kaynaklarda Gotların havarisi olarak nitelenen Ulfilas'ın yaptığı en önemli faaliyetin Got alfabesi oluşturarak Hıristiyan Kitab-ı Mukaddesi'ni Gotça'ya çevirmek

¹⁷⁴ Orosius, *Seven Books of History Against the Pagans*, çev. Andrew T. Fear (Liverpool: Liverpool University Press, 2010) (VII.37.2).

¹⁷⁵ Orosius, *Seven Books of History Against the Pagans* (VII.39.1). Ayrıca bkz. Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, 91.

olduğu ifade edilmektedir.¹⁷⁶ Ulfilas, Gotların Hıristiyanlaşma sürecinde yaptığı en önemli faaliyeti olan Kitab-ı Mukaddes çevirisinden önce Got alfabesine dair bazı düzenlemeler yapmış ve o zamana kadar kullanılan runik işaretlerin yetersizliği sebebiyle eklemelerle birlikte bir Got alfabesi oluşturmuştur.¹⁷⁷ O, alfabe için Gotların kullandığı runik işaretlerin yanı sıra Yunanca ve Latince'den faydalanmıştır.¹⁷⁸ Kaynaklarda onun

¹⁷⁶ Bradley, *The Story of the Goths*, 61; Simons, *Great Ages of Man: Barbarian Europe*, 17; McHugh, "Ulfilas", 1149; Wiles, *Archetypal Heresy: Arianism through the Centuries*, 42; Todd, *The Early Germans*, 117; Kulikowski, *Rome's Gothic Wars*, 110; Schäferdiek, "Germanic and Celtic Christianities", 2/53; Milev, "Wulfila's Cultural Heritage in Bulgaria and the Eastern Orthodox Tradition", 126; Peterson - Gravelle, "Evangelicals and Bible Translation", 199; David M. Gwynn, *The Goths* (London: Reaktion Books, 2017), 23; Bury, *Barbarların Avrupa'yı İstilasını*, 43.

¹⁷⁷ Bradley, *The Story of the Goths*, 61; Simpson, "Wulfila (Ulfilas) (311-382)", 499; Todd, *The Early Germans*, 117; Bruce M. Metzger - Bart D. Ehrman, *The Text of the New Testament: Its Transmission, Corruption and Restoration* (Oxford: Oxford University Press, 2005), 115; Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, 31-32; Smither, *Mission in the Early Church*., 102; Gwynn, *The Goths*, 23; Bisera Suljić Boškailo, *Gotlar Bosna'da*, çev. Saffet Atalay (İstanbul: Lutka Kitap, 2021), 150. Ayrıca bkz. Thomas Le Marchant Douse, *An Introduction, Phonological, Morphological, Syntactic to the Gothic of Ulfilas* (London: Taylor and Francis, 1886), 12. Ulfilas'ın Gotça alfabeyi oluştururken runik işaretlerden yararlanmasına dair ayrıca bkz. Bradley, *The Story of the Goths*, 61; Simons, *Great Ages of Man: Barbarian Europe*, 17; James, *Europe's Barbarians, AD 200-600*, 153; Svante Fischer, "Literacy and Text Production in the Age of Germanic Kleptocracy – The Elusive Case of Theoderic", *Wulfila 311-2011 International Symposium*, ed. Anders Kaliff vd. (Uppsala: Uppsala University, 2011), 101; Bury, *Barbarların Avrupa'yı İstilasını*, 43.

¹⁷⁸ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, 145; J.M.Y Simpson, "Gothic", *Concise Encyclopedia of Language and Religion*, ed. John F. A. Sawyer - J.M.Y Simpson (Oxford: Elsevier, 2001), 189; Gwynn, *The Goths*, 23, 148; Wolfram, *Germenler: Kökenleri ve Roma Dünyasıyla İlişkileri*, 94. Ulfilas'ın Balkan Yarımadası'nın batısında yer alan İlirya topraklarıyla yakın ilişki içerisinde olduğunu ve Gotça gramerini bu bölgede konuşulan Messapia dilinden aldığını ileri süren bir iddia için bkz. Boškailo, *Gotlar Bosna'da*, 137-138.

bu faaliyeti; Gotlar için bir alfabe oluşturmak¹⁷⁹ ve Gotlara Tanrı mesajlarını öğretmek¹⁸⁰ şeklinde ifade edilmiş ve övülmüştür.

Ulfilas, Got alfabesini oluşturduktan sonra Kitab-ı Mukaddes çevirisine başlamıştır.¹⁸¹ Ulfilas'ın bu çeviri faaliyetinden, öğrencisi Auxentius ve VI. yüzyılda Gotların tarihini yazan Jordanes hiç söz etmemiş, daha sonraki tarihlerde, Orta Çağ'ın ilk zamanlarında Seville'li İsidor bu konuya dair bilgi vermiştir.¹⁸² Ulfilas, çevirisinde hem Eski Ahit hem de Yeni Ahit'e ait kitaplar için Yunanca nüshaları referans almıştır. Eski Ahit bölümleri için bu kitabın Yunanca çevirisi olan Septuagint'i,¹⁸³ Yeni Ahit için ise dönemin güncel Koine lehçesinde yazılan Yunanca metnini esas aldığı ileri sürülmüştür.¹⁸⁴ Ulfilas, Kitab-ı Mukaddes çevirisi üzerine çalışmaya muhtemelen 350 yılı civarında¹⁸⁵ Mezya bölgesine yerleştikten sonra başlamış, otuz yılı aşkın süre çalışmıştır.¹⁸⁶

Ulfilas'ın Gotça Kitab-ı Mukaddes çevirisinin bilinmesini sağlayan ve içeriğine dair ipucu veren nüsha, 520 yılı civarında Ostrogotların başkenti Ravenna'da istinsah

¹⁷⁹ Philostorgius, *Church History* (II.5); Socrates, *The Ecclesiastical History of Socrates* (IV.33); Sozomen, *The Ecclesiastical History of Sozomen* (VI.37).

¹⁸⁰ Socrates, *The Ecclesiastical History of Socrates* (IV.33).

¹⁸¹ Philostorgius, *Church History* (II.5); Socrates, *The Ecclesiastical History of Socrates* (IV.33); Sozomen, *The Ecclesiastical History of Sozomen* (VI.37).

¹⁸² Isidore of Seville, *Isidore of Seville's History of the Goths, Vandals and Suevi*, 5.

¹⁸³ Simpson, "Wulfila (Ulfilas) (311-382)", 499.

¹⁸⁴ Metzger - Ehrman, *The Text of the New Testament*, 116. Ayrıca bkz. George Washington Salisbury Friedrichsen, *Gothic Studies* (Oxford: Blackwell Publishing, 1961), 4-5; Bennett, *An Introduction to the Gothic Language*, 26.

¹⁸⁵ Friedrichsen, *Gothic Studies*, 65.

¹⁸⁶ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, 145; Boşkailo, *Gotlar Bosna'da*, 150. Ayrıca bkz. Friedrichsen, *Gothic Studies*, 65.

edildiği düşünölen Codex Argenteus (Argenteus Kodeksi) isimli el yazması olmuştur.¹⁸⁷ Bu eser, Ostrogotlar döneminde krallık hazinesinin bir parçası olarak kıymet görmüş ve 540 yılından önce İtalya'nın kuzeyindeki Pavia şehrinde koruma altına alınmıştır. Daha sonra Ostrogot kralı Tolito tarafından güneydeki Cumae şehrine gönderilmiştir. 553 yılında Ostrogot Krallığı yıkıldıktan sonra da Karolenj hanedanlığı zamanına kadar İtalya'nın güneyinde kalmıştır.¹⁸⁸

Karolenj hanedanlığının başlangıcı sayılan VII. yüzyılda, Argenteus Kodeksi'ni, bugün Almanya'nın Westfalya bölgesinde yer alan Werden Manastırı'nda görevli Ludger isimli bir rahibin bulduğu ve Werden Manastırı'nda muhafaza ettiği söylenmiştir.¹⁸⁹ Argenteus Kodeksi uzun bir süre yukarıda bahsettiğimiz manastırda muhafaza edildikten sonra XVI. yüzyılın sonunda buradan alınmış ve Prag şehrine¹⁹⁰ götürölmüştür. 1648 yılında İsveç ordu komutanı Königsmarck, Prag şehrine girmiş¹⁹¹, orada muhafaza edilen kodeksi Stockholm'e götürmüş ve Kraliçe Christine'ye hediye olarak sunmuştur. Kısa bir süre sonra Hollandalı bilim adamı ve el yazması koleksiyoncusu Isaac Vossius, kodeksi İsveç'ten Hollanda'ya getirmiştir. Burada Franz Junius tarafından ilk kez kodeksin bir

¹⁸⁷ James, *Europe's Barbarians, AD 200-600*, 37, 88.

¹⁸⁸ Wolfram, *History of the Goths*, 325.

¹⁸⁹ Boşkailo, *Gotlar Bosna'da*, 156-157. Ayrıca bkz. Bradley, *The Story of the Goths*, 63-64; Gerhard Hubert Balg, *The First Germanic Bible Translated from the Greek by the Bishop Wulfila in the Forth Century* (Milwaukee: The Germania Publishing Co., 1891), xv-xvi.

¹⁹⁰ Rastladığımız kadarıyla Argenteus Kodeksi'nin Prag şehrine gönderildiğinden bahseden tek araştırmacı Gerhard Hubert Balg'dır. Balg, kodeksin Prag şehrine götüröldüğü bilgisini vermekle birlikte kodeksin kim tarafından bu şehre götüröldüğü hakkında bir bilgi vermemiştir. Bkz. Balg, *The First Germanic Bible*, xvi.

¹⁹¹ 1648 yılında Otuz Yıl Savaşları'nın sonuncu cephesi olan Zusmarshausen Savaşı yapılmıştır. Bu savaşta Frank ve İsveç müttefik orduları Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nun ordularını mağlup etmiş ve Prag şehrini almıştır. Bkz. Richard Bonney, *The Thirty Years' War 1618-1648* (Oxford: Osprey Publishing, 2002), 66-67.

kopyası yazılmış ve 1665 yılında bu kopya neşredilmiştir. Orijinal nüsha ise İsveç'in önde gelen soylu ailelerinden De la Gardie ailesi tarafından kraliyet hanesine sunulmak üzere satın alınmıştır. Kraliyet ailesi kodeksi bugün muhafaza edildiği Upsala Üniversitesi Kütüphanesi'ne bağışlamıştır.¹⁹²

Kodeks, 1669 yılından beri¹⁹³ İsveç Upsala Üniversitesi Kütüphanesi'nde saklanmakta ve sergilenmektedir.¹⁹⁴ Ayrıca kodeks, UNESCO tarafından dünya mirası olarak değerlendirilmiş ve koruma altına alınmış bulunmaktadır.¹⁹⁵ Gümüş ve altın mürekkeple mor parşömen üzerine yazılmış olan kodeksin toplam hacmi 336 sayfayı bulmaktadır.¹⁹⁶ Bu esere mürekkebi ve işlemlerindeki gümüş tonlarının yoğunluğundan ötürü "Gümüş Kitap" da denmektedir.¹⁹⁷

¹⁹² Balg, *The First Germanic Bible*, xv-xvi.

¹⁹³ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, 146; Boşkailo, *Gotlar Bosna'da*, 156.

¹⁹⁴ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, 146; James, *Europe's Barbarians, AD 200-600*, 38; Boşkailo, *Gotlar Bosna'da*, 150, 156-157. Ayrıca bkz. Heather, *Gotlar*, 19.

¹⁹⁵ Fischer, "Literacy and Text Production in the Age of Germanic Kleptocracy", 97.

¹⁹⁶ Wolfram, *History of the Goths*, 325; James, *Europe's Barbarians, AD 200-600*, 37; Heather, *Gotlar*, 19; Dunn, *Belief and Religion in Barbarian Europe c.350-700*, 52; Gwynn, *The Goths*, 148; Boşkailo, *Gotlar Bosna'da*, 156. Ayrıca bkz. Bradley, *The Story of the Goths*, 64; Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, 146. Kodekste Baba kelimesinin geçtiği ilk satırlar için altın rengi mürekkep, kalan kısımlar için gümüş tonlar kullanılmıştır. Bkz. Balg, *The First Germanic Bible*, xv; Metzger - Ehrman, *The Text of the New Testament*, 115.

¹⁹⁷ Bradley, *The Story of the Goths*, 64; Gwynn, *The Goths*, 148; Doğan, *Aryüsçü Hristiyanlık: Gotlar Dönemi ve Sonrası*, 164.

Argenteus Kodeksi'nin pek çok kısmı eksiktir¹⁹⁸ ve kodeksin sadece 188 sayfası¹⁹⁹ ancak fragmanlar halinde²⁰⁰ günümüze ulaşmıştır. Kodeksin günümüze ulaşan bölümleri arasında; dört incilin tamamına yakını, Pavlus'un mektuplarının büyük kısmı, Eski Ahit'ten Ezra²⁰¹ ve Nehemya²⁰² kitapları yer almıştır.²⁰³ Buradan da anlaşılacağı üzere kodekste, Eski Ahit'e ait kitaplar bulunmakla birlikte çoğunluğu Yeni Ahit'te

¹⁹⁸ Simons, *Great Ages of Man: Barbarian Europe*, 17; Simpson, "Wulfila (Ulfilas) (311-382)", 499; Gwynn, *The Goths*, 23,148.

¹⁹⁹ James, *Europe's Barbarians, AD 200-600*, 37; Heather, *Gotlar*, 19; Dunn, *Belief and Religion in Barbarian Europe c.350-700*, 52.

²⁰⁰ Bradley, *The Story of the Goths*, 64; Todd, *The Early Germans*, 11; Schäferdiek, "Germanic and Celtic Christianities", 2/53; Dunn, *Belief and Religion in Barbarian Europe c.350-700*, 52; Gwynn, *The Goths*, 148.

²⁰¹ Bazı araştırmacılar, Ezra Kitabı'nın kodekse dahil olmadığını ileri sürmüşlerdir. Bkz. Simpson, "Wulfila (Ulfilas) (311-382)", 499; Carla Falluomini, "The Gothic Version of the New Testament", ed. Bart D. Ehrman - Michael W. Holmes, *New Testament Tools, Studies and Documents 42* (Leiden: Brill, 2013), 329-330; Doğan, *Aryüsçü Hristiyanlık: Gotlar Dönemi ve Sonrası*, 167-168.

²⁰² Bazı araştırmacılar, kodekse hem Ezra hem de Nehemya kitaplarının dahil olduğunu iddia etmişlerdir. Bkz. Bradley, *The Story of the Goths*, 63-64; McHugh, "Ulfilas", 1149; Bury, *Barbarların Avrupa'yı İstilasası*, 43. Kodeksin Ezra ve Nehemya kitaplarını içerdiğini düşünen araştırmacılara göre bu metinlerin kodeksteki hacmi sadece 60 satırdan oluşmuştur. Bkz. Dunn, *Belief and Religion in Barbarian Europe c.350-700*, 52.

²⁰³ Bradley, *The Story of the Goths*, 63-64; Bury, *Barbarların Avrupa'yı İstilasası*, 43. Argenteus Kodeksi'nde sadece Nehemya Kitabı'nın yer aldığı ya da Ezra ile Nehemya kitaplarının ayrıca bulunduğu şeklindeki iki farklı iddia konuya ilişkin kesin bir kanaatte bulunmamızı zorlaştırmaktadır. Kodeksi inceleme imkânımız bulunmamakta ve bu durum mevcut zorluğu daha da artırmaktadır. Ancak Ezra ve Nehemya kitaplarının ilk dönem Yahudi kutsal metinlerinde bir arada bulunduğu, ilk dönem Hristiyan kutsal metinlerinde de bu anlayışın devam ettiği ve buradan hareketle Ulfilas'ın Nehemya başlığıyla her iki kitabı da almış olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bkz. Charles F. Fensham, *The Books of Ezra and Nehemiah* (William B. Eerdmans Publishing, 1982), 1-2.

bulunan metinler oluşturmuştur.²⁰⁴ Kaynaklarda Ulfilas'ın, Gotların şiddete eğilimini artıracığı kaygısıyla Eski Ahit içerisinde bulunan Krallar Kitabı'nı çevirmekten özellikle kaçındığı iddiası dile getirilmiştir.²⁰⁵ Bradley, Ulfilas'ın Kitab-ı Mukaddes'te çok daha fazla şiddet anlatımı içeren bölümleri çevirirken, özellikle Krallar Kitabı'nı çevirmemesini, gerekli düzenlemelere ömrünün vefa etmediği şeklinde izah etmiştir.²⁰⁶ Konuyla alakalı elimize ulaşan kesin bir bilginin olmaması, Bradley'nin açıklamasıyla yetinmemizi gerekli kılmıştır.

Ulfilas'ın Kitab-ı Mukaddes çevirisi, Cermen dillerinde yazılmış en eski yazılı eser olarak bilinmektedir.²⁰⁷ Bu çeviri sayesinde Gotlar, kendi yazılı eserlerini üreten ilk Cermen halkı olma ünvanına erişmiş olmaktadır.²⁰⁸ Böylece Gotça da kendine ait alfabesi ve yazı diliyle²⁰⁹ bir eserin verildiği ilk Cermen dili olma özelliğini kazanmış

²⁰⁴ Wolfram, *History of the Goths*, 75; Kulikowski, *Rome's Gothic Wars*, 110. Xavier Murphy, Ulfilas'ın çevirisinin yalnızca Yeni Ahit bölümünü içerdiğini iddia etmiştir ancak elimizde mevcut olan Argenteus Kodeksi sayesinde bu iddianın doğru olmadığı anlaşılmaktadır. Bkz. Murphy, "Ulfilas", 14/281.

²⁰⁵ Philostorgius, *Church History* (II.5). Ayrıca bkz. Bradley, *The Story of the Goths*, 63; Friedrichsen, *Gothic Studies*, 65, 104; Wolfram, *History of the Goths*, 75; McHugh, "Ulfilas", 1149; Simpson, "Wulfila (Ulfilas) (311-382)", 499; Kulikowski, *Rome's Gothic Wars*, 110; James, *Europe's Barbarians, AD 200-600*, 38; Smither, *Mission in the Early Church*, 102; Gwynn, *The Goths*, 23; Doğan, *Aryüşcü Hristiyanlık: Gotlar Dönemi ve Sonrası*, 165.

²⁰⁶ Bradley, *The Story of the Goths*, 63.

²⁰⁷ Simpson, "Gothic", 189; James, *Europe's Barbarians, AD 200-600*, 2, 38; Gwynn, *The Goths*, 145.

²⁰⁸ Heather, *Gotlar*, 18; Gwynn, *The Goths*, 149.

²⁰⁹ Gotça Kitab-ı Mukaddes'in ele geçen yazılı kaynaklar içerisinde Gotça'da kaleme alınmış ilk yazılı eser olduğu benimsenmiş ve bu konuda aksi bir iddia ileri sürülmemiştir. Arkeolojik kazılarda çıkan Gotik eşyaların üzerindeki işaretler akla Gotik bir yazı formunu getirirse de aslında bunlar runik sembolleri ifade etmektedir. İskandinavya'da kullanılan işaretler ve Gotlar'daki ayrımları için bkz. Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, 31-32; Heather, *Gotlar*, 60-61.

bulunmaktadır.²¹⁰ Ulfilas'ın Martin Luther'den asırlar önce Kitab-ı Mukaddes'i bir Cermen diline çevirmiş olması onu çok özel bir konuma yerleştirmiş bulunmaktadır.²¹¹

2.2. Teolojisi

Ulfilas'ın benimsediği teolojinin Ariusçuluk olduğuyla ve onun bu inancı benimsemiş halde öldüğüyle alakalı araştırmacılar arasında bir ihtilaf bulunmamaktadır. İhtilaf, Ulfilas'ın hayatı boyunca mı Ariusçu olduğu yoksa belli bir dönemden itibaren mi Ariusçuluğu benimsediği hususunda görülmektedir. Bu bağlamda Ulfilas'ın teolojik görüşleriyle alakalı birisi İznik yanlısı diğeri Ariusçu gelenekten gelen iki ayrı iddia bulunmaktadır. Bu iddialardan birincisinde Ulfilas'ın, başlangıçta İznik teolojisini benimsediği, ancak daha sonraki bir dönemde Ariusçuluğa kaydığı ifade edilmektedir. İkinci iddiada ise Ulfilas'ın başından beri Ariusçu teolojiyi benimsediği ve bu teolojiye sonradan geçmediği savunulmaktadır.²¹²

2.2.1. İznik Yanlısı Geleneğe Mensup Olduğu İddiası

İznik yanlısı anlatıma göre Ulfilas, başlangıçta İznik teolojisine bağlı birisiyken taraf değiştirmiş ve Ariusçu kanada geçmiştir. Bunun ötesinde o, Gotları kendisiyle beraber inançlarını değiştirmeye ikna etmiştir. İznik yanlısı anlatımın kaynaklarını üç Kilise tarihçisi Socrates, Sozomen ve Theodoret'in kaleme aldıkları Kilise Tarihi eserleri teşkil etmiştir.²¹³

Socrates, Kilise Tarihi eserinde Ulfilas'ın katıldığı 360 yılındaki İstanbul Konsili'nden bahsederken, Ulfilas'ın hayatının erken dönemlerinden beri İznik yanlısı inancı benimsediğini ve Theophilus'u takip ettiğini, fakat bu konsil esnasında

²¹⁰ Kulikowski, *Rome's Gothic Wars*, 110; Tural, "Cermenlerin Dini Dönüşümü", 322.

²¹¹ Bkz. Boşkailo, *Gotlar Bosna'da*, 156.

²¹² Sivan, "Ulfila's Own Conversion", 373.

²¹³ Sivan, "Ulfila's Own Conversion", 373; Tural, "Cermenlerin Dini Dönüşümü", 322.

Ariusçuluğa geçtiğini belirtmiştir. Ulfilas konsil esnasında Ariusçu kredoyu ifade eden bir bildiriye onay vermiş ve böylece teolojik fikirleriyle İznik yanlısı taraftan Ariusçuluğa geçmiş ve bu tarihten sonra Ariusçu tarafta yer almıştır.²¹⁴ Bu tarihlendirmeye göre Socrates, Ulfilas'ın teolojik görüşlerindeki değişimi 360 yılı olarak kabul etmiştir.

Ulfilas'ın başlangıçta İznik yanlısı olup zamanla Ariusçu teolojiye geçtiğini anlatan bir diğer isim olan Sozomen, Got Beyi Fritigern'in İmparator Valens'in benimsediği Ariusçuluğu seçtiğini, bunun üzerine Gotların pek çoğunun onu takip ederek Ariusçuluğu benimsediğini belirtmiştir. Sozomen, Gotların bir kısmının Fritigern'i takip ederek Ariusçuluğa geçtiklerini belirtmekle birlikte, Ariusçuluğun Gotlar arasında asıl yayılmasını Ulfilas'a bağlamıştır. Buna göre İstanbul'daki Ariusçu bazı piskoposlar; aralarında Ulfilas'ın da bulunduğu imparatorluğun farklı bölgelerinden kalabalık bir piskopos grubunu Baba ve Oğul'un özü hakkında bir karara varmak amacıyla düzenlenecek bir konsil için İstanbul'a çağırılmışlardır. Şehre gelen elli kadar piskopostan çoğu "ousia" (öz) tabirinin Tanrı için kullanılmaması kararını almıştır.²¹⁵

Sozomen, konsile katılan Ulfilas'ın başlangıçta İznik öğretileriyle çelişen bir görüşe sahip olmadığını, Baba ve Oğul'un aynı öze sahip olduğunu düşündüğünü söylemiştir. Ulfilas konsil sırasında İznik yanlısı fikirlerini değiştirmemekle birlikte konsilde yer alan Ariusçu isimlerle ve Ariusçu teolojiyi benimseyen İstanbul Piskoposu Evdoksios ile iyi bir ilişki kurmuştur. Sozomen, konsilden sonra onun başkente tekrar geldiğini, Ariusçu liderlerle diyalog içerisine girdiğini ve bu kez Gotlar arasında önemli bir statü elde etmek için imparatorluk çevrelerine yakınlaştığını iddia etmiştir. O, Ulfilas'ın İstanbul'a ikinci gelişinde, Gotlar arasındaki misyonunu ilerletme hususunda

²¹⁴ Socrates, *The Ecclesiastical History of Socrates* (II.41).

²¹⁵ Sozomen, *The Ecclesiastical History of Sozomen* (IV.24).

Ariuşu liderlerin yardımını almak amacıyla Ariuşuluğa girdiğini iddia etmiştir.²¹⁶ Sozomen, bu çabalar neticesinde Ulfilas'ın Gotların piskoposu olarak atandığını ifade etmiştir.²¹⁷

İznik yanlısı bir başka Kilise tarihçisi olan Theodoret, Gotların sapkın Ariuşu öğretilere kapılmalarını anlattığı kısımda Ulfilas'ın teolojik fikirlerine değinmiştir. Ona göre Gotlar, İmparator Valens ile anlaşıp Tuna'nın güneyine yerleşmeye başladıktan sonra İstanbul Piskoposu Evdoksios, imparatora Gotlarla kalıcı barışın ve dostane ilişkilerin sürmesinin tek yolunun aynı dini inancı paylaşmaları olduğunu ve bunun sağlanması gerektiğini söylemiştir. Valens bu öneriyi kabul etmiş, Evdoksios'un uygun gördüğü şekliyle Gotların önderlerinden Ariuşuluğu benimsemelerini istemiştir; ancak onlar atalarının dini olan İznik yanlısı Hıristiyanlığı terk etmeyeceklerini dile getirmişlerdir. Bunun üzerine Evdoksios, Gotların arasında son derece saygın bir konuma sahip olan ve sözlerini adeta yasa hükmünde saydıkları piskopos Ulfilas ile görüşmüştür. Evdoksios, benimseyecekleri inanç esaslarının mevcut dini inançlarından temelde ayrılmadığını söylemiş ve çeşitli vaatlerde bulunarak Ulfilas'ın aklını çelmiş ve onu, Gotlara İmparator Valens'in dini inancını benimsemeleri için önderlik etmeye ikna etmiştir. Böylece Gotlar, Baba'nın Oğul'dan daha üstün olduğunu kabul etmekle beraber Oğul'un da yaratılmamış olduğunu ikrar etmişlerdir. Onlar, Oğul'un yaratılmamış olmasıyla İznik yanlısı inançlarından, Baba'nın üstünlüğü ile de yeni Ariuşu inançlarından bir iz taşımışlardır.²¹⁸

Yukarıdaki ifadelerimizden anlaşılacağı gibi Theodoret, Ulfilas'ın Gotlar üzerinde son derece etkili bir figür olduğunu düşünmekte ve Gotların Ariuşu itikadını

²¹⁶ Sozomen, *The Ecclesiastical History of Sozomen* (VI.37).

²¹⁷ Sivan, "Ulfila's Own Conversion", 382.

²¹⁸ Theodoretus, *Ecclesiastical History: A History of the Church* (IV.37).

benimsemelerinin ardındaki sebep olarak Ulfilas'ı görmektedir. Bununla birlikte anlatımında bariz bir kronolojik hata göze çarpmaktadır. O, Gotların Ariusçuluğa geçişini, onların Tuna güneyine yerleşmelerinden sonrasına, yani 376 yılından sonraya tarihlendirmektedir. Anlatıda geçen piskopos Evdoksios'un ise 360 ve 370 yılları arasında İstanbul Piskoposluğu yaptığı ve 370 yılında öldüğü bilinmektedir. Bu sebeple Evdoksios'un, Theodoret'in bahsettiği tarihi olaylarda yer almış olması mümkün gözükmemektedir. Bu durum Theodoret'in, Gotların Tuna'yı geçmesi ve Ulfilas'ın Ariusçuluğu benimseyip Gotları bu inanca yönlendirmesi olgularını hatayla 360-370 aralığına yerleştirmiş olduğunu ortaya koymaktadır.

Theodoret'in, metnindeki kronolojik hataya ek olarak Gotların atalarının inancıyla İznik yanlısı Hıristiyanlığı kastettiği ve onların başından beri Hıristiyan inancına mensup olduğunu iddia ettiği farkedilmektedir. Oysa Gotların önceleri İznik Konsili çizgisinde Hıristiyan oldukları ve daha sonra sapkın bir çizgiye kaydıkları iddiası tarihi dayanaktan yoksun kalmaktadır.²¹⁹ Çünkü Cermenlerin Hıristiyanlık öncesi inançlarının Roma tarafından paganizm olarak nitelenen çok tanrılı bir karakter taşıdığı ve Gotların da bu inançlara sahip olduğu kanaati araştırmacılar arasında genel kabul görmektedir.²²⁰

Ulfilas'ın teolojik görüşleriyle alakalı eserlerine başvurduğumuz üç Kilise tarihçisinin anlatımlarında Ulfilas'ın önce İznik Konsili kararları yanlısı olduğu ve daha sonra Ariusçuluğa geçtiği, bunun da 360'lı yıllarda gerçekleştiği hususunda mütefik oldukları görülmektedir. Bunlardan Socrates'e göre Ulfilas, 360'taki İstanbul Konsili

²¹⁹ Sivan, "Ulfila's Own Conversion", 375.

²²⁰ Cermen mitleri ve inanışlarıyla alakalı geniş bilgi için bkz. Riner Tetzner, *Cermen Tanrı ve Kahramanlarının Efsaneleri I*, çev. Arzu Yarbaş (İzmir: İlya İzmir Yayınevi, 2010), 11-16; Tacitus, *Germania*, 36-37; Rudolf Simek, *Germen Tanrıları ve Kültürleri*, çev. Sefa Yıldız (İstanbul: Runik Kitap, 2021), 44-57.

esnasında; Sozomen'e göre 360 İstanbul Konsili sonrası şehre yaptığı ikinci ziyaret sırasında; Theodoret'e göre ise 360'lı yıllarda İstanbul Piskoposu Evdoksios ile müzakereden sonra Ariuşçu olmuştur. Dolayısıyla onun bu çizgi değişiminde Ariuşçu olan İstanbul Patriği Evdoksios ve başka bazı Ariuşçularla görüşmesi etkili olmuştur.

Yukarıda bahsettiğimiz üç Kilise tarihçisinin yanı sıra bir modern dönem araştırmacısı, Ulfilas'ın başlangıçta İznik yanlısı olup ilerleyen süreçte Ariuşçu tarafa geçtiğini ileri sürmüştür. Bu iddia Philostorgius'un aktardığı Ulfilas'ın Got heyeti ile imparatorluk topraklarına gelmesi hadisesi ve Sozomen'in bahsettiği Ulfilas'ın taraf değiştirmesi bağlamında anlattıklarından hareketle ortaya atılmıştır. Bu iddiaya göre iki anlatım birbirini desteklemiştir. Philostorgius'un anlattığı, Ulfilas'ın piskoposluk takdisi için 330'lu yılların sonlarında bir Got heyetiyle imparatorluk topraklarına gelişiyle, Sozomen'in 360 İstanbul Konsili sonrasına tarihlendirdiği, Ulfilas'ın tekrar şehre gelişi hadisesi bu görüş çerçevesinde birleştirilerek tek bir olay olarak ele alınmıştır. İmparator Konstantin'in ölümünden sonra Ulfilas'ın dahil olduğu Got heyeti yeni imparatorla mevcut feoderati antlaşmasını yenilemek için İstanbul'a gelmiştir. Bu ziyaret esnasında Ulfilas, heyete Latince ve Yunanca bilgisinden ötürü tercüman olarak eşlik etmiştir.

İmparator Konstantin'in yerine imparatorluk tahtına geçen oğlu Konstantius ve onun, Nikomedeia'dan İstanbul piskoposluğu makamına getirdiği Eusebius, Gotlar arasındaki bu genç ve donanımlı tercüman ile yakından ilgilenmiş ve onu Gotların dini dönüşümü için önemli bir figür olarak görmüşlerdir. Bu nedenle onu heyetle birlikte Gothia'ya göndermemiş, şehirde bir süre daha misafir etmişlerdir. Ulfilas'a kendilerinin benimsemiş olduğu Ariuşçu teolojiiyi kabul etmesi durumunda Gotların piskoposluğu ve önderliğini teklif etmişlerdir. Ulfilas da bu teklifi geri çevirmemiş, aksine bu teklifi hem bir piskoposluk makamı hem de bir ulusun dini lideri olma fırsatı olarak görmüş ve bu fırsatı değerlendirmiştir. Böylece ziyaretini sonlandırdığında Gothia'ya Ariuşçu bir

piskopos olarak dönmüştür.²²¹ Bu görüşe göre Ulfilas'ın Ariuşçu teolojiyi benimsemesi ile piskoposluk takdisi aynı zamanda, 330'lu yılların sonunda gerçekleşmiştir. Ulfilas'ın başlangıçta İznik taraftarı olup daha sonra Ariuşçuluğa geçtiğine yönelik olarak ifade ettiğimiz bu iddialara karşın, onun başlangıçtan itibaren Ariuşçu olduğunu savunan kaynaklar da bulunmaktadır.

2.2.2 Ariuşçu Geleneğe Göre Ulfilas'ın Teolojik Çizgisi

Ulfilas'ın teolojik fikirleriyle alakalı ortaya atılan ikinci iddia, onun başından beri Ariuşçu teolojiyi takip ettiği ve bundan hiç taviz vermediği şeklindedir. Philostorgius ve Auxentius bu düşünceyi paylaşmışlardır. İki yazar, Ulfilas'ı hep Ariuşçu kabul ettikleri için Kilise tarihçileri gibi onun herhangi bir teolojik dönüşüm süreci üzerinde hiç durmamış ve anlatımlarını onun hayatı boyunca Ariuşçu olduğu düşüncesi üzerine inşa etmişlerdir.²²² Ancak bunlar kendileri de Ariuşçuluğu doğru inanç olarak benimsedikleri için²²³ Ulfilas hakkında Ariuşçu nitelemesini kullanmamış, sadece doğru inanç üzerine olan bir Hıristiyan önderi şeklinde olumlu ifadelerle bahsetmişlerdir.

Yukarıda bahsettiğimiz iki yazardan Philostorgius, Ulfilas'ın teolojisiyle alakalı doğrudan bir ifade kullanmamıştır. Bununla birlikte Ulfilas'ın, Ariuşçu olduğu bilinen Nikomedia Piskoposu Eusebius tarafından piskopos takdis edilmesi ve yine Ariuşçu Roma İmparatoru Konstantius tarafından Mezya topraklarında iskân izni alması bahislerine yer vererek, bu simalarla aynı teolojik çizgide olduklarının işaretini vermiştir. Ayrıca Philostorgius'un Kilise Tarihi çalışmasını, kendi yorumlarıyla birlikte tashih eden

²²¹ Sivan, "Ulfila's Own Conversion", 381-382.

²²² Sivan, "Ulfila's Own Conversion", 377. Ayrıca bkz. Scott, *Ulfilas: Apostle of the Goths*, 33.

²²³ Philostorgius ve Auxentius'un Ariuşçu olduğuna dair bkz. Sara Parvis, "Was Ulfila Really a Homoian?", *Arianism: Roman Heresy and Barbarian Creed*, ed. Guido M. Berndt - Roland Steinacher (Burlington: Ashgate Publishing Company, 2014), 51.

İstanbul Patriği Photius, Ariusçu olduğu bilinen Philostorgius'un, Ulfilas ile aynı inancı paylaştığını belirtmiştir.²²⁴

Ulfilas'ın öğrencisi olan Auxentius da, Ulfilas'ın hayatı boyunca aynı inanç üzere sabit kaldığını ve hiç inanç değiştirmedini, mektubunda bizzat onun sözlerini aktararak vurgulamıştır. Buna göre Ulfilas, her zaman aynı inanca sahip olduğunu söylemiş, bu inancın doğmamış ve görünmez olan tek Baba Tanrı'ya ve O'nun, yaratılışın tasarımcısı ve yaratıcısı olan, başka hiçbir benzeri olmayan biricik Oğlu'na inanmak olduğunu beyan etmiştir.²²⁵ Çocukluğundan itibaren Ulfilas'ın yanında yetişen Auxentius'un, Ulfilas'ın öğrencisi olması ve bizzat onun sözlerini iletmesi nedeniyle teolojisi konusunda en doğru bilgiyi onun verdiği düşünülmüştür. Bu nedenle de Ulfilas'ın başlangıçtan itibaren Ariusçu teolojisiyi takip ettiği görüşü daha doğru bir görüş olarak telakki edilmiştir.

Buraya kadar ilk elden kaynak olma özelliği taşıyan Philostorgius ve Auxentius'un verdiği bilgiler, Ulfilas'ın başından beri Ariusçu olduğunu desteklemesine rağmen, onun inandığı çizginin Ariusçuluğun hangi yorum biçimi olduğunu aydınlatmamaktadır. Bu nedenle Ulfilas'ın benimsediği Ariusçuluk ekolünü tespit etmek amacıyla ilk olarak dönemin Ariusçuluk adı altında kümeleşen gruplarına kısaca göz atmak gerekmektedir.

2.2.2.1 Ariusçu Gruplar

Ulfilas'ın yaşadığı dönemde yirmiye yakın Ariusçuluk grubundan söz edilmekte ancak bunlardan üç tanesinin adından daha sık bahsedilmektedir. Bu grupları ayrı

²²⁴ Philostorgius, *Church History* (II.5).

²²⁵ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (40.63). Ayrıca bkz. Scott, *Ulfilas: Apostle of the Goths*, 37.

Kiliseler olmaktan çok ayrı teolojik ekoller olarak düşünmek gerekmektedir.²²⁶ Dönemin önde gelen bu üç Ariusçu teolojik ekolünden ilki; adını Baba ve Oğul'un öz olarak benzer olması anlamına gelen "homoiosius" tabirinden alan homoiosiusçulardır. Homoiosiusçular, Oğul'un Baba tarafından yaratılmadığını, fakat ondan doğduğunu savunmuşlardır. Bunlara göre Oğul'un doğumu, yaratılmışlara has bir doğum şeklinde gerçekleşmemiştir. Bu nedenle Oğul'a bir başlangıç nispet edilmiş, ancak bu başlangıç tüm zamanlardan ve varlıklardan önce vuku bulmuştur.²²⁷ Epifanios, bu Ariusçu gruba İznik yanlılarıyla uzlaşma gayretinde oldukları düşüncesiyle "Semi Aryanist" (Yarı Ariusçular) demiştir.²²⁸

Ariusçuların en sık rastlanan ikinci grubu Baba ve Oğul arasında bir benzerlik olduğunu, fakat bu benzerliğin öz için söz konusu olamayacağını savunan ve teolojik izahlar için "öz" anlamına gelen "ousia" terimini kullanmayı reddeden ekol olmuştur. Onlar, bu kabulü ifade etmek için "benzer" anlamına gelen "homoean" tabirini kullanmışlardır. Homoeanlar, Baba ve Oğul arasında her açıdan benzerliği savunmaları nedeniyle Yarı-Ariusçulara benzemiş, ancak özdeki benzerliği kabul etmemeleriyle

²²⁶ Doğan, *Aryüsçü Hristiyanlık: Gotlar Dönemi ve Sonrası*, 110. Ayrıca bkz. Mathisen, "Barbarian 'Arian' Clergy, Church Organization, and Church Practices", 146.

²²⁷ Bilal Baş, "Monoteist Bir Hristiyanlık Yorumu: Aryüsçülük Mezhebi", *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 9 (2000), 181-182; Doğan, *Aryüsçü Hristiyanlık: Gotlar Dönemi ve Sonrası*, 110-113. Ayrıca bkz. Richard Patrick Crosland Hanson, *The Search for The Christian Doctrine of God: The Arian Controversy 318-381* (Edinburgh: T&T Clark, 1988), 349-354; Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, 128; Steinhauser, "The Acts of the Council of Aquileia (381 C.E.)", 275; Fulbert Cayrê, *Kilise Babaları'nın Tarihi ve Doktrinleri*, çev. Mehmet Aydın (Konya: Literatürk Academia Yayınevi, 2021), 2/357-358.

²²⁸ Epiphanius of Salamis, *The Panarion of Epiphanius of Salamis*, 444.

onlardan ayrılmışlardır. Bu ekol tahmini olarak 340 yılından sonra ortaya çıkmıştır.²²⁹ 341 yılında toplanan Antakya Konsili'nde, homoean Ariusçuların temel düşünceleri belirlenmiştir.²³⁰

350'li yıllarda Ariusçuluğun yeni bir ekolü ortaya çıkmış ve bunlar “benzemez” anlamına gelen “anomean” kelimesinden hareketle Baba ile Oğul'un benzemezliğine vurgu yapmıştır. Söylemlerindeki vurgu sebebiyle benzemezci olarak bilinen bu ekol, Oğul'un Baba'ya hiçbir şekilde benzemediği fikrini savunmuş ve Baba'nın ezeli, Oğul'un ise doğmuş olduğunu ifade etmiştir. Bu sebeple onlar, Baba'yı Oğul'dan üstün kabul etmiştir.²³¹ Ulfilas'ın yukarıda kısaca bahsettiğimiz bu Ariusçu ekollerden hangisine mensup olduğuyla alakalı farklı fikirler ileri sürülmüştür.

2.2.2.2 Ulfilas'ın Ariusçuluğu

Auxentius, mektubunda Ulfilas'ın Ariusçu olduğunu söylemediği gibi mensup olduğu teolojik ekol hakkında herhangi bir yorumda bulunmamış, buna karşılık onun hangi ekole mensup olmadığını açıkça belirtmiştir. Ayrıca Ulfilas'ın teolojisinin mahiyetini mektubunda anlatmıştır. Auxentius'un mektubunda, Ulfilas'ın teolojisine

²²⁹ Baş, “Monoteist Bir Hristiyanlık Yorumu: Aryüsçülük Mezhebi”, 182; Doğan, *Aryüsçü Hristiyanlık: Gotlar Dönemi ve Sonrası*, 114. Ayrıca bkz. Hanson, *The Search for The Christian Doctrine of God*, 574; Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, 128; Uta Heil, “The Homoians”, *Arianism: Roman Heresy and Barbarian Creed*, ed. Guido M. Berndt - Roland Steinacher (Burlington: Ashgate Publishing Company, 2014), 86; Cayrê, *Kilise Babaları'nın Tarihi ve Doktrinleri*, 2/356-357.

²³⁰ Doğan, *Aryüsçü Hristiyanlık: Gotlar Dönemi ve Sonrası*, 114.

²³¹ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, 128; Baş, “Monoteist Bir Hristiyanlık Yorumu: Aryüsçülük Mezhebi”, 182; Doğan, *Aryüsçü Hristiyanlık: Gotlar Dönemi ve Sonrası*, 120. Ayrıca bkz. Cayrê, *Kilise Babaları'nın Tarihi ve Doktrinleri*, 2/355-356. Sıklıkla karıştırıldığı için aksine; Anomean şeklinde literatürümüzde yer bulmuş bu ekol, ismini önde gelen takipçisi Eunomius'a nispetle almamıştır. “Benzemezci” anlamına gelen “an-homoean” teriminden türemiştir. Bkz. Heil, “The Homoians”, 93).

ilişkin verdiği detaylı sayılabilecek bilgiler ve hangi Ariusçuluk ekolüne mensup olmadığına dair yaptığı açıklamalar, Ulfilas'ın benimsediği Ariusçuluk ekolü hakkında ipucu vermiş ve bu konuda çıkarımda bulunmayı mümkün kılmıştır. Bu sebeple Ulfilas'ın teolojisini tespit etmek için Auxentius'un verdiği bilgilere, mektuptaki sırayı takip ederek bakmamız uygun olacaktır. Aşağıda ifade edeceklerimizin Auxentius'un kaleminden çıktığını, ancak Ulfilas adına söylendiğini hatırlatmakta fayda vardır.

Ulfilas, Tanrı'yı; "Doğmamış, başlangıcı olmayan, sonsuz, ebedi, göksel, yüce, her şeyden önce var olan, en yüksek yaratıcı, tüm mükemmelliği aşan, tüm iyiliklerden daha iyi, sınırsız, kavrayışın ötesinde, görünmez, ölçülemez, ölümsüz, bozulmaz, cisimsiz, bileşik olmayan, basit, değişmez, bölünmez, dönüşmez, hiçbir şeye ihtiyaç duymayan, erişilemez, ayrılmaz birlik sahibi... yaratılmamış, yapılmamış, mükemmel, eşsiz tekillikte var olan, kıyaslanamaz derecede büyük" vasıflarıyla tanımlamıştır.²³² Ulfilas, bu özelliklere sahip bir Tanrı'nın tek başına var olduğunu; O'nun kendi tanrısallığını bölmek ya da azaltmak için değil, iyiliğini ve gücünü göstermek için yalnızca iradesinin gücüyle Oğul'u yarattığını söylemiştir. Oğul'un varlık aşamasına gelişini ise hem yaratmak hem de doğmakla ifade etmiştir.²³³ Oğul için yaratılmış vasfını kullanan Ulfilas, bu yönüyle yukarıda kısaca değindiğimiz Ariusçu "homoioius" ekolünden, yani benzer özcülerden ayrılmıştır. Çünkü onlar, Oğul için yaratılmış tabirini kullanmaktan kaçınmışlardır.

Ulfilas, Oğul'un ikinci sırada olduğunu ve her şeyi Baba adına ve O'nun yüceliği için yarattığını dile getirmiştir.²³⁴ Bu cümlelerden anlaşıldığına göre Ulfilas, İsa'ya uluhiyet yakıştırmış, ancak bu uluhiyeti Baba'ya tabi kabul etmiştir. Ulfilas, Baba ve

²³² Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (24.42).

²³³ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (25.43).

²³⁴ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (26.44).

Oğul arasındaki bu ilahi hiyerarşiye yer verdikten sonra onları özde aynı sayan İznik ekolü hakkında düşüncelerini açığa vurmuştur. O, İznik taraftarlarının Baba ve Oğul'un aynı öze sahip olduğu şeklindeki söylemlerini sapkın ve şeytani doktrin olarak nitelemiş ve reddetmiştir.²³⁵

Ulfilas, Baba ve Oğul arasında doğmamış ve tek doğmuş olan şeklinde bir ayırım yapmış ve tanrısal yönlerinin farklı olduğunu vurgulamıştır. Oğul'u, Baba adına evrenin yaratıcısı sayarken; Baba'yı, kendi adına yaratıcı olan Oğul'un yaratıcısı kabul etmiştir. Dolayısıyla Baba ve Oğul'un özlerinin bir olamayacağını savunmuştur.²³⁶ Yine Ulfilas, İznik yanlısı olanları Tanrı'nın uknumlarını birbirine karıştırmakla; homoiosiusçuları ise Tanrı'nın uknumlarını birbirine benzetmekle suçlamış, bu uknumlar arasında kesin ve katı bir ayırım gözetmiştir. Böylece hem İznik yanlısı görüşü hem de "homoiosius" görüşünü reddetmiştir.²³⁷

Ulfilas, tüm sapkınların Hıristiyan değil, Deccal; dindar değil, dinsiz; Tanrı'ya tapanlar değil, Tanrı olmadan yaşayanlar; öğretmenler değil, aldaticılar; vaizler değil, yalancılar olduğunu iddia etmiştir. O, Markionistler,²³⁸ Montanistler,²³⁹ Sabellianistler,²⁴⁰

²³⁵ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (26.45).

²³⁶ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (27.46).

²³⁷ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (28.47).

²³⁸ Bkz. Sedat Altunkanat, "Hıristiyanlıkta Monofizit ve Diyofizit Kristolojinin Konsiller Açısından Değerlendirilmesi", *Kesit Akademi Dergisi* 6/24 (2020), 392.

²³⁹ II. yüzyılda ortaya çıkan, Kutsal Ruh'un inmesini bekleyen, asketik bir karakter taşıyan Hıristiyan akımıdır. Bkz. Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü* (Ankara: Vadi Yayınları, 1998), "Montanizm", 266. Ayrıca bkz. Altunkanat, "Hıristiyanlıkta Monofizit ve Diyofizit Kristolojinin Konsiller Açısından Değerlendirilmesi", 392.

²⁴⁰ İsa'yı, Tanrı'nın bir tezahürü olarak gören ve Modalist Monark(ş)iyанизm olarak da bilinen Hıristiyanlık akımıdır. Bkz. Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü* (Ankara: Vadi Yayınları, 1998), "Sabellianizm", 326; Zafer Duygu, *İsa, Pavlus, İnciller* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2019), 657.

İznik taraftarları ve homoiosiusçular arasında sapkınlık bakımından bir fark görmemiş, kendisini doğru inancın temsilcisi olarak görmüştür. Bu nedenle kendisini havarilerin varisi, şehitlerin taklitçisi, sapkınların düşmanı ve Mesih'in sürüsünün koruyucusu olarak görmüş ve inancı saptırmaya yeltenen kurtlara karşı mücadele ettiğini savunmuştur.²⁴¹

Ulfilas, Kutsal Ruh hakkında konuşurken onun, ne Baba ne de Oğul olduğunu ve onun Baba tarafından, Oğul aracılığıyla her şeyden önce yaratıldığını söylemiştir.²⁴² Ulfilas, yalnızca bir doğmamış Tanrı olduğuna ve O'nun altında yalnızca bir tek doğmuş tanrı bulunduğuna inandığı için, Kutsal Ruh'u tanrı olarak adlandırmamıştır. Ona göre Kutsal Ruh, varlığını Oğul aracılığıyla Tanrı'dan almıştır ve o yaratıcı değil, aydınlatıcı ve kutsallaştırıcıdır.²⁴³ Bu ifadelerde Ulfilas'ın, Oğul'u Baba'dan ve Kutsal Ruh'u da Oğul'dan daha aşağı bir statüde konumlandığı dikkat çekmiştir.

Auxentius'un mektubundan anlaşıldığı kadarıyla Ulfilas'ın bağlı olduğu Ariusçuluk ekolü homoiosiusçuluk değildir. Bu durum hem mektupta açıkça belirtilmekte hem de dile getirilen teolojik düşüncelerden anlaşılmaktadır. Ulfilas, homoiosiusçuların aksine Tanrı'nın üç uknumu arasında kesin ve katı bir ayrıma gitmektedir. Araştırmacıların pek çoğu Auxentius'un mektubundan çıkan teolojinin "homoean" teoloji olduğunu, dolayısıyla Ulfilas'ın benzeri Ariusçuluk ekolünü izlediğini iddia etmektedirler.²⁴⁴

²⁴¹ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (29.49).

²⁴² Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (30.50).

²⁴³ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (31.51).

²⁴⁴ Hanson, *The Search for The Christian Doctrine of God*, 584-585; Schäferdiek, "Germanic and Celtic Christianities"; Dunn, *Belief and Religion in Barbarian Europe c.350-700*, 50, 56; Smither, *Mission in the Early Church*, 26.

Ulfilas'ın homoean Ariuşçuluk taraftarı olduğunu savunan araştırmacılar, onun 360 yılında homoeanların üstün geldiği İstanbul Konsili'nde bulunmasını bu konuya delil olarak sunmuşlardır. Socrates'in, Ulfilas'ın Ariuşçuluğa geçtiğini; Sozomen'in ise Ulfilas'ın İznik yanlısı fikirlerini koruduğunu söyledikleri 360 İstanbul Konsili'ne homoean olan Acacius (?-366) önderlik etmiş ve konsilde "homoiousius" teolojisi reddedilerek "homoean" grup üstünlük kurmuştur.²⁴⁵

Kanaatimize göre Ulfilas'ın homoean ekolünü takip ettiği düşüncesinin oluşmasında, onun 360 yılındaki İstanbul konsiline katılmasına ek olarak kaynaklarda ifade edilmeyen iki etkenin daha payı olmuştur. Bunlardan birincisine göre Ulfilas'ın, homoean teolojinin temellerinin atıldığı 341 Antakya Konsili'nde Gothia'ya piskopos olarak tayin edildiği düşüncesi, onun homoean Ariuşçu olduğu kanaatine neden olmuştur. İkincisine göre ise Ulfilas'ın piskoposluk görevini sürdürdüğü dönemde desteklerini gördüğü İmparator Konstantius ve Valens'in homoean Ariuşçu çizgiyi benimsemeleri neden teşkil etmiştir.²⁴⁶ Ulfilas'ın İmparator Konstantius'un izniyle imparatorluk sınırları içindeki Mezya topraklarına yerleşmesi; İmparator Valens ile gerçekleştirdiği müzakereler sonucunda ise Gotların Tuna güneyine yerleşme iznini alması onun, bu iki homoean Ariuşçu imparatorla iyi bir ilişki kurduğu şeklinde yorumlanmış, bu nedenle Ulfilas'ın bu imparatorlarla aynı teolojik görüşü paylaştığı fikri yaygınlık kazanmıştır.

Ulfilas'ın homoean görüşü benimsediği fikrine dayanak olarak dile getirilen iddialara karşın, onun homoean olmadığını ortaya koyduğu ifade edilen bazı kanıtlar da bulunmaktadır. Onun benimsediği Ariuşçu teolojinin homoean teoloji olmadığına yönelik ilk argüman 360 yılındaki konsille ilişkilendirilmiştir. Bu konsilde homoeanlar üstün

²⁴⁵ Hanson, *The Search for The Christian Doctrine of God*, 380-381. Ayrıca bkz. Baş, "Monoteist Bir Hristiyanlık Yorumu: Aryuşçülük Mezhebi", 183.

²⁴⁶ Kulikowski, *Rome's Gothic Wars*, 108; Doğan, *Aryuşçu Hristiyanlık: Gotlar Dönemi ve Sonrası*, 110.

gelmesine rağmen, konsil sonrası ilan edilen kredo homoeanların başından beri itiraz ettikleri öz tabirini içermiştir. Homoean ekolünü takip edenler bir taraftan homoiousius ekolündeki benzer öz vurgusunu reddederken diğer taraftan baştan beri itiraz ettikleri “ousia” tabirinin kullanıldığı bir kredoyu kabul etmişlerdir.²⁴⁷ Homoean teolojiji benimsyenlerin konsil sonrasında düştükleri bu çelişkili durum, homoean tabirinin çok belirsiz bir ifade olduğunu, bazen diğer ekoller ile karıştığını ve sınırlarının iyi belirlenmemiş bir teoloji akımı olduğunu düşündürmüştür.²⁴⁸ Homoean kelimesi, İznik yanlısı teolojinin Ariusçulara üstün gelmesinden sonra Ariusçuların, Ariusçulukla yaftalanmamak için kullandıkları bir ifade olarak kabul edilmiştir.²⁴⁹ Homoean terimi zamanla daha da karışık bir hale gelmiş ve hem 360 İstanbul Konsili’nde belirlenen kararları kabul eden kesim için hem de diğer ekollerden hiçbirisine dahil olmayan kesim için kuşatıcı bir terim halini almıştır.²⁵⁰

Homoean kavramının karmaşıklığı ve bu ekolü benimsyenlerin içine düştükleri çelişkili durumun Ulfilas’ın hayatı boyunca tek bir inancı takip ettiği ifadesine zıt düşmesinin yanında Auxentius’un, onun teolojisine dair ifadeleri, Ulfilas’ın homoean ekolüne mensup olduğu düşüncesini zayıflatmaktadır. Ulfilas’ın teolojik çizgisi düşünüldüğünde 360 konsilinde onaylanan “ousia” teriminin, onun teolojisine tamamen aykırı olduğu anlaşılmaktadır.²⁵¹ Çünkü Auxentius, Ulfilas’ın kutsal metinlere aykırı bir

²⁴⁷ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, 130; Baş, “Monoteist Bir Hristiyanlık Yorumu: Aryüsçülük Mezhebi”, 183. Konsilin arka planına dair daha geniş bilgi için bkz. Baş, “Monoteist Bir Hristiyanlık Yorumu: Aryüsçülük Mezhebi”, 182-183; Dunn, *Belief and Religion in Barbarian Europe c.350-700*, 33.

²⁴⁸ Bkz. Hanson, *The Search for The Christian Doctrine of God*, 584; Heil, “The Homoians”, 86.

²⁴⁹ Dunn, *Belief and Religion in Barbarian Europe c.350-700*, 34; Heil, “The Homoians”, 91.

²⁵⁰ Parvis, “Was Ulfila Really a Homoian?”, 52-53.

²⁵¹ Heather, *Gotlar*, 102; Ayrıca bkz. Dunn, *Belief and Religion in Barbarian Europe c.350-700*, 35.

inancı benimsemeyeceğini açıkça ifade etmiştir ve “ousia” tabiri Kitab-ı Mukaddes’te hiç geçmemiştir. Dolayısıyla Ulfilas’ın bu tabiri kabul eden bir konsilin kararlarını onaylaması ve onaylayan ekole mensup olması muhtemel gözükmemektedir. Onaylaması durumunda bile “homoean” teriminin karışıklığından ötürü öz ifadesini Baba ve Oğul’un işlevlerindeki benzerlik şeklinde anlamış olma ihtimalinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Çünkü Ulfilas’ın teolojisinde Baba ve Oğul arasında kurduğu tek benzerlik yaratma eyleminde görülmektedir. Onun benimsediği anlayışa göre Baba Oğul’un, Oğul ise evrenin yaratıcısı olarak kabul edilmektedir.²⁵² Bu bilgiler değerlendirildiğinde Ulfilas’ın homoean ekolüne mensup olmadığı anlaşılmaktadır.

Auxentius’tan anlaşıldığına göre Ulfilas’ın teolojisi, Ariusçuluğun sonradan ortaya çıkan farklı yorumlarından çok, Arius’un kendi teolojisine yakın durmaktadır.²⁵³ Ulfilas’ı Gothia piskoposu olarak takdis eden Nikomedialı Eusebius, tıpkı Ulfilas gibi doğrudan Arius teolojisine yakınlık göstermektedir. Bu durum Ulfilas’ın dönemin önde gelen üç Arisuçu ekolünden birisine nispet edilmesi halinde bu ekolün Arius’un teolojisine en yakını olan anomean Ariusçuluk olduğunu göstermektedir. Anomean teolojinin Baba ve Oğul arasında ayırım olduğunu vurgulaması ve “ousia” terimine karşı çıkması, anomean ekolü ve Arius’un teolojik çizgisi arasındaki yakınlığı daha belirgin hale getirmekte ve Ulfilas’ın da bu teolojiye yakın olduğu düşüncesini pekiştirmektedir.

Ulfilas’ın Baba ve Oğul arasında yaptığı kesin ayırım ve ikisi arasındaki benzerliğin önünü kesme gayreti, onun doğrudan Arius teolojisine yakınlığını teyit etmekte ve mevcut ekollerden anomean ekole mensup olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Ulfilas’ın teolojik görüşlerinin anomean ekolüne mensup olan

²⁵² Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, 130-131.

²⁵³ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, 128; Parvis, “Was Ulfila Really a Homoian?”, 51, 65.

Eunomius'la benzemesi²⁵⁴ ve yine anomean ekolü takip eden Evdoksius'un Ulfilas'ı desteklemesi²⁵⁵ Ulfilas'ın anomean, yani benzemezci teolojiye mensup olduğuna işaret etmektedir.²⁵⁶ Philostorgius ve Ulfilas'ın öğrencisi Auxentius'un anomean teolojiyi benimsedikleri hususu Ulfilas'ın da bu teolojiye mensup olduğuna kanıt oluşturmaktadır.²⁵⁷ Bu argümanlar doğrultusunda onun homoean teolojiyi benimsemediği, anomean teoloji taraftarı olduğu sonucu çıkmaktadır.

2.3. Ulfilas Ekolü

“Ulfilas Ekolü” başlığıyla, onun Kitab-ı Mukaddes çevirisi ve teolojisinin yayılmasını sağlayacak süreç kastedilmektedir. Ulfilas, muhtemelen yetmiş iki yıllık ömrünün otuz yedi yılını Gothia'da, otuz beş yılını ise Mezya'da geçirmiştir. Hayatının her iki safhasında da Hıristiyanlığın Gotlar arasında kurumsallaşması ve yerleşmesi adına önemli faaliyetler gerçekleştirmiştir. Onun yaptığı faaliyetlerin pek çoğu meyvesini, yıllar sonra veren uzun soluklu adımlar olmuştur. Ulfilas'ın söz konusu faaliyetlerin çoğunu piskopos olduktan sonra gerçekleştirdiği ifade edilmekle birlikte bu durum onun, Kutsal Kitap okuyuculuğu döneminde herhangi bir faaliyette bulunmadığı anlamına gelmemektedir. Nitekim onun Kutsal Kitap okuyucusu olarak görev yaptığı dönemde, ibadetler sırasında Kitab-ı Mukaddes'ten bölümler okuduğu, bunları cemaate açıkladığı, ibadet ve ritüeller hususunda onları bilgilendirdiği belirtilmektedir.²⁵⁸

Bir Got olan Ulfilas, cemaatinde Gotların yer alması ve üzerinde yaşadığı toprakların Got toprakları olması nedeniyle görevinin erken dönemlerinden itibaren

²⁵⁴ Parvis, “Was Ulfila Really a Homoian?”, 51.

²⁵⁵ Hanson, *The Search for The Christian Doctrine of God*, 584.

²⁵⁶ Rowan Williams, “Arianism”, *Encyclopedia of Early Christianity*, ed. Everett Ferguson (New York: Routledge: Taylor & Francis, 1990), 110.

²⁵⁷ Parvis, “Was Ulfila Really a Homoian?”, 51.

²⁵⁸ Bkz. Todd, *Everyday Life of the Barbarians*, 142.

Gotça bir litürji geleneği başlatmıştır.²⁵⁹ Bu dönemdeki faaliyetleri sadece Kilise içerisinde sınırlı kalmamış, Gothia’da muhatap bulduğu Hıristiyan kitle arasında bildiği üç lisanda,²⁶⁰ Gotça, Yunanca ve Latince vaazlar vermiştir.²⁶¹

Ulfilas sadece Kitab-ı Mukaddes’in Gotça çevirisiyle ve litürjiye yönelik çalışmalarla yetinmemiş aynı zamanda bu üç dilde pek çok eser kaleme almıştır.²⁶² O, bu eserlerden bazılarını İznik yanlıları ve diğer Ariusçu ekollere karşı bir reddiye olarak yazmıştır. Bu eserlerden hemen hiçbirisi günümüze ulaşmamış, ancak kendi dönemi için başvuru kaynakları olarak kalmıştır.²⁶³

Ulfilas, 337 yılında piskopos olarak Gothia’ya döndükten sonra, Hıristiyanlara yönelik zulüm sebebiyle cemaatiyle birlikte bölgeyi terk ettiği 348 yılına kadar yaptıklarıyla Gotlar üzerinde daha çok etkili olmuştur. Bu süreçte o, Gothia piskoposu olarak bölgede en üstün dinî otorite haline gelmiş ve bölgede pek çok kilise kurmaya çalışmıştır. Ancak onun bu çabaları Gotların kabilevi toplum yapısını sürdürmesi, piskoposluk düzenini gerektiren büyük şehirlerin henüz kurulmaması ve kilise hiyerarşik düzeninin oturmamış olması gibi nedenlerle yerel kiliselerle sınırlı kalmış, piskoposlar

²⁵⁹ Todd, *Everyday Life of the Barbarians*, 142; Boškailo, *Gotlar Bosna’da*, 148.

²⁶⁰ Ulfilas’ın Yunanca, Latince ve Gotça bildiğine dair bkz. Bennett, *An Introduction to the Gothic Language*, 22; McHugh, “Ulfilas”, 1149.

²⁶¹ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (33.53).

²⁶² Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (33.54).

²⁶³ Thompson, “Early Visigothic Christianity (Continuation)”, 797-798. Ayrıca bkz. Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (38.60). Ulfilas’ın kaleme aldığı eserlerin çoğu, Vizigotların Ariusçu inancından Katolik inanca geçmeleri sürecine dahil olan 589 yılında Kral Recared’in emriyle imha edilmiştir. Kalanları da zamanla kaybolmuştur. Bkz. Thompson, “Early Visigothic Christianity (Continuation)”, 798.

ataması mümkün olmamıştır. Bununla birlikte o, Gothia'daki bu yerel kiliseler için presbiter ve diyakozlar görevlendirmiştir.²⁶⁴

Ulfilas, Gothia'da bulunduğu dönemde Hıristiyanlara yönelik zulüm başlamadan önce de Gotlar ile Roma İmparatorluğu arasında gerginlik olduğu için Roma'dan, Romalı Hıristiyan ruhban talebinde bulunamamış ve açtığı kiliselere din adamı atamakta zorlanmıştır. Bu sebeple de o, ruhban sınıfını az sayıdaki Hıristiyan Gotlar arasından ya da kendisi gibi Roma vatandaşı esirlerin soyundan gelen kimselerden seçmek zorunda kalmıştır. Böylece Tuna'nın kuzeyindeki Got Kilisesi, Ulfilas'ın piskopos atanması haricinde çoğunlukla bağımsız bir yapı arz etmiştir.²⁶⁵ Bu bağımsızlık Gothia Kilisesi'nin, zamanla bölgedeki tüm Hıristiyanların Kilisesi olmaktan Gotların Kilisesi olmaya doğru evrilmesine yol açmıştır. Ulfilas'ın açtığı kiliselere Gotlardan atamalar yapması, Gothia Kilisesi'nin evrilmesini hızlandırmıştır.

Ulfilas Got Kilisesi'nin şekillenmesi ve teoloji alanında yaptıkları yanında fikirlerini yeni nesillere aktarma hususunda aynı şekilde çaba sarfetmiş ve bu amaçla öğrenciler yetiştirmiştir. Onun yetiştirdiği öğrencilerden Auxentius, anne ve babasının kendisini Mezya'da yaşayan Ulfilas'ın eğitimine teslim ettiklerini anlatmıştır.²⁶⁶ Auxentius kendisi dışında bir kimseden bahsetmemiştir. Ancak başka birçok kişinin de çocuklarını Ulfilas'ın eğitimine teslim etmiş olması oldukça muhtemel görülmüştür. Nitekim bazı kaynaklarda Auxentius'un, Ulfilas'ın yetiştirdiği öğrencilerden sadece birisi

²⁶⁴ Thompson, "Early Visigothic Christianity (Continuation)", 795-796. Ayrıca bkz. Schäferdiek, "Germanic and Celtic Christianities", 2/53.

²⁶⁵ Thompson, "Early Visigothic Christianity (Continuation)", 795-796.

²⁶⁶ Heather - Matthews, *The Goths in the Fourth Century* (34.55).

olduğu ve onun haricinde Poetovio, Julianus ve Maximin isimli öğrencilerinin olduğundan bahsedilmiştir.²⁶⁷

Ulfilas, Got dilindeki ilk yazılarını eğitim amacıyla kaleme almıştır. Kaleme aldığı ilk yazılarını öğrencileri ve ruhbanları arasında dağıtmış ve onların eğitimlerine bu eserler üzerinden devam etmiştir. Ulfilas, Gotça'yı aktif bir şekilde dini vazifeleri ve statüsü için kullanmayı planlamış, öğrencilerine öncelikle Gotça eğitimi vermiş ve bu eğitimleri aynı zamanda yeni tasarladığı dili geliştirmek için bir fırsat olarak kullanmıştır. O, Gotça Kitab-ı Mukaddes çevirisini bile öğrencilerinin eğitimine aracı kılmış, çeviri için öğrencilerinden seçme bir komisyon oluşturmuş ve bu komisyona önderlik ederek Kitab-ı Mukaddes çevirisini yapmıştır.²⁶⁸

Ulfilas'ın benimsediği eğitim yöntemi kendi içinde devamlılık arzeden bir sistemin temelini atmıştır. Ulfilas'ın öğrencileriyle birlikte Kitab-ı Mukaddes çevirisine geçmeden önce hazırlık amacıyla yaptığı Gotça çalışmalar, o dönemde Kitab-ı Mukaddes'i Gotça çevirisinden okumak isteyen bir kimsenin öncelikle onun eğitim amacıyla yazdığı eserlerin büyük çoğunluğu üzerinde çalışmış olmasını gerekli kılmıştır.²⁶⁹

Ulfilas'ın kaleme aldığı çalışmaları öğrencilerinin eğitimi için kullanması ve Kitab-ı Mukaddes'i anlayabilmek için Ulfilas'ın teolojik görüşlerinin de içinde yer aldığı önceki eserlerini okuma gerekliliği, Ulfilas teolojisine yoğunlaşmayı beraberinde

²⁶⁷ Bkz. Boşkailo, *Gotlar Bosna'da*, 136.

²⁶⁸ Friedrichsen, *Gothic Studies*, 104; Wolfram, *History of the Goths*, 75; Kulikowski, *Rome's Gothic Wars*, 110; Falluomini, "The Gothic Version of the New Testament", 329; Wolfram, *Germenler: Kökenleri ve Roma Dünyasıyla İlişkileri*, 94.

²⁶⁹ Thompson, "Early Visigothic Christianity (Continuation)", 798; Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, 116.

getirmiştir. Böylece Ulfilas'ın Kitab-ı Mukaddes çevirisi ve teolojisi birbirini zorunlu kılmış, ayrılmaz bir bütün oluşturmuşlardır. Onun Kitab-ı Mukaddes çevirisi okuyucuyu teolojisine, teolojisi ise Kitab-ı Mukaddes çevirisine yönlendirmiştir. Ulfilas, yaptığı bu çalışmalarla hem Gotlara bir miras bırakmış hem de teolojisine ilgi duyulmasını sağlayarak bıraktığı mirasın devamlılığı için uygun şartları oluşturmuştur.

Ulfilas'ın yukarıda zikrettiğimiz faaliyetleri sonraki süreçte oldukça olumlu bir sonuç vermiş ve onun etkisi ölümünden sonra çok daha görülür hale gelmiştir. Böylece Ulfilas ve öğrencilerinin oluşturduğu ekol, Ariusçu çizgideki Hıristiyanlık anlayışının temsilcisi konumuna gelmiştir. Nitekim V. yüzyıla damga vuran ve İtalya'da Ostrogot Krallığı kuran Got Kral Theodorik ve sonraki dönemdeki krallar, inanç olarak Ulfilas ekolünü takip etmişlerdir. Theodorik, gündelik dilde Ulfilas'ın oluşturduğu Gotça'nın; ibadetlerde ise Ulfilas'ın çevirdiği Gotça Kitab-ı Mukaddes'in kullanılmasını yaygınlaştırmış²⁷⁰ ve kendisini Ariusçu teolojinin koruyucusu olarak görmüştür.²⁷¹ V. yüzyılda İber Yarımadası'na yerleşen Vizigotlar da VI. yüzyıl sonuna kadar, tıpkı Ostrogot akrabaları gibi Ariusçuluğa ve Ulfilas'ın çevirisine bağlı kalmışlardır. Özetle Got krallıklar VI. yüzyıl sonuna uzanan uzun bir süre boyunca Gotça Kitab-ı Mukaddes'i kullanmış ve Ulfilas'ın Ariusçuluğunu benimsemişlerdir.²⁷²

VI. yüzyıldan sonra Ulfilas'ı merkeze alan Hıristiyanlık anlayışı daha çok bölgesel seyretmiştir. Got tarihçi Jordanes, bu yüzyılda kaleme aldığı meşhur eseri *Getica*'da, Mezya bölgesinde Ulfilas'ı takip eden ve "Gothi minores" (Küçük Gotlar)

²⁷⁰ Boşkailo, *Gotlar Bosna'da*, 137.

²⁷¹ Doğan, *Aryüsçü Hristiyanlık: Gotlar Dönemi ve Sonrası*, 176-177. Ayrıca bkz. Gwynn, *The Goths*, 67.

²⁷² Kulikowski, *Rome's Gothic Wars*, 110; James, *Europe's Barbarians, AD 200-600*, 196, 222; Smither, *Mission in the Early Church*, 102; Wolfram, *Germenler: Kökenleri ve Roma Dünyasıyla İlişkileri*, 94. Ayrıca bkz. Burns, *A History of the Ostrogoths*, 150; Doğan, *Aryüsçü Hristiyanlık: Gotlar Dönemi ve Sonrası*, 183-184.

olarak adlandırdığı Gotların yaşadığından bahsetmiştir.²⁷³ Jordanes bu ifadeleriyle, bölgedeki Gotların, Ulfilas'ın ölümünden sonra bile onun ilkeleri ve öğretilerine sadık kaldıklarını vurgulamıştır. Ulfilas zamanında Mezya'ya yerleşen bu Got topluluğunun ondan yaklaşık iki asır sonra hala bölgede varlık göstermesi, Ulfilas'ın geride bıraktığı geleneğin etkinliğine delil teşkil etmiştir.

Yukarıda ifade ettiğimiz Jordanes'in tanıklığından daha önemli bir tanıklık, IX. yüzyılda yaşamış ve bir kronik kaleme almış keşiş Walafrid Strabo'dan gelmiştir. Strabo, kendisine yakın olan bazı kimselerin, Tomis (Köstence çevresi) bölgesini gezdiklerini ve kendisine şaşkınlık ve hayret içerisinde burada Gotça Kitab-ı Mukaddes okuyan ve ibadetlerini Gotça sürdüren Arianusçu bir topluluktan bahsettiklerini anlatmıştır.²⁷⁴ Strabo'nun aktardığı olay, IX. yüzyılda hala Ulfilas'ın bıraktığı dini ve sosyal geleneği sürdüren Gotların yaşadıklarını göstermesi açısından önem arz etmiştir. Bu örnekler Ulfilas'ın öldükten sonra en azından IX. yüzyıla kadar Gotların Hıristiyanlaşması ve Hıristiyanlığı yaşamaları üzerinde etkisinin olduğunu ortaya koymuştur.

²⁷³ Jordanes, *Getica: The Origin and Deeds of the Goths* (LI.267). Roma tarihinde coğrafyalara ve halklara yönelik isimlendirmelere bakıldığı zaman minor ve türevi kelimelerin Roma'ya aidiyet anlamı taşıdığı dikkat çekmektedir. Örneğin "Germania Magna" ismi, Cermen topraklarında Roma sınırı dışında kalan bölge için kullanılmaktadır. Aynı şekilde "Asia Magna" da Asya bölgesinin Roma sınırı dışında kalan kısmına karşılık gelmektedir. Buna karşılık Anadolu için kullanılan "Asia Minor" Asya'nın Roma'ya ait olan kısmını belirtmektedir. Bir diğer örnek de "Scythia Magna" ve "Scythia Minor" isimlendirmelerinde görülmektedir. Tıpkı bu örneklerde olduğu gibi Gothi Minores de küçük Gotlar anlamına gelmekte ve Gotlar arasında henüz 376 yılından önce Roma'yı benimseyen ve Roma topraklarına yerleşen kesimi ifade etmektedir. Bkz. Wolfram, *History of the Goths*, 81; Wolfram, "Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum", 25; Wolfram, "Vulfila, Bishop and Secular Leader of His People but not Their Apostle", 131-132.

²⁷⁴ Bkz. Wolfram, "Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum", 26; Milev, "Wulfila's Cultural Heritage in Bulgaria and the Eastern Orthodox Tradition", 126.

Argenteus Kodeksi'nin taşıdığı bazı özellikler Ulfilas'ın ölümünden sonra onun geleneğinin sürdürdüğüne işaret eden ipuçları sunmaktadır. Kodeksi üretmek için kullanılan parşömenin tam hesaplanmış olması ve kodeksin gümüş renklerle süslenmesi, yapılan çeviri faaliyetinde tecrübe sahibi olunduğunu ve Ostrogot döneminde hem Argenteus Kodeksi öncesinde hem de sonrasında pek çok Gotça nüshanın yazıldığını düşündürmektedir. VI. yüzyılın Ostrogot başkenti Ravenna şehrinde yer alan ve Ariusçular için dönemin en önemli kilisesi olma özelliği taşıyan Kutsal Ruh Kilisesi'nde (günümüzde St. Anastasia), o dönemde kilisede görevli ruhbanların isimlerini taşıyan bir liste bulunmuştur. 551 yılına ait olduğu sanılan listede on dokuz ruhbanın ismi ve imzası yer almıştır ve bunlardan dördü imzalarını Ulfilas'ın oluşturduğu Gotik harflerle atmışlardır. On dokuz kişinin isimlerinden oluşan liste o dönemde kilisede görevli olan rahip ve diyakozların yanı sıra kapıcılar ve iki de kâtibin isimlerini içermiştir. Bu iki kâtip, Argenteus Kodeksi'nin yazarları olarak takdim edilmişlerdir. Kâtiplerden birisinin adının Wiljarith olduğu belirtilmiş ancak diğerinin adı okunamamıştır.²⁷⁵ Argenteus Kodeksi'nin taşıdığı özellikler ve 551 yılında bulunan liste, Ulfilas'ın geride bıraktığı geleneğin Kitab-ı Mukaddes çevirileri vasıtasıyla devam ettiğini göstermesi açısından önem taşımaktadır. Bu durum hem Ulfilas'ın kendi döneminde yetiştirdiği öğrencilerinin devamlılık arz ettiğini hem de Kitab-ı Mukaddes çevirisinin kullanımının zamanla yaygınlaştığını kanıtlamaktadır.

Ulfilas'ın Ariusçuluğu, Gotik alfabeyi bulması ve Kitab-ı Mukaddes'i Gotça'ya çevirmesi Got kimliğinin oluşması ve pekişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu bağlamda onun Kitab-ı Mukaddes çevirisi Gotik yazı dilini doğurmuştur. Böylece yazı dili Gotlara yeni bir amaç ve varlık aşlamıştır. Ulfilas'ın dil ile alakalı çabaları sadece

²⁷⁵ Wolfram, *History of the Goths*, 325; Dunn, *Belief and Religion in Barbarian Europe c.350-700*, 52-53.

Ayrıca bkz. James, *Europe's Barbarians, AD 200-600*, 88.

Got halkına özgün bir kimlik kazandırmakla kalmamış aynı zamanda kültürel çeşitlilik katmıştır. Ulfilas'ın hem Roma İmparatorluğu'nun kullandığı iki dile hem de Gotların diline hâkim olması, yaşadığı ortamın zengin bir kültüre sahip olduğuna işaret etmiş ve onun beraberindekilerle beraber farklı kültürlere açık bir ortam oluşturmaya olanak tanımıştır. Ariusçu Hıristiyanlık ise Gotlara, zaman zaman düşman olarak görülen Roma'nın benimsediği inançtan farklı bir inanç sunmuş ve bir anlamda bağımsızlıklarının sembolü olmuştur. Dil ve dindeki bu bağımsızlaşma onları asimile olmaktan kurtarmış, özgünlüklerini korumalarını sağlamış, kısa zamanda Gotları ayrı bir Hıristiyan topluluğu haline getirmiş ve Gotlar, ilerleyen yüzyıllarda önce İtalya sonra İspanya topraklarında krallıklar kurmuşlardır.²⁷⁶

Ulfilas'ın hayatı boyunca gerçekleştirdiği faaliyetler ve çabalar, kendi döneminden ziyade ileriye yönelik sonuçlar vermiştir.²⁷⁷ Bu sonuçlar onun yazılı, sözlü ve kurumsal olarak ortaya koyduğu mirasın sonraki nesillere aktarılması olmuştur. Ulfilas ekolü, Ulfilas'ın kendisinden sonraki Gotlar arasında bilinmesini ve Hıristiyanlık biçiminin benimsenmesini sağlayan; yetiştirdiği öğrenciler, yazmış olduğu eserler ve bölgede açtığı kiliseler toplamını ifade etmektedir. Başka bir deyişle Ulfilas ekolü; Ulfilas'ın teolojisi ve Kitab-ı Mukaddes çevirisinin, onun öğrencileri, yazdıkları ve kurduğu kiliseler vasıtasıyla yayılması anlamına gelmiştir. Bu ekol somut bir çatı altında değil, nesilden nesile geçen soyut bir gelenek şeklinde varlığını sürdürmüştü, bunun temelinde ise Ulfilas'ın teolojisi ve Kitab-ı Mukaddes'i Gotça'ya çevirmesi yer almıştır.

²⁷⁶ Bkz. Rubin, "The Conversion of the Visigoths to Christianity", 54; Rassendren, "Little Wolf and the Alphabet: Nationality and its Spaces", 23-28.

²⁷⁷ Wiles, *Archetypal Heresy: Arianism through the Centuries*, 42; Schäferdiek, "Germanic and Celtic Christianities", 2/54.

SONUÇ

Gotlar, Hıristiyanlık inancını kabul eden ilk Cermen halkı olmakla diğerlerinden temayüz etmektedir. Bu halkın Hıristiyanlaşmasında Gotların havarisi olarak betimlenen Ulfilas'ın önemli bir rolünün olduğu iddia edilmektedir. Çalışmamızda inceleme konusu edindiğimiz Ulfilas hakkında, Gotların Hıristiyanlığa geçişi hususunda bilinen en meşhur sima olması sebebiyle çok farklı görüşlerin ileri sürüldüğü dikkati çekmektedir. Bu farklı görüşler hem Ulfilas'tan bahseden az sayıdaki Geç Antik Çağ eserinde hem de modern çalışmalarda karşımıza çıkmakta ve onun hayatı ve ölümünden Gotlar arasındaki rolüne kadar geniş bir sahada kendisini göstermektedir.

Ulfilas hakkında farklı görüşlere yer vererek kendi sonuçlarımıza ulaşmaya gayret ettiğimiz çalışmamızın sonunda ortaya bir Ulfilas biyografisi çıkmıştır. Bu biyografiye göre Ulfilas 311 yılında daha önce Roma'nın Daçya eyaleti olan ancak Gotların eline geçmesiyle Got toprakları haline gelen Gothia'da doğmuştur. Aslen Kapadokya kökenli olmasına rağmen Gotlaşmış bir ailede dünyaya gelmiştir. Doğduğu yer hakkında kesin bir bilgi elimize ulaşmamıştır. Gothia'daki Kilise'de Kutsal Kitap okuyucusu olarak ruhbanlık hayatına başlayan Ulfilas, 337 yılına kadar bu görevi sürdürmüştür. 337 yılında Roma İmparatorluğu ile iyi ilişkiler içerisinde olan bazı Got beyleri tarafından Gothia Kilisesi'ne piskopos olarak atanması talebiyle imparatorluk topraklarına gönderilmiştir. Bu ziyaret sırasında Nikomedeia Piskoposu Eusebius tarafından Gotların Piskoposu olarak takdis edilmiş ve Gothia'daki Kilise'nin başına getirilmiştir.

Ulfilas piskopos olarak Gothia'ya döndükten sonra on bir yıl boyunca bu görevine devam etmiştir. 348 yılında Got beylerinin en üstünde yer alan Aorik tarafından Hıristiyanlara yönelik başlatılan zulüm döneminde, İmparator Konstantius'un izniyle, beraberindeki bir grup Gotla birlikte Roma sınırları içerisinde yer alan Mezya topraklarına yerleşmiştir. Ulfilas 348 yılı itibariyle beraberindekilerle birlikte bu bölgede yaşamaya başlamış ve 383 yılında ölmüştür.

Ulfilas'ın Gotlar ve Roma İmparatorluğu arasındaki statüsüne bakıldığında onun dini ve siyasi statüye ve tanınırlığa sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte incelememiz neticesinde Ulfilas'ın statüsü, kaynaklarda ileri sürülen iddiaların aksine tüm Roma ve Got dünyasını kuşatacak düzeyde değildir ve ona fazla ayrıcalık tanımamaktadır. Ulfilas dini ve siyasi konumuna rağmen Got topraklarından sürgün edilmekte ve bir daha geri dönememektedir. Ulfilas Mezya bölgesine yerleştikten sonra bölgede kendisiyle beraber yaşayan Gotlar arasında önemli bir konuma yükselmekle birlikte, onun bu konumu bölgesel kalmakta ve Gothia topraklarına uzanmadığı farkedilmektedir.

Gotların Ulfilas öncesinde Hıristiyanlıkla tanışıp tanışmadığı ve tanışmaları durumunda bu dini benimseme oranları tartışma konusu olmuştur. Yaptığımız incelemeler bize, Gotların Ulfilas'tan önce Hıristiyanlıkla tanıştığını ve bazı Hıristiyan gruplarla bir arada yaşadıklarını ancak Hıristiyan Got sayısının çok olmadığını göstermiştir. Ulfilas öncesinde Gothia'da altı farklı Hıristiyan grup tespit edilmiş, ancak bu gruplara mensup Got sayısının fazla olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum Ulfilas'ın Hıristiyanlığı benimseyen ilk Cermen halkı olan Gotların bilinen en meşhur piskoposu olmasını sorgulamamıza yol açmış ve sorgulamalarımız sonucunda pek çok çalışmanın ileri sürdüğünün aksi sonuçlara ulaşılmıştır.

Ulfilas'ın Gotların misyoneri olduğu ifade edilmekle birlikte onun, Gothia'da bulunmasının öncelikli sebebinin misyonerlik olmadığını ve onun esas itibarıyla Gothia'da bulunan bütün Hıristiyan gruplara gönderilmiş bir piskopos olduğunu tespit etmiş bulunmaktayız. Ulfilas'ın öncelikli amacının, Gotları ya da oradaki diğer etnik grupları Hıristiyanlaştırmak değil, bölgede mevcut olan Hıristiyan Kilisesi'ni sağlam bir zemine oturtmak olduğu anlaşılmaktadır.

Ulfilas, yaşamı süresince Gothia'daki Kilise'de Hıristiyan grupların hepsine piskopos olarak atanmış olmasına ve doğrudan Gotları muhatap almamasına rağmen hayatı boyunca yaptığı faaliyetler onun ölümünden sonra Gotlar tarafından benimsenmesini beraberinde getirmiştir. Ulfilas yaşarken başta Kitab-ı Mukaddes çevirisi olmak üzere yaptığı işlerle Gotlar arasında belirli bir saygınlığa erişmiş, onun bu saygınlığı ölümünden sonra daha da artmıştır. Böylece o, öldükten sonra bıraktığı etkiyle yaşarken ikincil önceliği olan Gotların misyoneri ve havarisi konumuna yükseltilmiştir. Ulfilas'ın Kitab-ı Mukaddes'i Gotça'ya çevirmesi Cermen diline bir alfabe kazandırmış ve yaptığı çeviri herhangi bir Cermen dilinde yapılmış ilk yazılı çalışma olma özelliğini taşımıştır. Martin Luther'den asırlar önce Kitab-ı Mukaddes'in bir Cermen diline çevrilmiş olması hem Ulfilas'ı hem de Gotça Kitab-ı Mukaddes'i Hıristiyanlık ve Got tarihinde çok önemli bir konuma yerleştirmiştir.

Ulfilas'ın öldükten sonra Gotların Hıristiyanlaşmasında etkili olmasını sağlayan diğer yönü teolojik görüşleridir. Onun teolojisi hakkında farklı görüşler ileri sürülmekle birlikte çalışmamız neticesinde Baba ve Oğul arasında mutlak bir ayrımı öngören anomean Ariusçuluk ekolüne mensup olduğu anlaşılmaktadır. Ulfilas'ın öldükten sonra Gotların Hıristiyanlaşmasındaki etkisi Kitab-ı Mukaddes çevirisi ve teolojisiyle sınırlı kalmamakta bu iki çabanın devam etmesini ve sonraki nesillere aktarılmasını sağlayan ve Ulfilas ekolü şeklinde adlandırdığımız sistemle en azından IX. yüzyıla kadar devam etmektedir. Ulfilas ekolü; onun verdiği vaazlar, açtığı yerel kiliseler, bu kiliselere atadığı ruhbanlar, yazdığı metinler ve yetiştirdiği öğrencileri kuşatan bir kavram olarak karşımıza çıkmakta ve onun, ölümünden sonra tanınmasını ve takip edilmesini sağlayan, merkezinde Kitab-ı Mukaddes çevirisi ve teolojisinin olduğu her türlü çabaya karşılık gelmektedir. Çalışmamızda; bir piskopos, vaiz, teolog, yazar, zaman zaman siyasi bir lider, tercüman, arabulucu ve dilbilimci olan Ulfilas'ın, önemli bir figür olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Agibalova, Ye. - Donskoy, G. Ortaçağ Tarihi. çev. Çağdaş Sümer. İstanbul: Yordam Kitap, 2019.
- Altunkanat, Sedat. "Hıristiyanlıkta Monofizit ve Diyofizit Kristolojinin Konsiller Açısından Değerlendirilmesi". Kesit Akademi Dergisi 6/24 (2020), 389-413.
- Balg, Gerhard Hubert. The First Germanic Bible Translated from the Greek by the Bishop Wulfila in the Forth Century. Milwaukee: The Germania Publishing Co., 1891.
- Barnes, Timothy David. Constantine and Eusebius. Cambridge: Harvard University Press, 1981.
- Barnes, Timothy David. "Constantine and the Christians of Persia". Journal of Roman Studies 75 (1985), 126-136.
- Barnes, Timothy David. "The Consecration of Ulfila". The Journal of Theological Studies 41/2 (1990), 541-545.
- Baş, Bilal. "Monoteist Bir Hıristiyanlık Yorumu: Aryüşçülük Mezhebi". Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi 9 (2000), 167-200.
- Bennett, William H. An Introduction to the Gothic Language. New York: The Modern Language Association of America, 1980.
- Bonney, Richard. The Thirty Years' War 1618-1648. Oxford: Osprey Publishing, 2002.
- Boşkailo, Bisera Suljiç. Gotlar Bosna'da. çev. Saffet Atalay. İstanbul: Lutka Kitap, 2021.
- Bradley, Henry. The Story of the Goths. New York: G.P. Putnam's Sons, 1888.
- Burns, Thomas Samuel. A History of the Ostrogoths. Bloomington: Indiana University Press, 1984.

- Bury, John Bagnell. Barbarların Avrupa'yı İstilas. çev. İslam Kavas - Yusuf Akbaba. İstanbul: Kronik Kitap, 2020.
- Canivet, Pierre. "Theodoret of Cyr". New Catholic Encyclopedia. ed. Thomas Carson. 13/878-879. Detroit: Thomson/Gale, 2003.
- Cayrê, Fulbert. Kilise Babaları'nın Tarihi ve Doktrinleri. çev. Mehmet Aydın. 2 Cilt. Konya: Literatürk Academia Yayınevi, 2021.
- Chiovaro, Francesco Paolo. "Sozomen". New Catholic Encyclopedia. ed. Thomas Carson. 13/372-373. Detroit: Thomson/Gale, 2003.
- Craughwell, Thomas J. How the Barbarian Invasions Shaped the Modern World. Beverly: Fair Winds Press, 2008.
- Cunliffe, Barry. The Extraordinary Voyage of Pytheas the Greek. London: Penguin Books, 2002.
- Di Berardino, Angelo. "Clergy". Encyclopedia of Ancient Christianity. ed. Angelo Di Berardino. 1/554-556. Illinois: Downers Grove InterVarsity Press, 2014.
- Doğan, Servet. Aryüşü Hristiyanlık: Gotlar Dönemi ve Sonrası. Ankara: Eskiyei Yayınları, 2021.
- Douse, Thomas Le Marchant. An Introduction, Phonological, Morphological, Syntactic to the Gothic of Ulfilas. London: Taylor and Francis, 1886.
- Dressler, Hermigild. "Socrates, Byzantine Historian". New Catholic Encyclopedia. ed. Thomas Carson. 13/293. Detroit: Thomson/Gale, 2003.
- Duchesne, Louis. Early History of the Christian Church. 2 Cilt. London: John Murray Publishers, 1907.

- Dunn, Marilyn. *Belief and Religion in Barbarian Europe c.350-700*. London: Bloomsbury, 2013.
- Duygu, Zafer. İsa, Pavlus, İnciller. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2019.
- Ebbinghaus, Ernst Albrecht. “The Date of Wulfila’s Episcopal Ordination”. *Neophilologus* 2/75 (1991), 311-313.
- Ebbinghaus, Ernst Albrecht. “Ulfila(s) or Wulfila?” *Historische Sprachforschung / Historical Linguistics* 104/2 (1991), 236-238.
- Epiphanius of Salamis. *The Panarion of Epiphanius of Salamis, Books II and III. De Fide*. çev. Frank Williams. thk. Johannes van Oort - Einar Thomassen. Leiden: Brill, 2013.
- Erpek, Can. “Geç Antik Dönem’de Kapadokya’da Kentler”. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10/2 (2020), 642-657.
- Eusebius. *Life of Constantine*. çev. Averil Cameron - Stuart G. Hall. Oxford: Clarendon Press, 1999.
- Falluomini, Carla. “The Gothic Version of the New Testament”. ed. Bart D. Ehrman - Michael W. Holmes. 329-350. *New Testament Tools, Studies and Documents* 42. Leiden: Brill, 2013.
- Faulkner, Neil. *Roma: Kartalların İmparatorluğu*. çev. Çağdaş Sümer. İstanbul: Yordam Kitap, 2020.
- Fensham, Charles F. *The Books of Ezra and Nehemiah*. William B. Eerdmans Publishing, 1982.

- Fischer, Svante. "Literacy and Text Production in the Age of Germanic Kleptocracy – The Elusive Case of Theoderic". *Wulfila 311-2011 International Symposium*. ed. Anders Kaliff vd. 97-113. Uppsala: Uppsala University, 2011.
- Frassetto, Michael. "Visigoths". *Encyclopedia of Barbarian Europe: Society in Transformation*. 355-361. Santa Barbara: Abc & Clio, 2003.
- Friedrichsen, George Washington Salisbury. *Gothic Studies*. Oxford: Blackwell Publishing, 1961.
- "Denmark". *Worldmark Encyclopedia of Nations*. ed. Timothy L. Gall - Jeneen M. Hobby. 5/169-186. Detroit: Thomson Gale, 2007.
- "Germany". *Worldmark Encyclopedia of Nations*. ed. Timothy L. Gall - Jeneen M. Hobby. 5/261-284. Detroit: Thomson Gale, 2007.
- Goffart, Walter. *Barbarian Tides: The Migration Age and the Later Roman Empire*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2006.
- Gündüz, Şinasi. *Din ve İnanç Sözlüğü*. Ankara: Vadi Yayınları, 1998.
- Gwynn, David M. *The Goths*. London: Reaktion Books, 2017.
- Halsall, Guy. *Barbarian Migrations and the Roman West, 376-568*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- Halsall, Guy. "The Barbarian Invasions". *The New Cambridge Medieval History*. 1/35-56. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- Hanson, Richard Patrick Crosland. *The Search for The Christian Doctrine of God: The Arian Controversy 318-381*. Edinburgh: T&T Clark, 1988.
- Heather, Peter. "Foedera and Federati of the Fourth Century". *From Roman Provinces to Medieval Kingdoms*. ed. Thomas F. X. Noble. 242-256. London: Routledge, 2006.

- Heather, Peter. *Goths and Romans: 332-489*. Oxford: Clarendon Press, 1991.
- Heather, Peter. *Gotlar*. çev. Erkan Avcı. Ankara: Phoenix Yayınevi, 2012.
- Heather, Peter. "The Crossing of the Danube and the Gothic Conversion". *Greek Roman and Byzantine Studies* 27/3 (1986), 289-318.
- Heather, Peter. "The Huns and the End of the Roman Empire in Western Europe". *The English Historical Review* 110/435 (1995), 4-41.
- Heather, Peter - Matthews, John. *The Goths in the Fourth Century*. Liverpool: Liverpool University Press, 1991.
- Heil, Uta. "The Homoians". *Arianism: Roman Heresy and Barbarian Creed*. ed. Guido M. Berndt - Roland Steinacher. 85-115. Burlington: Ashgate Publishing Company, 2014.
- Heine, Ronald E. "Cappadocia". *Encyclopedia of Early Christianity*. ed. Everett Ferguson. 213-215. New York: Routledge: Taylor & Francis, 1990.
- Herodotos. *Tarih*. çev. Müntekim Ökmen. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 20. Basım, 2021.
- Hinds, Kathryn. *Barbarians! Goths*. New York: Marshall Cavendish, 2009.
- Irvin, Dale T. - Sunquist, Scott W. *History of the World Christian Movement*. Maryknoll: New York: Orbis Books, 2007.
- Isidore of Seville. *Isidore of Seville's History of the Goths, Vandals and Suevi*. çev. Guido Donini - Gordon B. Ford Jr. Leiden: Brill, 1970.
- Isidore of Seville. *The Etymologies of Isidore of Seville*. çev. Stephen A. Barney vd. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

James, Edward. Europe's Barbarians, AD 200-600. New York: Routledge: Taylor & Francis, 2009.

Jordanes. Getica: The Origin and Deeds of the Goths. çev. Charles Christopher Mierow. North Carolina: Fyrnlore Bookmearsing, 2019.

Kozan, Mert. "Gotların Anayurdu ve Kökeni". Tarih Araştırmaları Dergisi 33/55 (2014), 71-90.

Kulikowski, Michael. Rome's Gothic Wars. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

Landon, Edward H. A Manual of Councils of the Holy Catholic Church. Edinburgh: John Grant, 1909.

Le Goff, Jacques. Ortaçağ Batı Uygarlığı. çev. Hanife Güven - Uğur Güven. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 3. Basım, 2019.

Marcellinus, Ammianus. Roma Tarihi. çev. Samet Özgüler. İstanbul: Historia Yayınları, 2020.

Mathisen, Ralph W. "Barbarian 'Arian' Clergy, Church Organization, and Church Practices". Arianism: Roman Heresy and Barbarian Creed. ed. Guido M. Berndt - Roland Steinacher. 145-191. Burlington: Ashgate Publishing Company, 2014.

Mathisen, Ralph W. "Barbarian Bishops and the Churches 'in Barbaricis Gentibus' During Late Antiquity". Speculum 72/3 (1997), 664-697.

McHugh, Michael P. "Ulfilas". Encyclopedia of Early Christianity. ed. Everett Ferguson. 1149. New York: Routledge: Taylor & Francis, 1990.

Metzger, Bruce M. - Ehrman, Bart D. The Text of the New Testament: Its Transmission, Corruption and Restoration. Oxford: Oxford University Press, 2005.

- Michelson, David A. *The Practical Christology of Philoxenos of Mabbug*. Oxford: Oxford University Press, 2014.
- Milev, Rossen. "Wulfila's Cultural Heritage in Bulgaria and the Eastern Orthodox Tradition". *Wulfila 311-2011 International Symposium*. ed. Anders Kaliff vd. 125-137. Uppsala: Uppsala University, 2011.
- Moretti, Paola Francesca. "Orality in the Gesta Concilii Aquileiensis (AD 381)". *Philologia Classica* 14/1 (2019), 107-120.
- Munier, Charles. "Council". *Encyclopedia of Ancient Christianity*. ed. Angelo Di Berardino. 1/625-626. Illinois: Downers Grove InterVarsity Press, 2014.
- Murphy, Francis Xavier. "Philostorgius". *New Catholic Encyclopedia*. ed. Thomas Carson. 11/307. Detroit: Thomson/Gale, 2002.
- Murphy, Francis Xavier. "Ulfilas". *New Catholic Encyclopedia*. ed. Thomas Carson. 14/281. Detroit: Thomson/Gale, 2003.
- Nordgren, Ingemar. *The Well Spring of the Goths*. New York: IUniverse Inc., 2004.
- Orosius. *Seven Books of History Against the Pagans*. çev. Andrew T. Fear. Liverpool: Liverpool University Press, 2010.
- O'Shea, W.J. "Ordinations in the Roman Rite". *New Catholic Encyclopedia*. ed. Thomas Carson. 10/634-642. Detroit: Thomson/Gale, 2003.
- Parvis, Sara. "Was Ulfila Really a Homoian?" *Arianism: Roman Heresy and Barbarian Creed*. ed. Guido M. Berndt - Roland Steinacher. 49-65. Burlington: Ashgate Publishing Company, 2014.

- Peterson, Roy - Gravelle, Gilles. "Evangelicals and Bible Translation". *Evangelicals Around The World*. ed. Brian C. Stiller vd. 199-203. Nashville: Thomas Nelson, 2015.
- Philostorgius. *Church History*. ed. John T. Fitzgerald. çev. Philip R. Armidon. thk. William Adler - Everett Ferguson. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2007.
- Rassendren, Etienne. "'Little Wolf' and the Alphabet: Nationality and its Spaces". *Artha-Journal of Social Sciences* 17/3 (2018), 15-35.
- Rosen, Klaus. *Kavimler Göçü*. çev. Mehmet Yıldırım. İstanbul: Runik Kitap, 2021.
- Rubin, Zeev. "The Conversion of the Visigoths to Christianity". *Museum Helveticum* 38/1 (1981), 34-54.
- Schäferdiek, Knut. "Germanic and Celtic Christianities". *The Cambridge History of Christianity: Constantine to c. 600*. ed. Augustine Casiday - Frederick W. Norris. 2/52-69. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- Scott, Charles Archibald Anderson. *Ulfilas: Apostle of the Goths*. Cambridge: Macmillan and Bowes, 1885.
- Seignobos, Charles. *Avrupa Kavimlerinin Mukayeseli Tarihi*. 2 Cilt. İstanbul: Kanaat Kitabevi, 1939.
- Simek, Rudolf. *Germen Tanrıları ve Kültleri*. çev. Sefa Yıldız. İstanbul: Runik Kitap, 2021.
- Simons, Gerald. *Great Ages of Man: Barbarian Europe*. Virginia: Time-Life Books, 1979.
- Simpson, J.M.Y. "Gothic". *Concise Encyclopedia of Language and Religion*. ed. John F. A. Sawyer - J.M.Y Simpson. 189-190. Oxford: Elsevier, 2001.

- Simpson, J.M.Y. “Wulfila (Ulfilas) (311-382)”. Concise Encyclopedia of Language and Religion. ed. John F. A. Sawyer - J.M.Y Simpson. 499. Oxford: Elsevier, 2001.
- Sivan, Hagith. “Ulfila’s Own Conversion”. The Harvard Theological Review 89/4 (1996), 373-386.
- Smelova, Natalia Semyonovna. “The Canons of the First Ecumenical Council of Nicaea in the Manuscript IOM, RAS Syr. 34”. Written Monuments of The Orient 3/1 (2016), 35-63.
- Smither, Edward L. Mission in the Early Church: Themes and Reflections. Cambridge: James Clarke & Co, 2014.
- Socrates. The Ecclesiastical History of Socrates. çev. Anonymous. London: Henry G. Bohn, 1853.
- Sozomen. The Ecclesiastical History of Sozomen. çev. Edward Walford. London: Henry G. Bohn, 1855.
- St. Athanasius. On the Incarnation. çev. Archibald Robertson. London: D. Nutt, 1891.
- Steinhauser, Kenneth B. “The Acts of the Council of Aquileia (381 C.E.)”. Religions of Late Antiquity in Practice. ed. Richard Valantasis. 275-188. New Jersey: Princeton University Press, 2000.
- Tacitus, Cornelius. Germania. çev. Mine Sarucan. İstanbul: Alfa Kitap, 2016.
- Tekin, Oğuz. Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş. İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.
- Tetzner, Riner. Cermen Tanrı ve Kahramanlarının Efsaneleri I. çev. Arzu Yarbaş. İzmir: İlya İzmir Yayınevi, 2010.
- Theodoretus. Ecclesiastical History: A History of the Church. çev. Anonymous. London: Samuel Bagster and Sons, 1843.

- Thompson, Edward Arthur. "Christianity and the Northern Barbarians". *The Conflict Between Paganism and Christianity in the Fourth Century*. ed. Arnaldo Momigliano. 56-78. Oxford: Clarendon Press, 1963.
- Thompson, Edward Arthur. "Early Visigothic Christianity". *Latomus* 21/3 (1962), 505-519.
- Thompson, Edward Arthur. "Early Visigothic Christianity (Continuation)". *Latomus* 21/4 (1962), 794-810.
- Thompson, Edward Arthur. *The Visigoths in the Time of Ulfila*. London: Duckworth, 2. Basım, 2008.
- Todd, Malcolm. *Everyday Life of the Barbarians*. London: B.T. Batsford LTD, 1972.
- Todd, Malcolm. *The Early Germans*. Oxford: Blackwell Publishing, 2004.
- Tural, Murat. "Cermenlerin Dini Dönüşümü". *History Studies* 12/1 (2020), 317-329.
- Urbańczyk, Przemysław. "Goths Between the Baltic and Black Seas". *Ancient Europe 8000 BC-1000 AD : An Encyclopedia of the Barbarian World*. ed. Peter Bogucki - Pam J. Crabtree. 2/388-391. New York: Charles Scribner's Sons, 2004.
- Vasiliev, Alexander Alexandrovich. *The Goths in Crimea*. Cambridge, Massachusetts: The Mediaeval Academy of America, 1936.
- Wiles, Maurice. *Archetypal Heresy: Arianism through the Centuries*. Oxford: Clarendon Press, 1996.
- Williams, Rowan. "Arianism". *Encyclopedia of Early Christianity*. ed. Everett Ferguson. 107-111. New York: Routledge: Taylor & Francis, 1990.
- Wolfram, Herwig. *Germenler: Kökenleri ve Roma Dünyasıyla İlişkileri*. çev. Tuğba İsmailoğlu Kacır. İstanbul: Kronik Kitap, 2020.

Wolfram, Herwig. *History of the Goths*. çev. Thomas J. Dunlap. California: University of California Press, 1990.

Wolfram, Herwig. “Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum”. *Wulfila 311-2011 International Symposium*. ed. Anders Kaliff vd. 25-32. Uppsala: Uppsala University, 2011.

Wolfram, Herwig. “Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum, sed non apostolus eorum. Vulfila, Bishop and Secular Leader of His People but not Their Apostle”. *Arianism: Roman Heresy and Barbarian Creed*. ed. Guido M. Berndt - Roland Steinacher. 131-144. Burlington: Ashgate Publishing Company, 2014.

Young, Bailey K. “Merovingian Franks”. *Ancient Europe 8000 BC-1000 AD: An Encyclopedia of the Barbarian World*. ed. Peter Bogucki - Pam J. Crabtree. 2/396-401. New York: Charles Scribner’s Sons, 2004.

EK-1

Geç Antik Çağ'da Daçya (Gothia) ve Mezya bölgesini gösteren bir harita

(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b1/Roman_provinces_of_Illyricum%2C_Macedonia%2C_Dacia%2C_Moesia%2C_Pannonia_and_Thracia.jpg)

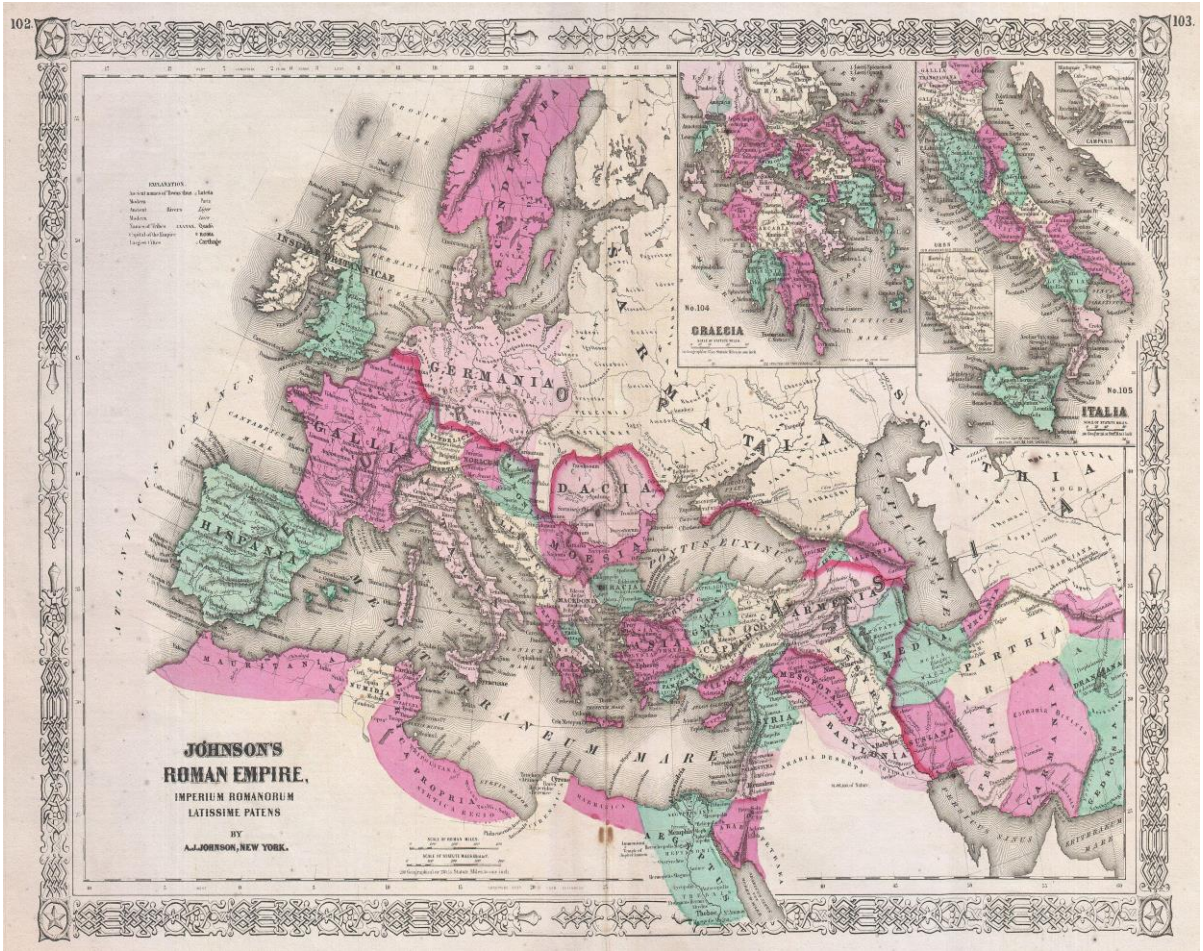
Daçya, Mezya ve Trakya haritası

[https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/ff/Thracia Cutcut from Roman provinces of Illyricum%2C Macedonia%2C Dacia%2C Moesia%2C Pannonia and Thracia.jpg](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/ff/Thracia%20Cutcut%20from%20Roman%20provinces%20of%20Illyricum%20Macedonia%20Dacia%20Moesia%20Pannonia%20and%20Thracia.jpg)

EK-3

Gotların tarihinde önemli yere sahip olan; Elbe, Oder, Vistül, Tuna, Ren, Dinyester ve Dinyeper nehirlerinin haritası.

Geç Antik Çağ'da Roma İmparatorluğu eyaletleri, Cermenler ve Sarmatların yerleşim yerlerini gösteren harita.

(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a2/1864_Johnson_Map_of_the_Roman_Empire_-_Geographicus_-_RomanEmpire-johnson-1864.jpg)

Tacitus'un, Germania adlı eserine göre, MS I. yüzyıl sonunda Tuna kuzeyindeki Cermen topraklarını gösteren harita.

(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c3/Ancient_Germania_-_New_York%2C_Harper_and_Brothers_1849.jpg)

ÖZET

ÖZCAN, Mahmut Esat, Ulfilas ve Gotların Hıristiyanlaşmasındaki Rolü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Prof. Dr. Mehmet KATAR), Ankara Üniversitesi, 2023, vi+113 sayfa.

Hıristiyanlığı benimseyen ilk Cermen halkı olmakla tarihte önemli bir iz bırakan Gotlar, bu özelliklerini büyük oranda Ulfilas isimli piskoposa borçludur. Ulfilas hakkında, Got tarihinde bilinen en meşhur isimlerden birisi olması nedeniyle birbirinden oldukça farklı bilgilere rastlanmaktadır. Bu farklı bilgiler hem Ulfilas'tan bahseden az sayıdaki Geç Antik Çağ eserinde hem de modern çalışmalarda karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamız, bu farklı bilgiler arasından Ulfilas'ın hayatına, statüsüne, faaliyetlerine ve Gotların Hıristiyanlaşmasındaki etkisine dair özgün bir fikir beyan etmeyi amaçlamaktadır. Böylesi bir çalışma sadece Gotların IV. yüzyıldaki durumuna ilişkin bir fikir ortaya koymakla kalmayacak, Avrupa'nın kimliğini oluşturan özelliklerinden birisi olan Hıristiyanlığın, bu topraklarda nasıl bir geçmişinin olduğuna dair bir perspektif sunacaktır.

Anahtar kelimeler: Ulfilas, Gotlar, Hıristiyanlaşma, Geç Antik Çağ

ABSTRACT

ÖZCAN, Mahmut Esat, *Ulfilas and His Role in the Christianization of the Goths*, MA Thesis (Advisor: Prof. Dr. Mehmet KATAR), Ankara University, 2023, vi+113 pages.

The Goths, who left an important trace in history by being the first Germanic people to adopt Christianity, owes these characteristics to a bishop named Ulfilas. Since he is one of the most famous names in Gothic history, there are quite different informations about Ulfilas. This different informations appear both in the few Late Antiquity works mentioning Ulfilas and in modern studies. Our study aims to express an original idea about the life, status, activities of Ulfilas and his influence regarding the Christianization of the Goths among these different informations. Such a study will not only give an idea about the situation in the 4th century but also will present a perspective on the history of Christianity in these lands, which is one of the features that make up the identity of Europe.

Keywords: Ulfilas, Goths, Christianization, Late Antiquity